

“विजयासाठी माझी कविता कधीच नव्हती
म्हणून तिजला भिती नव्हती पराजयाची ”

कुसुमाग्रज

मराठी विभाग

अनुक्रमणिका

अ.नं.	लेख / कविता चारोळ्या	अ.नं.	लेख / कविता चारोळ्या
१	करण पाटील : माळशिरस तालुक्यातील आशवासक, उदयोन्मुख युवा चेहरा	४५	घोटाळ्यांचे अभंग
२	आई	४६	शेतमाल निर्यातविषयक सर्वसाधारण माहिती
३	आत्मविश्वास	४७	निर्णय
४	माणूस	४८	साथ
५	आनंदी जीवनाचे सार	४९	तहान
६	काही कळत नाही	५०	पोराला थोडं रडू द्या....
७	मैत्री	५१	विहीर पुनर्भरण काळाची गरज
८	परीक्षा	५२	जीवन
९	औक्षण अर्थात ओवाळणे	५३	मनाला शिकवायला हवे
१०	टेक्नॉलॉजी	५४	बहुगुणी शतावरीचे उपयोग व लागवड
११	डॉ. बाबासाहेब आणि आजचा विद्यार्थी	५५	माती परीक्षण : काळाची गरज
१२	एक न उलगडणारं अस्तित्व	५६	सिताफळ लागवड तंत्रज्ञान
१३	आयुष्य	५७	आताशी मला जमायला लागलयं....
१४	आई-वडिलांना विसरू नका	५८	जीवन
१५	देवधर्म	५९	सांगत होती मला..
१६	तसे जगता आले पाहिजे	६०	मायेचा सागर
१७	आर्ट ऑफ लिव्हिंग	६१	आयुष्य
१८	माझी गर्लफ्रेंड	६२	आई
१९	झपूझा	६३	शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला
२०	हॉस्टेल लाईफ	६४	एक मैत्रीण असावी...
२१	एकदा तरी आयुष्यात....	६५	माझ प्रेम
२२	किंमत	६६	माणूस
२३	आईहून थोर । जगी नाही कोण	६७	दुरावलेली मैत्री
२४	आयुष्यातील स्वप्न	६८	तुला सोडून काय वाटतं..?
२५	व्यसनांच कोड	६९	आई तू हवी आहेस
२६	वाचलेली पुस्तके आणि भेटलेली माणसे माणसाला हुशार करतात..	७०	वाट
२७	आई-बाबा	७१	पुरुषार्थ
२८	विसरू नका मनाला	७२	माझ कॉलेज
२९	डिजिटल मार्केटिंगची दुनिया	७३	मनात काय?
३०	आयुष्य	७४	कर्म शून्य
३१	जलसाक्षर भारत होवो !	७५	लोकशाही
३२	तिथे फक्त तू आणि मी असावं...	७६	सिंधूताई सपकाळ
३३	आणखी किती बळी हवेत या...अंधश्रद्धेला	७७	कष्ट
३४	गोष्ट एका फ्रेंच क्रांतीकाराची	७८	सप्ततान्यांची गोष्ट
३५	हसरे चेहरे	७९	साथ
३६	अॅझोला निर्माती	८०	अखेरचा सलाम
३७	मला फक्त मज्जा हवीये, अपूर्व विकास	८१	भारतीय नारी
३८	तुमच्या आयुष्याचं उद्दीष्ट काय आहे ? लाईफगोल ?	८२	शेतकरी राजा
३९	जीवन	८३	आमचा बाप मात्र
४०	मैत्री शिवाय....	८४	एक करार
४१	किंमत	८५	गुलाबाचं पान
४२	सौर ऊर्जा निर्मिती ठरणार काळाची गरज..	८६	प्रेम
४३	शेती परवडणारी झाली तरच शेतकऱ्यांचा विकास !	८७	आठवण
४४	आनंदी जीवन जगण्याची कला	८८	सायंकाळी छतावर
		८९	टरची कमाल
		९०	असा माणूस

करण पाटील

माळशिरस तालुक्यातील आश्वासक, उदयोन्मुख युवा चेहरा

प्रा. विनोद बाबर

विशेष कार्यकारी अधिकारी
श्रीराम शिक्षण संस्था, पानीव

१९७८ साली माळशिरस तालुक्याच्या राजकीय पटलावर घडलेल्या भुकंपाचे केंद्रबिंदू असलेले पानीव गाव माजी आमदार शामराव पाटील यांचे गाव म्हणून आजही महाराष्ट्राला सुपरिचित आहे. त्यांचे राजकारण, समाजकारण व संघर्षाचा वारसा त्यांचे सुपुत्र व काँग्रेस जिल्हाध्यक्ष प्रकाश पाटील, डॉ. सुनिल पाटील व स्नुषा माजी पं.स.सदस्या श्रीलेखा पाटील यांनी समर्थपणे पेलून त्यांनी घातलेल्या पायावर सुवर्ण कळस चढविला. माजी आमदार शामराव पाटील यांनी माळशिरस तालुक्यातील जनतेसाठी १९७२ साली अकलूज येथे श्रीराम चित्रपटगृहाच्या रूपाने मनोरंजनाचे कवाडे उघडली आज हेच श्रीराम चित्रपटगृह प्रकाश पाटील व डॉ. सुनिल पाटील यांच्या मार्गदर्शनात उत्कृष्ट सुविधा, आधुनिक व उच्च तंत्रज्ञानामुळे भारतातील पहिल्या चार चित्रपटगृहात गणले जाते. त्याचप्रमाणे तालुक्याची भविष्यातील शैक्षणिक गरज ओळखून १९९१ ला पानीव येथे श्रीराम शिक्षण संस्थेची नोंद केली व १९९९ ला श्रीराम माध्यमिक विद्यालयाच्या रूपाने मुहूर्तमेढ केली. आज त्याच इवल्याश्या रोपट्याचे प्रकाश पाटील व श्रीलेखा पाटील यांनी रात्रंदिवस प्रचंड मेहनत व चिकाटीने एक विशाल वटवृक्षात रूपांतर केल्याचे आपल्याला पाहायला मिळेल. पाटील कुटुंबियांनी नेहमीच राजकारणापेक्षा समाजकारणाला प्राधान्य दिले. आता हाच समाजकारणाचा वारसा पुढील काळात आपल्या खांद्यावर घेण्यासाठी शामराव पाटील यांची तिसरी पिढी करण पाटील यांच्या रूपाने सज्ज होत आहे.

प्रकाश पाटील व श्रीलेखा पाटील यांचे सुपुत्र

एवढीच आपली ओळख न राहता आपल्या स्वकर्तृत्वावर आपली वेगळी ओळख निर्माण करण्याची धडपड करणारे करण प्रकाश पाटील हे नाव पानीव गावाचा आश्वासक व खंबीर युवा चेहरा म्हणून समोर येत आहे. कुठल्याही

गोष्टीला दोन बाजू असतात व त्या पाहिल्याशिवाय निर्णयप्रती न येणे तसेच कमी बोलणे व जास्त ऐकून घेणे, मितभाषीपण, वडीलधाऱ्यांचा आदर, सामंजस्यपणा, व्यापक दृष्टीकोन हे त्यांच्यामधील गुण त्यांना इतरांहून वेगळे करतात. आपल्या पूर्वजांच्या संपत्तीवर गाड्या उडविणारे, मावा गुटखा चघळून गावभर रात्रीचा दिवस करत उनाडक्या करीत फिरणारे लक्ष्मीपुत्र, बापजाद्यांनी मिळवलेल्या पैशावर ऐषाराम करून ओल्या पाट्या कशा झोडतात हे चित्र आजूबाजूला सर्रास पाहायला मिळते.

परंतु ज्याचे आयुष्यच संघर्षात गेले असे माजी आमदार शामराव पाटील,

प्रकाश पाटील, डॉ. सुनिल पाटील व श्रीलेखा पाटील यांनी त्यांच्या चारही मुलांना आत्मनिर्भर बनविले. लहानपणापासूनच त्यांच्यावर सुसंस्कार केले त्यामुळे आम्ही पाटलांची मुले अशा अविर्भावात ही मुले कधीही वावरली नाहीत किंबहुना असा लवलेशही त्यांच्या चेहऱ्यावर कधी जाणवत नाही. पाटील कुटुंबियांनी आपली भावी पिढी संस्कारक्षम, उच्चशिक्षित व आत्मनिर्भर बनवून हीच आपली भावी गुंतवणूक म्हणून प्राधान्य दिले. आज त्यांचे हे फलित आहे की चारही मुलांनी वेगवेगळ्या क्षेत्रात आपापले बस्तान बसविले आहे.

करण पाटील हे सर्वात लहान असल्यामुळे घरात सर्वांचेच लाडके आहेत. छत्रपती शिवाजी महाराजांना

आपला आदर्श मानणारे करण पाटील यांना प्रजेची काळजी घेणारा, समाजातील सर्व जातीधर्माच्या, सर्व स्तरातील लोकांना सामावून घेणारा, चांगलं काम करणाऱ्यांना शाबासकी देणारा व गुन्हेगारांना कठोर शिक्षा करणारा रयतेच्या राजाबद्दल नितांत श्रद्धा आहे.

आजोबा माजी आमदार शामराव पाटील हे त्यांचे प्रेरणास्त्रोत असून १९७८ साली त्यांनी ज्या संघर्षाच्या वातावरणात आमदारकी खेचून आणली तसेच त्यांचा संपूर्ण जीवनप्रवास अदभुत व प्रेरणादायी असल्याचे ते आवर्जून सांगतात. त्याचप्रमाणे माजी पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांनाही करण पाटील यांच्या आदर्श व्यक्तीमध्ये वरचे स्थान आहे तसेच संपूर्ण कुटुंबच आपलं प्रेरणा व शक्तीकेंद्र असल्याचे ते मानतात.

राजकारण व समाजकारणाचे बाळकडू घरातून मिळल्यामुळे करण पाटील यांच्या अंगी विनम्रता, उचित न्याय करण्याची हातोटी, गोरगरीबाविषयी तळमळ हे आपल्या आईवडिलांचे गुण आपोआपच आले आहेत.

करण पाटील यांचे शिक्षण बाहेरगावी झाले असले तरी त्यांना गावाची व गावगाड्याची विलक्षण ओढ असल्याने त्यांनी गावातील युवकांसाठी व्यायामशाळा उभारणीतील योगदान व कुस्ती तालिमीची उभारणी करून दाखवून दिले होते. गावाकडे आल्यानंतर विविध समाजातील आपल्या बालमित्रात रमून क्रिकेट खेळणे, मनसोक्त पोहणे, भ्रमंती करणे, वाचन करणे तसेच घरीच चित्रपटगृह असल्यामुळे नवनवीन चित्रपट पाहणे हे छंद त्यांनी जोपसले.

पुणे येथील सिंहगड स्कूल, तसेच बृहन महाराष्ट्र कॉलेज ऑफ कॉमर्स, सिंबायोसिस, महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी अशा नामांकित संस्थांमधून उच्च शिक्षण पूर्ण केल्यानंतर करण पाटील यांनी महाराष्ट्राचे विधानसभेतील विरोधी पक्षनेते डॉ. राधाकृष्ण विखे पाटील यांचे मार्गदर्शनाखाली विधीमंडळाचे कामाकाजाची माहिती घेवून आपण लंबी रेस का घोडा आहोत याची चुणूक दाखवली त्यामुळे राजकारणात त्यांना असलेली अभिरुची लपून राहिलेली नाही.

नुकतीच करण पाटील यांची पानीव तालुका

माळशिरस येथील श्रीराम शिक्षण संस्थेच्या सहसचिवपदी निवड झाली असून आगामी काळात संस्था आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या बाबतीत अग्रेसर होईल असा आत्मविश्वास त्यांच्या मातोश्री श्रीलेखा पाटील व्यक्त करतात.

संस्था विकासाबद्दल अनेक योजना करण पाटील यांच्या मनात असून आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या बाबतीत एका वेगळ्या नजरेने वाटचाल करून क्षमताधिष्ठित अभ्यासक्रमावर भर देण्याचा त्यांचा प्रयत्न राहिल जेणेकरून ग्रामीण युवकांना रोजगार उपलब्ध होईल. वडील प्रकाश पाटील राहुरी कृषी विद्यापीठाचे संचालक असल्याने त्या माध्यमातून ग्रामीण युवकांना शेतीशी निगडित छोटे कोर्सेस घेण्याचा त्यांचा मनोदय आहे. ग्रामीण भागातल्या मुलांसाठी उच्च दर्जाचे शिक्षण देणे. ग्रामीण भागातला मुलगासुद्धा शहरातल्या मुलांशी स्पर्धत मागे राहणार नाही असा विद्यार्थी पानीवमध्ये घडावा. भारत देश हा त्यांच्या युवकांसाठी ओळखला जाणार आहे. युवक खंबीर असतील तर देश खंबीर असेल. २१ व्या शतकामधील भारत आपल्याला घडवायचा आहे व त्या मार्गावर आपण पाऊले टाकत आहोत.

आपले आजोबा शामराव पाटील, वडील प्रकाश पाटील, काका डॉ. सुनिल पाटील, आई श्रीलेखा पाटील व संपूर्ण पाटील कुटुंबियांच्या पावलांवर पाऊल ठेवून करण पाटील आपलं कर्तृत्वं सिध्द करतील याबद्दल तमाम पानीवकर व श्रीराम परिवार यांच्या मनात त्यांच्याबद्दल गाढ विश्वास आहे.

प्रकाश पाटील, श्रीलेखा पाटील यांच्याबरोबरच करण पाटील यांच्या रूपाने एक तरुण उमदे व चौफेर उदात्त दृष्टीकोन असणारे प्रतिभाशाली व्यक्तिमत्व लाभणार असल्याने पानीवकर व श्रीराम परिवारातील प्रत्येक सदस्याचा आनंद द्विगुणीत होत असून त्यांच्या भावी वाटचालीस प्रत्येकाकडून शुभेच्छा व्यक्त होत आहेत.

***

आई

कु. शिंगाडे दिपाली हरिदास
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

आई म्हणजे काय असत ! हा प्रश्न पडतो म्हणून हे लिहावंस वाटलं, म्हणून लिहलं, मी एवढ काय पाप केलं होत की आई काय असते हे कळण्याआधी देवाने माझ्या आईला या जगात ठेवलं नाही; पण का देवा तु असं केलं एका लेकराला तु तिच्या आईच्या प्रेमापासून दूर केलं, जेव्हा समोरच्या मुलीने आपल्या आईला मम्मी म्हणून हाक मारली ना तेव्हा मला खूप वाईट वाटत जेव्हा एखाद्या मुलीची आई तिच्या मुलीच्या डोक्यावरून हात फिरवते ना तेव्हा मला खूप दुःख होत पण माझी आई नाही आमच्या डोक्यावरून व पाठीवरून हात फिरवायचं. ज्याला आई नसेत ना, त्यालाच आईची किंमत कळते म्हणतेत ना मेल्याशिवाय स्वर्ग दिसत नाही तसेच आई नसल्याशिवाय आईची किंमत कळत नाही. या जगात खूप काही नवीन घेता येत. गेलेला पैसा कमवता येतो. खूप काही करता येत पण या दुनियेतून गेलेली आई कोणीच परत आणू शकत नाही म्हणतात ना,

'ढगाआड गेलेला सुर्य पुन्हा दिसतो पण मातीआड गेलेली आई पुन्हा दिसत नाही.'

मला वाटत माझी आई असती तर मी खूप काही केल असतं; पण आई शिवाय माया आणि गुरुशिवाय शिक्षण हे कधीत मिळत नाही. मला या जिंदगीत काही नको ना पैसा, ना बंगला, ना श्रीमंती ही काही कामाची नाही मला फक्त आई पाहिजे माझ्या लाडक्या आईबाबापुढे किती पण मौल्यवान गोष्टी उदा. सोने, हिरे, मोती याला झिरो किंमत आहे.

खरचं आई म्हणजे खूप ग्रेट असते, ती एक देवता असते. आपल्या मुलांची सगळी कामे आपली आई करते. पण आमची सगळी कामे आम्हांलाच करावी

लागतात. खरचं मी आयुष्यभर दुःखी राहीन. ताई तु माझ्यापेक्षा मोठी होती, मगं तुला माहीती असेल ना. आपली आई कसली होती. खरचं मी आयुष्यभर दुःखी राहीन कारण माझी मायेची ही अधुरी कहाणी आहे.

'आकाशात चमकतो तो तारा
अंगठीत चमकतो तो हिरा
आई तुझी आठवण
येते तेव्हा डोळ्यांतून
वाहतात धारा'

आई तु या जगात जरी नसली ना तरी तु माझ्या हृदयात बसलेली आहे. तु मला जन्म दिलाय हे जग दाखवलय पण तुझी माया मिळण्याची संधीच आली नाही. तु मला जन्म दिला हेच माझं भाग्य पण आई मी तुला खूप मिस करतोय ग. आई तुझ्याशिवाय हे जग खूप सुनं सुनं वाटतं ग आई तु आम्हांला का सोडून गेली एवढाच माझा तुला प्रश्न आहे. याचे उत्तर देण्यास एकदा मला भेट गं मला खरचं आई तुझी खुप खुप आठवण येते.

डोळ्यांतील पाणी लागते गार
आई तुझी आठवण येते फार

या जीवनात तुझ्याशिवाय काही नाही. आई मी फक्त तुझ्या आठवणीत आहे. ते तु वरून पाहत असशील ना आम्ही काय करतोय ते आई माझी इच्छा पूर्ण कर. तु मला एकदा भेट मी तुझी लाडकी छकुली तुझी आतुरतेने वाट पाहतेय प्लीज आई.

***

आत्मविश्वास

कु. कचरे स्नेहल विजय
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

स्वतःला ओळखा आणि स्वतःमधील
अंगभूत शक्तीने जग जिंका

माझे गुण कोणते आहेत ? माझ्यात कोणत्या
क्षमता आहेत ? मी काय करू शकते ? कोणती कौशल्य
मी आजमावू शकते ? कोणत्या गोष्टी मी हाताळू शकते ?
याची यथार्थ जाणीव, म्हणजे सेल्फ एस्टीम होय. म्हणजे
स्वतःबद्दल फाजील जाणीव असू नये. तसचं स्वतःला
कमीदेखील लेखू नये.

माझ्यातला उंच भरारी घेणारा गरूड कुठे आहे
? मी स्वतःला गरूड का मानावं ? मी काय करू शकते ?
माझं सामर्थ्य कशात आहे ? आणि मला जीवनात काय
मिळवायच आहे.

अब्दुल कलामांचे 'इंडिया व्हिजन २०२०'
भारतासाठी लिहिलेलं आहे. आपल्यासाठी स्वतःचा
व्हिजन का नको ? आपले ध्येय आणि उद्दिष्ट आपण का
ठरवायचे नाही ? आपलं स्वतःच सेल्फ एस्टीम का
आखायच नाही ? थोडा विचार करून पुढच्या पाच वर्षांचे
आपल व्हिजन ठरवा, असा विचार करा की पुढच्या पाच
वर्षांनी मी कुठे असेन ? काय करत असेन ? तेव्हा माझी
परिस्थिती कशी असेल ? माझी आर्थिक, कौटुंबिक,
वैयक्तिक, शारीरिक परिस्थिती कशी असेल ? यांचे
व्हिजन मांडा. याच्यावर फोकस करा.

पाच वर्षांनी मला जे कमवायचे आहे, त्यातलं
एका वर्षात मी का कमवू शकते ? एकदा एका वर्षाचा
हिशोब डोक्यात तयार केला की आपण निम्म्या वेळेवर
यावं, म्हणजेच सहा महिन्यात काय करू शकतो ? मग ३
महिन्यात, ३ आठवड्यात, ३ दिवसात काय करू
शकतो ? पुढे असा विचार करायचा आहे की पुढच्या तीन
तासात मी काय करणार आहे ? प्रत्येक क्षण, प्रत्येक
मिनिट आपण त्या व्हिजनच्या दृष्टीने वाटचाल करायला
सुरुवात केलेली असते
SMART - Meaning

5-Means-Specific आपण ठरवलेलं उद्दिष्ट अगदी
नेमक्या शब्दांत मांडता आलं पाहिजे

M- Means-Mesurable म्हणजे जे मोजता येत ते
उदा. मला खूप पैसे कमवायचे आहेत, खूप माणसाशी
ओळखी करून घ्यायच्या आहेत, खूप गोष्टी कमवायच्या
आहेत. म्हणजे नेमकं काय करायचं आहे हे मोजता आलं
पाहिजे.

पुढच्या सहा महिन्यात माझे पाचशे हजार मित्र
झाले पाहिजेत अस ठरवणं "That is measurable
Gole"

A- Means-Achivable जी गोष्ट आपल्याला सहज
करता येण्यासारखी आहे त्याने सुरुवात करावी, सहज
म्हणजे अगदी सहज नाही. मात्र ती Achivable असली
पाहिजे. माझ्या क्षमतेनुसार मला ती मिळवता आली
पाहिजे.

R- Means-Resources आपला पहिला रिसोर्स ही
आपली इच्छाशक्ती असते

T- Means-Time जे आपल्याला मिळवायचं आहे, ते
अमर्याद, अनंत नाही, हे लक्षात घेऊन आपण कालावधी
निश्चित करतो. पुढच्या दोन महिन्यात, तीन महिन्यात,
सहा महिन्यात आपल्याला जे साध्य करायचं आहे. त्याचं
एक Time-Table बनवा आणि त्यानुसार वागण्याचा
प्रयत्न करा.

आपल स्वतःची ओळख ही **SWOT**
अॅनॅलिसिसने होत असते **SWOT** पैकी

S - Means - Strenight, W - Means - Weakness
O - Means - Opportunity, T - Means - Threats
(या मध्ये आपल्या गुणांचा आणि त्रुटींचा वापर केला
जातो)

कठोर परिश्रम करणं हे संधीच दुसरं नांव आहे
मात्र आपण ते लक्षातच घेत नाही. आपण संधीची वाट
बघत बसतो.

* सतत योग्य संधीच्या शोधात रहा.

- * आपले व्हिजन साध्य करताना आलेली कोणतीही संधी दवडू नका.
- * यशाच्या मार्गात येणाऱ्या संभाव्य संकटांना सामोरे जाण्याची तयारी ठेवा.

“Opportunity never knocks
your door again”

संधी पुन्हा-पुन्हा येत नाही

- * बुद्धिमत्ता ही केवळ शालेय शिक्षणापुरती मर्यादित नसते
- * बुद्धिचातुर्याने वागण्याची सवय झाली पाहिजे.
- * सामान्यज्ञान वाढवा, आपला दृष्टिकोन व्यापक होण्यासाठी सामान्यज्ञान आवश्यक आहे.
- * आपल्या बुद्धिमत्तेबाबत कमीपणाची भावना बाळगू नये.
- * हाती घेतलेल्या कामांच्या परिणामांचा विचार करा.
- * व्हिज्युअल सेन्स वाढवा. विचार करण्याची पारंपारिक पध्दत सोडा
- * समोरच्या गोष्टींमधले वेगळे पैलू शोधा. इतरांपेक्षा नक्कीच वेगळी काहीतरी करा.

एखादा ध्यास घेतला की सगळ्या आंतरिक शक्ती, मन, शरीर, फक्त त्या ध्यासाचा, ध्येयाचा विचार करू लागलं म्हणजे इच्छाशक्ती जागृत होते.

खूप बुद्धिमान असलेली माणसं सुद्धा खूप यशस्वी होतात असं नाही. कारण यशस्वी होण्याकरता, जीवनात काही कमावण्याकरता, विशेष स्थान मिळवण्याकरता फक्त बुद्धि उपयोगाची नाही तर मनोवृत्तीही गरजेची असते. त्या व्यक्तींच्या विचारामध्ये, त्यांच्या कम्युनिकेशनमध्ये, त्यांच्या नेटवर्कमध्ये, त्यांच्या स्वभावामध्ये चिकाटी असते

अभिमान वाटेल

असं आयुष्य !

तुम्ही ज्या व्यक्तींची काळजी करता अशा लोकांना पर्सनली आणि प्रोफेशनली प्रॉमिसेस करा. तुम्ही इतरांना केलेल्या कमेटमेंट्स पाळता यायल्या हव्या.

- * मनविरोधी गोष्टींना अनुभव मानून त्यातून शिकत रहा
- * स्वतःबद्दलचा आत्मविश्वास वाढवण्याचा उत्तम उपाय

म्हणजे स्वतःची प्रतिमा बदलणे.

* इच्छाशक्ती ही तुमची अंतर्गत प्रेरणा आहे.

* यशस्वी व्हायचे असेल तर इच्छाशक्ती वाढवायला हवी.

जिद्द बाळगा

* आत्मविश्वासामुळे तुमचा साधा निर्णय हा अत्यंत अचुक व सुयोग्य ठरू शकतो.

* आत्मविश्वास वाढवण्यासाठी आधी आत्मप्रतिमेवर काम करावं लागते.

* आपली तुलना नेहमी आपल्याच मागच्या कामगिरीशी करावी.

मी हे करू शकते

मी हे सहज करू शकते

मी हे सहजपणे सर्वोत्तम करू शकते

मी हे नक्कीच करेन

मी यात यशस्वी ठरेन

आजचा दिवस तुमचाच

आयुष्यात रोजच काही विशेष घडेल असं नाही, पण ते घडवण्याचा प्रयत्न करणं तुमच्याच हातात आहे.

नाऊ म्हणजे आजचा दिवस हा तुमच्या पूर्ण आयुष्याचे प्रतिबिंब आहे असं समजा. तुमच्या आयुष्याचं मिनिएचर पेटिंग आहे असं समजा. तुमचं आयुष्य जसं तुम्हाला असावस वाटत तसं आजच्या दिवसाला घडवा

आत्मविश्वास वाढविणारे गुण, निश्चय, मेहनत, ध्येयनिष्ठा, आत्मसंवाद, विनम्रता, खुलेपणा, ऊर्जा, आनंद, जिद्द, चिकाटी, शिस्त, सहनशीलता,

सर्वोत्तमता, अभ्यास, जिज्ञासा, संयम, अनुकंपा प्रामाणिकपणा, कृतज्ञता, प्रयत्नवाद, श्रद्धा स्वतंत्र विचार

* तुमची स्वप्नं साकार करण्यासाठी सतत प्रयत्न करा. कधीही हार मानून निराश होऊ नका.

* तुम्हाला ज्या गोष्टीची भिती वाटते त्या गोष्टीचा सामना करायला शिका, तुम्हाला भिती वाटणाऱ्या गोष्टी समजून घेतल्या की भिती नाहिशी होते.

* तुमच्यातील कौशल्य ओळखा, प्रत्येकाकडे इतरांपेक्षा वेगळं असं एक कौशल्य असतं आणि कौशल्यामुळेच आपण इतरांहून वेगळे उठून दिसतो.

* स्वतःला कुठल्याही मर्यादेत बंदिस्त करू नका. खुल्या मनाने तुमच्यासमोर आलेल्या संधी ओळखा. मोठी स्वप्न पहा. आपल्या विचारांनाही मोकळं सोडा. कारण मनमोकळेपणानेच आपण आयुष्यात सुंदर भविष्य घडवू शकतो.

* आत्मविश्वास मिळवण्यासाठी एखादी गोष्ट सतत करणं आवश्यक आहे.

* इच्छा असेल तरच माणूस प्रयत्न करतो. या प्रयत्नांमुळेच आत्मविश्वास वाढतो.

* पहिल्याच प्रयत्नात यश मिळेल ही चुकीची अपेक्षा आहे.

* विश्वास आणि चिकाटी असण्याची मनोवृत्ती जीवनात यश मिळवून देते.

मी चिकाटी सोडणार नाही, मला जे यश पाहिजे आहे, ते मी मिळवणार आहे.

या विचारावर श्रद्धा ठेवायला हवी, स्वतःच्या क्षमतेवर आपण श्रद्धा ठेवावी.

***

माणूस

कु. भातुकडे शुभांगी बंडू
एस.आय.आय.टी.(बी.सी.एस. प्रथम वर्ष)

माणसं ही झाडांच्या
अवयवांसारखी असतात
काही फांदी सारखी
जास्त जोर दिला की तुटणारी
काही पानांसारखी
अध्यावर साथ सोडणारी
काही काट्यांसारखी
सोबत असून टोचत राहणारी आणि
काही मुळांसारखी असतात
जी न दिसता सुरुवातीपासून
शेवटपर्यंत साथ देणारी.....

***

आनंदी जीवनाचे सार

कु. कोकरे शितल महादेव
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

मी रोज जे काही करते किंवा मला वाटते त्यापेक्षा मी बरेच जास्त काही करू शकते, नुसती काळजी आणि दुःख करून काहीच होणार नाही.

पण मी स्वतःला झोकून देऊन प्रयत्न केल तर मी नक्कीच समाधानी होईल रोजचे असे क्षण असतात जे आनंदाने भरलेले असतात. आज मी स्वतः आनंदी राहीन आणि इतरांनाही आनंद देईन, हेच शब्द, हिच वृत्ती आपल्याला चांगला माणून घडवते.

जीवन सुंदर आहे ते मी अजून सुंदर करणार आणि येणारे दिवस आनंदाने जगणार मग जीवनामध्ये कितीही सुख असो वा दुःख असो जीवन आनंदाने जगणार.

काही कळत नाही

ढगे शुभम महादेव
एस.आय.टी.आय.(प्रथम वर्ष)

आयुष्यातले काही कळत नाही
कधी कधी दिवाही शांत जळत नाही
सावली देणारेच करतात करार उन्हाळी
पाझरणारे डोळेच खेळतात जीवाशी
सोबत असणारेच तसे दूर असतात
पाऊलवाटच गुरफुटून टाकतात
वाऱ्याची तक्रार पानांना करता येत नसते
नियतीचे गणित कधी मांडता येत नसते
आयुष्यात तसे नसते काही बेतलेले
आयुष्य एक उत्तर प्रश्न ठाऊक नसलेले

***

मैत्री

कु. बोरावके तृप्ती सतिश
एस.आय.ई.टी.सी.(द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

मैत्री.... मैत्री.....मैत्री.... मैत्री म्हणजे काय असते?
भावनांची कधी शांत तर कधी उसळती लाट
की हृदयांना साधणारी जणू एक वहिवाट
मैत्री असावी शिशिरातल्या धुक्यासारखी दाट
कारण ती असते दोन जीवाची
बांधेलेली एक रेशीमगाठ

हृदयाच्या नाजूक वेलीवर
फुललेलं फुल म्हणजे मैत्री होय. आपण
हे जीवन जगत असताना बऱ्याच
व्यक्तीशी मैत्री करतो. परंतु त्यातील
काहिच मित्र-मैत्रिणी जीवलग
असतात. सर्व नात्यांमध्ये मैत्री हे
जवळच नात आहे. स्नेह, मैत्री ही फार
मोलाची गोष्ट आहे. एखाद्याशी आपलं
नातं जुळूनं सोपं नसत त्यामागे
कितीतरी कडू, गोड प्रसंग असतात.
एकमेकांबरोबर बरचं काही सारं
पाहिलेलं असतं. मैत्री करण्यासाठी
बरचं काही लागते म्हणून मैत्री करताना एक पथ्य पाळावं
लागतं.

आपलं एखाद्याशी मैत्रीचं नातं जमलं की ते
घाईगडबडीत तोडू नये. एवढ्या-तेवढ्यावर, निकालावर
येऊ नये. शांतपणात, थंडपणानं प्रसंगी माघार घेतलेली
बरी. परंतु जीवापाड जपावं असा प्रेमाचा धागा तुटू देऊ
नये जर अविचारान असं घडलं तर काय होतं तुटलेला
धागाही तसा पुन्हा जोडता येतो. परंतु त्यात गाठ राहते
आणि दोराही जरा आखडून बसतो. जर मैत्री जास्त वेळ
निभवायची असेल तर सर्वात गरज असते ती
विश्वासाची, समजूतदाराची, भागीदाराची कारण
विश्वास हा मैत्रीचा पाया आहे. आणि तो नसेल तर मैत्री
ही क्षणाची माया आहे. कोणाला तरी आपलं माननं याचा
अर्थ

मैत्री आणि दिलेल्या वचनाला जागणं आहे मैत्रीचे सुखात
आणि यशात अनेत हात पुढे येतात आपल्या वाटा
मागायला. दुःखात आणि अपयशात एकच हात पुढे येतो
आपले अश्रू आवरायला पडता पडता सावरायला त्याला
मैत्री म्हणतात

'मोहाच्या निसटल्या क्षणी
परावृत्त करते ती मैत्री
जीवनातील कडू-गोड क्षणांना निशब्द
करते ती मैत्री
आणि जी फक्त आपली असते
ती मैत्री'

***

परीक्षा

कु. बोबडे के. ऐ.
एस.आय.आय.टी.(प्रथम वर्ष)

ती लहान होती, मी ही लहान होतो
ती मोठी होत होती, मी ही मोठा होत होतो
कधी हसवत होती, तर कधी रडवत होती
पण, ती नेहमीच येत होती,
ती जवळ आली की, छातीत धड-धड
होत होती, मग ती कोण होती,
ती कोण होती, क्षमा करा मित्रांनो
ती माझी पहिल्या सेमिस्टरची
परीक्षा होती.

***

औक्षण अर्थात ओवाळणे

डॉ. श्री. पारगावकर केदार

संचालक-निरामय योगचिकित्सा केंद्र
(व्हॉट्सअप वरून संकलन)

पण वस्तुस्थिती अशी आहे की जीवजंतू-बाधा-
अरिष्ट यांपासून मानवाचे संरक्षण करणे हे औक्षण विधीचे
काम आहे.

प्रतिकारक क्षमता अल्प असलेली लहान मुलं,
सतत कामानिमित्त बाहेर असणारी घरातली कर्ती मंडळी
यांना So called Exposure पुष्कळ आहे. परिणामी
त्यांच्या भोवतालचे ऊर्जावलय क्षीण होते. त्यामुळेच
महाप्रचंड ऊर्जेचे लघु-रूप असलेल्या निरांजनाने- अक्षता-
सुवर्ण-सुपारी. इ. ऊर्जा वस्तू वापरून अत्यंत
सकारात्मकतेने आणि विशेष प्रेमादराने ज्यांचे हृदय ओथंबून
आले आहे अशाच व्यक्तीने जर त्यांना ओवाळले तर
आभावलय पुन्हा मजबूत होते आणि शरीरातील ऊर्जा केंद्रे
आणि सप्तचक्रे पुन्हा Activate होतात आणि व्यक्ती बरी
होते, दुरुस्त होते आणि बाधामुक्त होते.

वारंवार आजारी पडणाऱ्या आणि प्रतिकारशक्ती
कमी असणाऱ्या मुलांना अथवा मोठ्यांना सुद्धा या उपायाने
आराम पडताना दिसतो. जरूर अनुभव घ्यावा. श्रावणातलं
पावसाळी वातावरण, आभाळी हवा आणि जीवजंतू व
रोगराई यांचे वाढलेले प्रमाण, या सर्वांच्या पार्श्वभूमीवर
बुधवारी-शुक्रवारी मुलांना ओवाळणे तसेच काही ना काही
निमित्ताने पुन्हा पुन्हा ओवाळणे हे विशेष संयुक्तीक आहे.

आयुष्यवान-आयुष्यमान-आयुष्यवंत अशा
शब्दातून कदाचित् औक्षण आणि औक्षवंत असे शब्द तयार
झाल असावेत. त्यामुळे घरातल्या सर्वांचे जर खरंच
एकमेकांवर प्रेम असेल तर अगदी डोळसपणे काही प्रथा
आपण पाळाव्यातच ! असे माझे स्वच्छ मत आहे.

त्यामागचे वैज्ञानिक तथ्य समजेपर्यंत कदाचित
उशिर होतो म्हणून श्रावणाच्या पार्श्वभूमीवर औक्षण या
विषयी लिहावेसे वाटले. जिज्ञासू आणि आक्षेप कर्त्यांचे
स्वागत ! पण Electro-somatographic scanning या
Test मधून प्राप्त निष्कर्षांचा अभ्यास असेल तर !!

बाकीच्यांनी आवर्जन ओवाळून घ्या ! ओवाळा ! मोठं
ऊर्जादायी काम आहे ते ! ऊर्जा अमूल्य आहे ! आणि हो
ओवाळणीही घाला मोबदल्यात धन्यवाद !

***

Energy can neither be created nor
destroyed; rather, it transforms from one form to
another असे सांगितल्यास उत्तर येईल - हो न्युटन चा
नियम, माहिती आहे.पण-

ॐ पुर्णमदः पुर्णमिदं पुर्णात्पुर्णमुदच्यते

पूर्णस्य पुर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

हे पूर्ण आहे आणि तेही पूर्ण आहे. पुर्णातून पूर्ण
काढून घेतले असता पूर्णच उरते. असे सांगितल्यास उत्तर
येईल - हो माहिती आहे - एक पुजापाठ करताना म्हणायचा
मंत्र आहे, I Don't believe this अहो, न्युटन तेच सांगतोय
जे हजारो वर्षांपूर्वी ईशावास्य उपनिषद कर्त्यांनी सांगितलं.

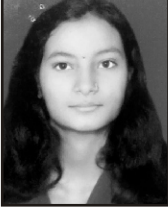
देव किंवा परमात्मा म्हणालो तर आमचा विश्वास
नाही आणि एनर्जी म्हणालो तर चालते काय ? एनर्जीला
उगम नाही आणि अंतही नाही हे पटते ! सत्-चित्-आनंद
याचाही अर्थ तोच असून यावर विश्वास नाही !

परमात्मा म्हणा वा एनर्जी - दोन्ही एकच अनादी
अनंत. माझा देवावर विश्वास नाही हे आताशा चालतं. पण
माझा ऊर्जेवर विश्वास नाही असे एखाद्या शास्त्रज्ञांच्या
परिषदेत म्हणून पहा. हकालपट्टीच होईल खास ! असो.

मनुष्य हा एक अनंत ऊर्जेच्या कणांनी बनलेला
ऊर्जेचा गोळा मात्र आहे, त्याचे अस्तित्वही ऊर्जा आणि
त्याच्या भोवतालीही एक ऊर्जाच विद्यमान आहे. ज्या
ऊर्जेला नाव आहे ऑरा.

हा ऑरा जर संतुलीत असेल तर आपले अस्तित्व
संतुलीत ! हे कसे जमेल ? यावर विचार करत असताना
कदाचित आपल्या पूर्वजांना अनंत मार्ग सापडले जसे स्तोत्र-
मंत्र पठण, रुद्राक्ष व मंत्र धारण, अलंकार धारण, औषधी
वनस्पती धारण, गंध व भस्म लेपन इ.

त्यातीलच एक महत्वाचा ऑरा रक्षक उपाय म्हणजे
ओवाळणे अर्थात् औक्षण करणे. कुणाचा वाढदिवस असेल,
कुणी परिक्षेला चाललं असेल कुणी महत्वाच्या कामावर
चाललं असेल, कुणी काही विशेष पराक्रम करून परतलं
असेल तर ओवाळणे हा एक अगदी हमखास करावयाचा
वैज्ञानिक विधी होता. आताही आहे, पण त्याचे अस्तित्व
आता अंधःश्रद्धेपुरते राहिले आहे.

टेक्नॉलॉजी

कु.बाबर निशिगंधा आर.
एस.आय.ई.टी. (द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

We do not need magic to transform our world. we carry all of the powee we need inside ourselves already.

To me, the greatest pleasure of writting is not what it's about, but the inner music the words make

एखाद्या खोल विहिरीमध्ये उतरताना कशाचा तरी आधार घेत घेत आपण हळूहळू एक पाऊल टाकत असतो, इथे पडायची भितीसुद्धा असते, उतरण्याची इच्छा आणि रोमांचसुद्धा असतो, पण सर्वात महत्वाचा असतो तो आधार !

तसेच जीवन जगत असताना सुद्धा आपल्याला Technology ची गरज आहे. पण हे तंत्रज्ञान आपल्याला ज्यांनी दिलयं त्यांनी हे सुद्धा सांगितलयं की याचा वापर कसा करायचा त्याची काळजी कशी घ्यायची, पण मला वाटते की आपण (end user) इतके क्षुद्र आहोत की, त्या Technology च्या लायकीचे पण नाहीत. आता बघा ना साधा आपल्या घरात असणारा संगणक जर व्यवस्थित चालला नाही तर त्याच्या CPU ला रागात जोराने लाथ मारणे, Keyboard ची बटणं जोरजोरात दाबणे, कोणाचा राग आला तर मोबाईल फोडणे आपण सहजपणे करतो. आता मी तुम्हाला सांगणार आहे ते म्हणजे UNIX.. आता इथे प्रश्न पडला असेल की UNIX.. नावाची काय भानगड आहे बुआ (?)..

UNIX म्हणजे आजच्या प्रत्येक Technology त वापरली जाणारी Computer Operating System... ती Designed From Human, Developed by Human, written by Human, Teaches to human म्हणजेच माणसाने माणसाच्या गरजेसाठी आणि गरजेप्रमाणे ज्याचा शोध लावला अशी ती UNIX....

तिचा शोध १९७० मध्ये Dennis Ritchie,

Ken Thompson आणि त्यांचे सहकारी यांनी लावला. आता तुम्ही म्हणालं मी तर अजून कधी तिला वापरलचं नाही, तर असं समजणाऱ्यांना मला सांगावस वाटत की साधं उदाहरण म्हणजे आपण जो मोबाईल फोन वापरतो त्यात सुद्धा UNIX च आहे.

Steve Job म्हणतात की Max osx is Rock solid Foundation of UNIX तर Linux चा शोध लावणारे Linus torvald असं म्हणतात की Linux is a Free UNIX म्हणजे यावरून असं लक्षात येईल की UNIX किती ग्रेट असेल म्हणू UNIX ला IT क्षेत्रातील आई म्हटलं जातं. ज्याप्रमाणे आपण आपल्या आईला Define करू शकत नाही. त्याप्रमाणे आपण UNIX सुद्धा Define करू शकत नाही.

आज Technology चा वापर करून आपण whatsapp, facebook, instragram, twitter वापरतो आणि मला या गोष्टीचा आदर आहे की यामुळे समाज एकमेकांच्या जवळ आला आणि महत्वाचे म्हणजे यामुळे (Technology) मुळे आपला खूप वेळ वाचत आहे.

पण... इथं याच भान ठेवलं पाहिजे की हे सर्व वापरताना याचे गुलाम होता कामा नये. याचा वापर मर्यादित केला पाहिजे. खरं पाहता Technology चा वापर काहीतरी नवनिर्मितीसाठी देशाच्या प्रगतीसाठी करायला हवा, कारण आपण ज्या समाजात राहतो. त्या समाजाला आपण काहीतरी देणं लागतं..... ज्यांनी आतापर्यंत असलेल्या Technology चा शोध लावला. तीसुद्धा आपल्यासारखी आहेत. शेवटी NEcesstiy is the mother of invention the best way to creat value in the 21st century is to create / connect creavity with technology.

***

डॉ. बाबासाहेब आणि आजचा विद्यार्थी

कु. लोंढे सुरेखा गोपाळ
एस.आय.आय.टी. (द्वितीय वर्ष बी.सी.एस.)

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर किती हलाखीत शिकले. गरिबी त्यांच्या पाठीशी होतीच. पण अस्पृश्यतेचे खटके झेलत झेलत बाबासाहेब शिकत होते. किती तरी वार्ड प्रसंग आले. पण त्या सगळ्या प्रसंगांवर मात करत ते शिकले. इंग्लंड, अमेरिकेत जावून त्यांनी शिक्षणातल्या सवोत्तम पदव्या घेतल्या. त्यांच्या नावापुढे लावलेल्या पदव्या आजच्या तरुणांना एका दमात वाचता येणार नाहीत. आजच्या तरुण विद्यार्थ्यांसमोर बाबासाहेबांच्या शिक्षणाचा आदर्श असायला हवा असं मनापासून वाटतं. अभ्यासक्रमात केवळ गुणांसाठी अभ्यासले जाणारे बाबासाहेब आजच्या तरुणांचे जीवन समृद्ध करतील असं चित्र नाही. म्हणून त्यांचे विचार अधिक सखोलपणे वेगवेगळ्या शाळांच्या अभ्यासक्रमात आले पाहिजेत असं मला वाटत. आजच्या तरुणांबद्दल खूप बोलले जात. व्यसनं, व्याभीचार आणि वाम मार्गाला लागलेली तरुण मुलं किती विघातक विचार करतात. त्याची अनेक उदाहरणं आपण पाहतो. अशावेळी शिक्षण म्हणजे मौजमजा आहे, मस्ती आहे, असं समजणाऱ्या विद्यार्थ्यांसमोर बाबासाहेबांचा आदर्श ठेवला पाहिजे असे मला वाटते. देशभक्ती काय असते? समाजभान काय असते? धर्मनिरपेक्ष आणि विज्ञानवादी दृष्टीकोन काय असतो? हे नीटपणे समजून घ्यायचं असेल तर आज शिक्षण घेणाऱ्या प्रत्येक विद्यार्थ्यांने बाबासाहेबांचे चरित्र वाचले पाहिजे असं कळकळीने नमूद करावेसे वाटतं. कधी

उपाशी तर कधी अर्धपोटी राहून बाबासाहेब शिकत होते. बाबासाहेबांनी वेळप्रसंगी स्वतःच्या कुटुंबाकडे दुर्लक्ष केले. पण समाजातल्या लाखो कुटुंबांना त्यांनी उभं केले.

आज शिकणाऱ्या तरुणांनी आपल्या डोळ्यासमोर हा आदर्श ठेवायला नको का? स्क्रीनवर दिसणाऱ्या नटनट्यांना आदर्श माणनारे तरुण बाबासाहेबांना आदर्श मानतील अशी शैक्षणिक परिस्थिती आजची नाही. फक्त बाबासाहेबचं नाही तर अनेक महापुरुषांना समजून घेणाऱ्या गोष्टी शिक्षणाच्या वाटेवर दिपस्तंभ म्हणून उभे करण्याची आज गरज आहे.

बाबासाहेबांना देव मानणाऱ्या लोकांनी त्यांना देव म्हणण्यापेक्षा त्यांचे विचार समजावून घेण्याची व इतरांना समजावण्याची गरज आहे. डॉ.

बाबासाहेब स्वतःला नेहमी विद्यार्थी समजत. कारण विद्यार्थी सतत काहीतरी नवीन शिकत असतो. तसेच बाबासाहेबाबद्दल नवीन ज्ञान मिळवून सर्व विचारांना आपल्या समाजासाठी कसा उपयोग होईल. यासाठी प्रयत्नशील राहणे. विद्यार्थ्यांनी एक सजग नागरिक म्हणून जगत रहावं असं त्यांना वाटतं. डॉ. आंबेडकरांचा आदर्श घेऊन एक जागरूक नागरिक होण्यासाठी प्रयत्न करावेत.

***

एक न उलगडणारं अस्तित्व

कु. नायकुडे प्राजक्ता संजय
डी.फार्मसी (द्वितीय वर्ष)

अ म्हणजे आई ब म्हणजे बाबा... आईच्या कष्टाची अन् तिच्या त्यागाची आपण नेहमीच महती गात असतो, पण आपल्या आयुष्यात बाबांचाही तेवढाच हात असतो. ते बाबा हे एक न समजणारं कोडच आहे.

आज काहीतरी लिहावं अस वाटत असतानाच हा विचार मनात आला की, बाबा पण निभावताना त्या बाबांबद्दल प्रेम व्यक्त करताना फारसं कुणी दिसत नाही, पण त्या बाबांविषयी आदर व्यक्त करणारा एक वेगळा प्रयत्न करायला काही हरकत आहे. जवळ जवळ ८ ते १० वर्षे झाली असतील या घटनेला. माझ्या वाचनात एक लेख आला होता आणि त्या लेखाने माझ्या मनात बरेच प्रश्न निर्माण केले होते, त्यातील काहींची उत्तरे मला सापडली आणि काहींची मी अजून शोधतेय, पण त्या लेखाने मनाला एक वेगळाच चटका लावला ऐवढे मात्र खरे.....

उन्मेष हा तुमच्या आमच्या सारखा नॉर्मल मुलगा. अभ्यासात बऱ्यापैकी प्रगती होती. बाबा एका खाजगी कंपनीत नोकरी करायचे. आर्थिक परिस्थिती पण बेताचीच होती. उन्मेषलाही वाटायचे आपण ही आपल्या मित्रांसारखीच मजा करावी, पैसे खचे करावेत, पाट्या कराव्यात.

कॉलेजमध्ये गेल्यावर तर ही इच्छा आणखीच वाढली, पण बाबांच मत होतं, विनाकारण खर्च केलेला पैसा माणसाला नेहमीच अडचणीत आणतो, पण जिथे गरज आहे तिथे तो खर्च केलाच पाहिजे. बाबांचं नेहमी म्हणणं असायचं की उन्मेषला पैशांचं महत्व कळायला हवं पण उन्मेषचं वय वेडं होतं. त्याला ते कळतच नव्हतं किंवा कळतही असेल पण वळतचं नव्हतं.

असं करता करता त्याने एम.बी.बी.एस. पूर्ण केलं. अर्थात वडिलांनी शिक्षणात काहीच कमी पडू दिलं नव्हतं. उन्मेषचा हट्टच होता की, एम.बी.बी.एस. पूर्ण केल्यावर व तेही फर्स्ट क्लास मध्ये पूर्ण केल्यावर मला बाबांकडून एक कार हवीय. त्याचे त्याची ही इच्छा बाबांपर्यंत पोहवली सुध्दा. बाबा त्यावेळेच म्हटले बघू या, उन्मेषच्या मनात एक आशा जागली. तो जोमाने अभ्यासाला लागला आणि त्याला मनाप्रमाणे यशसुध्दा मिळाले. रिझल्ट हातात मिळाल्यानंतर तो खुशीने घरी आला. त्याल वाटत होते त्याचे स्वप्न पूर्ण होणार म्हणून आणि घरी आल्यावर पाहतो तर काय बाबांनी त्याला एक गिटींग दिले. उन्मेष एवढा दुःखी झाला की, त्याने गिटींग उघडूनही न बघता उलट्या पावलाने घर सोडले. बाबांविषयी मनात राग होता तो वेगळाच.

त्याने मनाशी ठरवले सतत बाबांच्या सावलीत जगण्यापेक्षा मी मला जे हवे ते मिळवीन आणि बाबांना दाखवून देईल माझ कर्तृत्व. पुढे तो सिंगापूरला गेला, यश मिळवलं, लग्न केलं. अधून मधून आईचं पत्र यायचं ती परत येण्याविषयी विनवणी करायची. पण उन्मेषचा राग मात्र काही गेला नव्हता. त्याला वाटायचं बाबा मला आणखी चांगल आयुष्य देऊ शकत होते, पण त्यांनी तसा प्रयत्न केला नाही.

अशीच बरीच वर्षे गेली, उन्मेषला आईचं एक पत्र मिळालं. त्यात लिहिल होतं बाबा गेले, उन्मेषला राहावलं नाही. डोळ्यातून घळाघळा पाणी वाहिलं, त्याने तडक घर गाठलं. तिथे सगळीत त्याची वाट पहात होते. कारण पिंडीला कावळाच शिवत नव्हता. उन्मेष आल्यावर

आईने बाबांची अखेरची इच्छा म्हणून तेच ग्रीटींग उन्मेषला दिलं, जे ज्याने उघडूनही पाहिलं नव्हतं आणि घरातल्या कुणालाही बाबांनी उघडू दिलं नव्हतं. उन्मेषने पाणावल्या डोळ्यांनी आणि थरथरत्या हाताने ते ग्रीटींग उघडले. त्यात शुभेच्छाबरोबर एक किल्ली होती. ती किल्ली कारची होती आणि त्यात लिहिलं होतं.

वडिलांना नेहमीच मचाणावर बसावं लागतं, वाकड्या वळणांचा, वादळवान्याचा वेध घ्यावा लागतो, पावसाच्या झडीचा अंदाज घ्यावा लागतो, दूरचं सावज नेमकं टिपावं लागतं, वडिल जगतात म्हणून घर सुखानं विश्रांती घेतं !

उन्मेषला हे सगळं वाचल्यावर आपण किती मोठी चूक केलीयं हे लक्षात यायला वेळ लागला नाही. आपण वडिलांना कधीच समजून घेतलं नाही. बालपणात पित्याच्या आधाराइतकं गरजेचं दुसरे काही असूच शकत नाही, पिता कोणीही होऊ शकतो, बाबा होण्यासाठी काहीतरी विशेष करावं लागतं.

उन्मेषचे वडिल हे त्याच्यासाठी एक न उलघडणारं अस्तित्व बनून राहिलं.

***

आयुष्य

कु. मगर ऐश्वर्या नवनाथ
एस.आय.ई.टी.(द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

आयुष्यातले काही कळत नाही
कधी कधी दिवा ही शांत जळत नाही
सावली देणारेच करार करतात उन्हाळी
पाझरणारे डोळेच खेळतात जीवाशी
सोबत असणारेच दूर असतात
पाऊलवाटच गुरफुटून टाकतात
वाऱ्याची तक्रार पानांना करता येत नसते
नियतीचे गणित कधी मांडता येत नसते
आयुष्यात तसे नसते काही बेतलेले
आयुष्य एक उत्तर, प्रश्न ठाऊक नसलेले ?

***

आई-वडिलांना विसरू नका

वाघमोडे प्रविण मधुकर
एस.आय.टी.आय.(प्रथम वर्ष)

एके दिवशी १० वर्षांच्या मुलीने आपल्या वडिलांना सहज विचारले, बाबा तुम्ही माझ्या १५ व्या वाढदिवसा दिवशी मला कोणती भेटवस्तू देणार, वडिल म्हणाले त्याला खूप वेळ आहे बेटा काही वर्षांनंतर...

१४ वर्षांची असताना ती मुलगी अचानक बेशुध्द पडली. त्यानंतर तिला रूग्णालयात हलविण्यात आले. डॉक्टर बाहेर आले आणि तिच्या वडिलांना म्हणाले. तुमच्या मुलीला खूप मोठा हृदयाचा विकार आहे आणि ती काही दिवसाची पाहुणी आहे.

रूग्णालयात असताना मुलगी तिच्या वडिलांना म्हणाली, बाबा डॉक्टर असे म्हणले का? मी काही दिवसांनी मरण पावणार आहे? वडिल म्हणाले नाही गं, तू १०० वर्षे जगणार आहे.

मुलगी म्हणाली, तुम्ही हे खात्रीशीर कसं सांगू शकता? वडिल म्हणाले मला माहित आहे, उपचार चालू असताना काही महिन्यांनी ती १५ वर्षांची झाली आणि बरी होऊन जेव्हा ती घरी आली तेव्हा तिच्या पलंगावर एक पत्र तिला सापडले त्यात लिहिले होते.

माझे सोने, जर तू हे पत्र वाचत असशील तर माझ्या म्हटल्यप्रमाणे सर्व काही ठिक आहे. एके दिवशी तू मला विचारले होतेस की, तुम्ही माझ्या १५ व्या वाढदिवशी काय भेटवस्तू द्याल? तेव्हा मला माहित नव्हते परंतु मी तुला माझे हृदय भेट म्हणून दिले. तिच्या वडिलांनी हृदय दान केले होते.

तात्पर्य :

आपल्या आई-वडिलांवर प्रेम करा. तुम्हाला सुखी ठेवण्यासाठी तुमच्या नकळत त्यांनी खूप त्याग केले आहेत. मोठे झाल्यावर आपण आपल्या पालकांकडे दुर्लक्ष करतो. त्याच्या सहवासात तुमचा वेळ घालावा. त्यांना नेहमी काळजीपूर्वक प्रेमाने वागणूक द्या.

***

देवधर्म

कट्टे अक्षय दिलीप
ए.बी.एम.(प्रथम वर्ष)

माणूस पृथ्वीवर राहतो, जगताना तो स्वतःपेक्षा देवावर जास्त विश्वास ठेवतो. काहीलोक त्याला श्रध्दा म्हणतात, तर काही अंधश्रध्दा म्हणतात, भारतात म्हणे ३३ कोटी देव आहेत. कुणी पाहिलेत का हे ३३ कोटी देव.

आपल्या भारतात प्रत्येक समाजात वेगवेगळा धर्म आहे. त्या प्रत्येक धर्माची तत्वे वेगळी, नियम वेगळे. पण जगात मानवता धर्म पाळणारी लोकसुध्दा आहेत. तुम्ही पी.के, ओह माय गॉड हे चित्रपट तर पाहिले असतीलच. धर्माच्या नावाखाली समाजाची किती विटंबना होते. देवाच्या नावाखाली किती पैसा, संपत्ती गोळा केली जाते पण, ती चांगल्या कामासाठी वापरली जात नाही. भारतात अशी कित्येक मंदिरे आहेत ज्यांची अमाप संपत्ती आहे. जसे की, बालाजी, शिडो, सिध्दीविनायक या मंदिराच्या ट्रस्टमध्ये अमाप संपत्ती जमा आहे. पण, त्या संपत्तीपैकी खूपच छोटा हिस्सा समाजासाठी वापरला जातो.

आजच्या काळात धर्म म्हणजे नुसता पैशाचा बाजार आहे. काही ठिकाणी तर, इतकी अंधश्रध्दा आहे की ती माणसांच्या जीवावर बेतते. भारत खऱ्या अर्थाने प्रगती नक्कीच करत आहे पण, काही बाबतीत आपण आजही मागे आहोत. आपलं विज्ञान वाढत आहे. त्याच्या संकल्पना वाढत आहे. काही संकल्पना तर आपल्या धार्मिक ग्रंथाशी, वैदांशी जोडलेल्या आहेत. त्याचा आपल्याला नक्कीच खूप अभिमान आहे. पण, याच गोष्टीचा काही लोक गैरफायदा घेतात आणि समाजाची प्रगती खुंटवतात. जसे की, परिक्षेच्या काळात बऱ्याचदा काही पुजारी सांगतात की, देवाची पुजाअर्चा करा,

आराधना करा देव प्रसन्न होईल आणि तुम्हाला परीक्षेत उत्तम गुण मिळतील. पण, देव नेहमी अशाच लोकांना मदत करतो जे प्रयत्न करतात.

या सर्वांचा सारांश एवढाच की, देवाविषयी श्रध्दा असूद्या पण, अंधश्रध्दा नको. देवाविषयीची श्रध्दा आपल्याला आयुष्यात पुढे नेईल आणि अंधश्रध्दा आपल्याला मागे नेईल.

***

तसे जगता आले पाहिजे...

कु. एकतपूरे स्वप्नाली सावता
एस.ई.एस.(सहशिक्षिका)

जिंकता येते सहज जगाला,
आधी मनाला जिंकता आले पाहिजे
मार्ग नक्कीच काढता येतो,
आपल्याला पुढे जाता आले पाहिजे
विसरता नक्की येते दुःखाला
विसरून जगाकडे पाहता आले पाहिजे
दुःखात ही सुख नक्की भेटते
इतरांचे दुःख ही जाणता आले पाहिजे
नक्कीच तिरस्कार करावा पापाचा,
आपल्याला पुण्यवान होता आले पाहिजे,
दुसऱ्याला समजावणे खूप सोपे
तसे आपल्याला जगता आले पाहिजे...

***

आर्ट ऑफ लिव्हिंग

कु. स्वताळ मेघा गणेश
ए.बी.एम.(द्वितीय वर्ष)

मनुष्य हा एक सर्वोत्कृष्ट, सर्वोत्तम निर्माती आहे हिच मुर्ती जपणे ही आपली जबाबदारी आहे. आपलं अस्तित्व हे सहा प्रकाराने बनलेल आहे १. शरीर, २. मन, ३. बुद्धी, ४. स्मृती, ५. भय/अहंकार, ६. आत्मा पण आत्ताच्या काळात माणसाला हे ओळखताच येत नाही. म्हणजे अर्थातच ह्या गोष्टीकडे माणूस दुर्लक्ष करत आहे. आत्ताच्या धावपळीच्या जीवनात माणूस स्वतःला विसरून गेला आहे. आपला सगळा खेळ हा शरीरावर चालू आहे आपण कितीही ज्ञानी असलो आणि आपले शरीर आपल्याला साथ देत नसेल तर त्या ज्ञानाचा काहीच उपयोग नाही.

आधीच्या काळी माणसे सदृढ, निरोगी, उत्साही व दणकट होती पण जसा जसा काळ बदलला तशी तशी माणसे बदलली. विचार बदलले. माणूस फक्त काम, पैसा ह्या गोष्टींच्या मागे धावू लागला. पण माणसाला हे कळतच नाही की, जे कमवले आहे ते येथेच ठेवून जायचे आहे. आपली खरीखुरी संपत्ती हे आपले शरीर आहे. त्यामुळे पृथ्वीवर आपल्यासाठी संपत्ती साठवू नका. तेथे कसर व जंग खाऊन नाश करतात आणि चोरं घर फोडून चोरी करतात तर स्वर्गात आपल्यासाठी संपत्ती, साठवा तेथे कसर व जंग खाऊन नाश करत नाहीत व चोर घरफोडी करत नाहीत व चोरीही करत नाहीत. ह्यावरून आपण असे ठरवावे की, आपण कशाच्या मागे धावले पाहिजे की, पैशाच्या मागे की, चांगले व्यक्तीमत्त्व घडवण्याच्या मागे हेच आपल्याला Art of Living शिकवते.

जसा काळ बदलला तस तंत्रज्ञानही प्रगत झालं.

माणसाच्या ऐवजी तेथे मशिन काम करू लागलं. आता हे समजत नाही की, हा काळ मशिनचा आहे की, माणसांचा. माणसाची जागा आता मशिन घेऊ लागलं आहे. माणसाला आता घर बसल्या सर्व गोष्टी उपलब्ध होऊ लागल्या. माणूस आळशी बनत चालला आहे. माणसाने कष्ट करायचे सोडले व Short cut चा मार्ग अवलंबला. पैशाच्या नादाने माणूस माणसाचा वैरी झाला. ह्या सुम्मत स्पर्धेच्या काळात काम, क्रोध, मोह, माया, मत्सर, द्वेष, अहंकारी वृत्ती अस्तित्वात आली. ह्या सर्व गोष्टींवर एकच उपाय Art of Living

माणसाचे आचार, विचार बदलले. माणसाला सर्व गोष्टी सोप्या व सरळ

पाहिजे आहेत. आधीच्या काळी माणूस ८०-९० वर्ष जगायची पण आत्ताच्या काळात माणसाचे धावपळीचे आयुष्य ५० लाच संपतं का ? कारण माणूस जीवन. आपल्या शरीराकडे म्हणजे स्वतःकडे लक्ष देतच नाही. त्याचबरोबर ह्याला कारणीभूत आहे हा बदलता काळ त्याचबरोबर आहार. माणूस पोषक आहाराऐवजी जंग फूडकडे जास्त ओढला जावू लागला आहे. त्याचा परिणाम आपल्या शरीरावर होऊ लागला आहे. माणसाला योगाचे महत्त्व माहितच नाही. त्याचबरोबर हे थोडा तरी वेळ आपल्या प्रमाणात शरीराला म्हणजे स्वतःला द्यायलाच हवा. आपल्या जीवाविषयी म्हणजे आपण काय खावे व काय प्यावे आणि आपल्या शरीराविषयी म्हणजे आपण काय पांघरावे, ह्याची चिंता करत बसू नका, अन्नापेक्षा जीव आणि वस्त्रापेक्षा शरीर अधिक आहे की नाही ? माणसाला हे ही समजत नाही

की, आपण कोणत्या गोष्टीला जास्त महत्त्व द्यावं. ह्याचा धडा आपल्या Art of Living मुळे शिकायला मिळतो. धावपळीचे जीवन आणि मोठ्या प्रमाणात होणार प्रदूषण ह्याला कारणीभूत आहे तो माणूस आणि याला आळा सुद्धा माणूसच घालू शकतो..

ह्या सर्व गोष्टींची जाणीव आपल्याला विद्यार्थी दशेत व्हावी, म्हणून आपल्या संस्थेच्या संस्थापकांनी एक प्रसन्न व्यक्तीमत्व असलेले म्हणजे (श्रीलेखा पाटील) म्हणजे आपल्या लाडक्या माँनी करून दिली. त्यात आम्हाला जीवन कसे जगावे, योगाचे महत्त्व ह्या Art of Living च्या क्लासेस मध्ये आम्हाला पटवून दिले. त्याचबरोबर मनावर ताबा कसा मिळवायचा, मन शांत कसे ठेवायचे ह्या सर्व गोष्टी शिकायला मिळाल्या.

विद्यार्थी दशेत मुले मैदानी खेळ ऐवजी मोबाईल वरच्या खेळांना जास्त प्राधान्य देत आहेत. ह्या काळात मुलांना Art of Living चं महत्त्व कळावं म्हणून हे क्लासेस चालू केले होते. ह्याच्या आम्हाला खूप फायदा झाला. एक नवीन ऊर्जा शरीरात निर्माण झाली. आमच्या प्रत्येक अवयवांची हालचाल झाली. योगा करून आलो की, खूप प्रसन्न वाटायचे. योगाबरोबरच Art of Living च्या पहिल्या प्रत्येक क्लासमध्ये गुरुजींनी आम्हाला मौल्यवान माहिती सांगितली.

१. प्रथम आपले आरोग्य प्रसन्न, निरोगी असले पाहिजे. म्हणजे कोणतेही काम करायला आपल्याला अडचण येणार नाही.
२. जे काही आपण करणार आहोत ते प्रथम आपल्या मनात आले पाहिजे तरच आपण आपलं ध्येय प्राप्त करू शकतो. उदा. सुनिता विल्यम, कल्पना चावला.
३. सकारात्मक विचार करा, नकारात्मक विचार काढून टाका.
४. जे काही कराल ते १०० टक्के करा.
५. स्वतःचे दुर्गुण संपुष्टात आणा व सद्गुणांना वाव द्या.
६. स्वतःतील राग, द्वेष, मोह, माया, मत्सर, अहंकारी वृत्तीला संपुष्टात आणा.
७. आपण आहे त्या क्षणाला चांगल राहिल पाहिजे.
८. स्वतःतील आळस नष्ट करा.

९. मनात नेहमी चांगले विचार आले पाहिजे.
१०. जसा विचार तसा जीवनाला आकार.
११. विचार बदलाल तर नशीब बदलेल.
१२. आपल्यावर परिणाम करणाऱ्या गोष्टी म्हणजे आहार, विचार, झोप आणि श्वास ह्या सर्व गोष्टींवर जर आपण ताबा मिळवला तर आपल्याला सर्व गोष्टी शक्य होऊ शकतात.
१३. समस्या आल्याशिवाय जीवनाला अर्थ नाही जसे दुःख आहे तसं सुख त्याला आहेत. जशी रात्र आहे तशी सकाळ आहेच.
१४. अ. जास्त जबाबदारी व कमी गरजा असतील तर ते माणसे सुखी असतात.
ब. कमी जबाबदारी व जास्त गरजा असतील तर ते माणसे दुःखी असतात.
क. जेवढी जबाबदारी व तेवढीच गरजा असतील तर सुख व दुःखात संघर्ष हा होतोच.
जबाबदारी घ्या म्हणजे किंमत वाढेल.
- उदा. १. अण्णा हजारे त्यांच्या जीवनात त्यांनी भ्रष्टाचार संपवण्याची जबाबदारी घेतली त्यांना या वयात या विरुद्ध लढण्याची काय गरज. तरी ते या वयात लढतच आहेत त्यांनी जबाबदारी घेतली. म्हणून त्यांची किंमत वाढली.
२. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी
३. प्रकाश बाबा आमटे
त्याचप्रमाणे आपण या विद्यार्थी दशेत एकच काम करू शकतो ते म्हणजे स्वतःशी व शिक्षकांशी प्रामाणिक राहणे, सर्व कामे वेळेवर पूर्ण करणे.
१५. चुका कोणाकडून होत नाहीत चुका सर्वांकडून होतात. त्या चुकांना माफ करणे हे सर्वात मोठे आपले धर्म आहे.
चुका जो करत नाही तो परमेश्वरच झाला.
त्याचबरोबर गुरुजींनी आम्हा सर्वांच्या प्रश्नांचे निवारण केले व त्यांनी काही प्रश्न विचारले व त्याचे निवारणसुद्धा त्यांनीच केले. त्यामुळे आमच्या अस्तित्वाची जाणीव आम्हाला झाली ते प्रश्न असे होते की,

१. आपली अपेक्षा काय आहे ?
२. आपण कशाच्या दडपणाखाली आहोत ?
३. आपलं व्यक्तीमत्व कसं घडवायचं.
४. आपला आनंद कशात आहे ?
५. आपली गरज व जबाबदारी काय आहे ?
६. तुमचा जन्म कधी झाला ?
७. तुम्ही किती वर्ष जगणार आहात ?
८. पुढील आयुष्यात काय करायचे आहे ?
९. तुम्ही कोण आहात ?
१०. तुम्ही कुठे आहात ?
११. तुम्हाला काय करायचंय ?
१२. ध्यान म्हणजे काय ?

त्याचबरोबर गुरुजींनी आमच्या प्रत्येक अवयवाची डोक्यापासून ते पायाच्या बोटपर्यंत हालचाल करून घेतली. पूर्ण व्यायाम करून घेतला. सर्व ताण कमी झाला. त्याचबरोबर सर्व आसन, बारा सुर्य नमस्कार, प्राणायाम, सुदर्शन क्रिया, ध्यान या सर्व गोष्टी करून घेतल्या. ह्या गोष्टी करून खूप प्रसन्न वाटत होते. त्याचबरोबर त्यांनी आमची स्टेज डेरींग वाढवली. आमच्यातील आळस दूर केला. आमच्या आतील आवाजाला जाग केलं. स्वतःच मत मांडण्याची संधी दिली.

सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे शरीरात एक नवीन ऊर्जा निर्माण झाली. स्वतःच्या अस्तित्वाची जाणीव झाली.

निराशा, अविश्वास, दुर्गुण व नकारात्मकता या गोष्टी म्हणजे हळूवारपणे भिन्नत जाणार जणू विषच ! हे विष मनुष्याला निराशेच्या गर्तेत ढकलून त्याच्या सर्व शक्ती नष्ट करतात. याउलट आशा, अविश्वास, सकारात्मकता, सद्गुण या गोष्टी असं अमृत आहे, ज्याच्या एका थेंबाचा आस्वाद घेतल्याने देखील मनुष्य स्वतःमधील सर्वोच्च शक्यता विकसीत करण्याकडे आणि सुखमय जीवनाकडे अग्रेसर होतो. एवढा मोठा मौल्यवान मंत्र Art of Living मुळे शिकायला भेटला.

***

माझी गर्लफ्रेंड

कु. बाबर निशिगंधा आर.
एस.आय.ई.टी. (द्वितीय वर्ष)

वाटत कोणीतरी असं असावं
जिला मनातल सगळं सांगाव
आपल्या जवळील सर्व तिलाच द्याव
या नात्याला असतील बरीच नावं
पण असं नेमकं कोणतं नाव असेल ?
ज्यामध्ये स्वार्थ बिलकुल येत नसेल ?
ध्यानात घेतला आजचा ट्रेंड
अन् म्हटलं त्यालाच म्हणत असतील गर्ल फ्रेंड
जिच्यावर मी प्रेम करतो मनापासून
जिचे स्थान जवळच आहे हृदयापासून
तिच्यासमोर मनाचे दरवाजे मी सतत उघडतो
प्रेमच नव्हे फक्त, तिचा आदरही करते
मनातले प्रत्येक दुःख हलके तिच्यासमोर होते
माझ्या आनंदाने सर्वात जास्त तीच खूष होते
हे सगळं आपोआपच सुचलं, लिहिलं
लगेचच माझ्या गर्ल फ्रेंडलाही ऐकवलं
गर्ल फ्रेंड मलाही आहे
जिच्यावर माझं मनापासून प्रेम आहे
प्रत्येक गोष्ट तिच्याशी शेअर करते
ती करते मला बऱ्याचदा दमदाटी
वयाने आहे ना माझ्यापेक्षा छोटी
तशी फार नाही छोटी
फरक आहे माझ्याच्या आणि तिच्यात २ मिनिटाचा
वयात काय ठेवलंयं
आमची सोबत आहे महत्वाची
असे नका पाहू, टेन्शन नका घेऊ
मी वेडीबिडी नाही
She is none other than my twins " My
sister " !!!

***

झपूझा

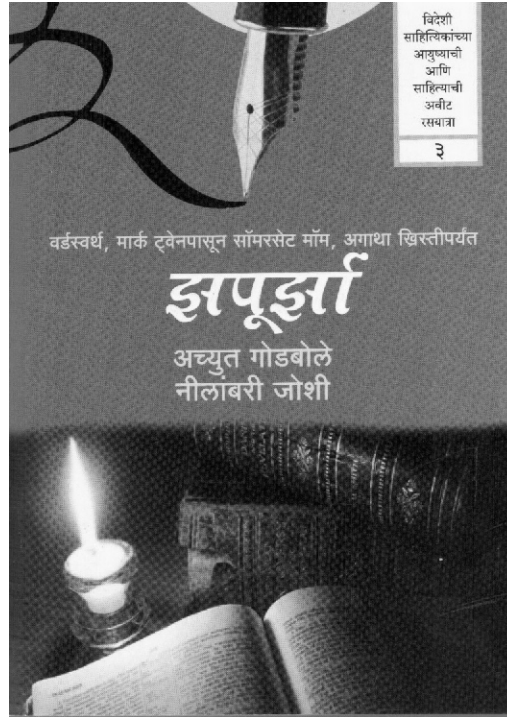
कु. क्षिरसागर शुभांगी संजय
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

सध्या वाचनात आलेलं पुस्तक झपूझा-२ अच्युत गोडबोले आणि निलांबरी जोशी या जोडीची साहित्य सफर ! पाश्चिमात्य साहित्यातल्या अनेक अतिशय गाजलेल्या साहित्यप्रकार आणि साहित्यकृती यांच्याविषयी रोमांचकारी लिखान करून लिखाणाविषयीची गोडी आणि सहजपणे वाचनाची भुरळ लावणारं हे सहजसुंदर पुस्तक स्वतःला हरवून टाकतं. एखाद्या लेखकाला वाचायला सुरुवात केली की जितकं काही पुस्तकात दिलं आहे, त्यावरचा सिनेमा किंवा त्या लेखकाविषयीची किंबहुना त्याने लिहिलेली पुस्तके आपणास आकर्षित करतात.

आपण वाचतो. सतत सारेच. मला इंग्रजी साहित्यापेक्षा आपली मराठी आपली वाटते. साहजिकच आहे. पण अच्युत गोडबोलेंनी साहित्य म्हणजे नेमकं काय, मग ते इतर भाषांतलं का असेना हे जाणवून दिलं. सहज रमायला, जगायला(सहज सोपं, हळवार), कल्पना विश्वात हरवायला, शब्दांमध्ये रमायला, कुठल्याही पात्राशी असं एक खास नातं तयार करायला, वेगळ्या प्रकारच्या जगात स्वतःला शोधायला, विस्कटलेली नाती, नातीच राहतात. त्यातला ओलावा कायम दरवळत राहतो, शुभ्र मोगन्यांसम !

माणसांचे विचार, दुरवरची अनोळखी ठिकाणं, प्राचीनकाळ, त्यांचे विचार, संस्कृती परंपरा या सान्याबाबी आणि यावंर विचार करायला भाग पाडून डोक्यात प्रश्नांची मंजुषा जागवणारं... प्रश्नांची उत्तरे मिळो अथवा न मिळो त्यांच्या आशादायक आणि

समाधानकारक उत्तराची आपण नेहमीच वाट पाहू. न पाहिलेलं जग केवळ कल्पना सामर्थ्याने आपल्या लेखनीतून उतरवणारे लेखक खरच ग्रेट होते, आहेत.

१७ लेखकांची नितांत सुंदर सफर घडली. त्यातील लेखकांची काही मला आवडलेली किंबहुना भावलेली त्यांच्याच शब्दातील वाक्ये, त्यांच्या ओळी

साहित्य म्हणजे सामान्य लोकांमधल काही असामान्य शोधायचं आणि सामान्य शब्दांमधून असामान्य रीतीनं ते सांगायचं.

एक सौंदर्य आसमंतात भरून राहिलेलं असतं. अशा ठिकाणी आयुष्य जास्त रोमांचपणे वाढतं.

शब्द हा केवळ विचार व्यक्त करण्याचं माध्यम नसून त्या शब्दाला स्वतःच व्यक्तिमत्व असतं, त्याला एक गुढ नाद असतो. त्याला एक गंध असतो आणि त्याला एक आत्मा

असतो.

लेखकांनं निरीक्षण आणि दैनंदिन घटनांमधूनच लिहायला हवं. वैज्ञानिकासारख संशोधन करून वस्तुनिष्ठ लिखानं करावं आणि भाषेच्या सौंदर्याला तितकच महत्त्व द्याव.

कोणताही माणूस, मन विचित्र विचार करायला लागलं तर तिकडे दुर्लक्ष करतो आणि ते विचार दडपायला पाहतो.

***

हॉस्टेल लाईफ

कु. क्षीरसागर स्नेहल महादेव
महिला बी.एस्सी. (प्रथम वर्ष)

सहा ऋतुंचे सहा सोहळे
येथे भान हरावे
या जन्मावर या वळणावर
शतदा प्रेम करावे
हॉस्टेल म्हणजे काय ? ते हॉस्टेलवर
राहिल्याशिवाय कळणार नाही. हॉस्टेल म्हटलं की
आपल्या डोळ्यासमोर उभं राहतं ते चित्र म्हणजे सततचा
अभ्यास, नियम, एकटेपणा,
तुरुंगवास आणि घरच्यांशिवायचे
घर पण, वास्तविक पाहता असे
काहीच नसते खरं ! मला विचाराल
तर, हॉस्टेल म्हणजे मज्जा, मस्ती,
धिंगाणा आणि नव्याने तयार होणारे
मैत्रीचे नाते. खरंच इथ आल्यावर
समजतं की मैत्रीचं नात काय असतं
ते

आपल्या सोबत नसतात

एकटेपणा तेव्हा वाटत नाही
जेव्हा आपण एकटे असतो
तर तो तेव्हा वाटतो
जेव्हा आपल्याबरोबर
सर्वजण असतात

पण त्या व्यक्ती नसतात
ज्या आपल्याला आपल्या
बरोबर हव्या असतात

ज्या वयात आपल्याला
आपल्या आई-बाबांची सर्वात
जास्त गरज असते. जेव्हा
आपल्याला मन मोकळे करावेसे
वाटते तेव्हा ते आपल्या सोबत
नसतात आणि अशा एकटेपणाच्या
वेळी ज्या आपल्याला साथ देतात

त्या आपल्या हॉस्टेलच्या मैत्रीनी.

आयुष्य जगायचं असेल तर एकदा तरी हॉस्टेल
लाईफ जगावी. कारण आपल्याला बोलायची, वागायची,
बाहेरच्या जगात वावरायची सवय लागते. हॉस्टेल म्हटलं
की सततचा अभ्यास अस काही नाही. तर आपण इथं
आपलं आयुष्य इंजॉय करतही जगू शकतो.

मला विचाराल तर हॉस्टेल लाईफ म्हणजे
आयुष्यातील बेस्ट मेमोरेबल मोमेंट आहे. हॉस्टेल लाईफ
म्हणजे रात्री घातलेला धिंगाणा. त्यावर खाल्लेले रेक्टर
मॅमचे ओरडणे आणि त्यानंतर झालेले दुःखी मन.
ज्याप्रमाणे मुर्तीकार दगडाला आकार देवून मूर्ती तयार
करतो. त्याचप्रमाणे येथील मॅडम आम्हाला घडवण्याचा
प्रयत्न करत असतात. पण हे वय असं अल्लड असतं की
आपल्याला ते ओरडणे सहन होत नाही.

दिवस येतात, दिवस जातात पण काही गोष्टी
मनात घर करून राहतात या ओळीचा अर्थ म्हणजे

'मैत्री म्हणजे जाणून घेणे
मैत्री म्हणजे मदतीचा हात
आणि त्यात मिळावा लागतो
फक्त विश्वास'

आणि तो विश्वास मला दिला तो इथल्या
हॉस्टेलच्या मैत्रीनीनी. आता नेमकं विश्वास म्हणजे
काय ? त्याची खरी व्याख्या म्हणजे हॉस्टेलच्या मुलींचा
स्वभाव

आई-बाबांची खरी किंमत कोणाला विचारायची
असेल तर, हॉस्टेलवर राहणाऱ्या मुलींना विचारावे. किती
अवघड असतं ना आई-बाबा आणि आपल्या सर्व
कुटुंबाला सोडून राहणे एका ओळखीच्या जगातून
अनोळखी जगात प्रवास करणे. अशा वेळी आपल्याला
सर्वात जास्त ज्यांची गरज असते ते आपले आई-बाबा,
ज्यांची गरज आपल्याला खूप जाणवते पण नेमके तेच

हॉस्टेलवरचे जीवन.

It is most important and
happinest movement in our
life that is hostel life
true friendship brings
a wonderful difference
in one's life

शेवटी एकच मनावेसे वाटते की,
शेवटची ही भेट आपली
हसून निरोप देत आहे
वरून जरी शांत असले तरी
हृदय आतून रडत आहे.
सोडून जात आहे तुम्हाला
नाही आवडणार मला
मी तुम्हाला निरोप देताना
अश्रू माझे वाहतील
सोबत काळजाच्या तुकड्यांना
वाहून मात्र नेतील
त्या वाहणाऱ्या अश्रूंतही प्रतिबिंब तुमचेच असेल
निट निरखून पहा त्यात प्राण माझा
दिसेल वाट आपली दुभंगलेली
आता पुन्हा भेटणे शक्य नाही
प्रवास जरी एक असला तरी
मार्ग एक होणे शक्य नाही

***

जोक

देवळातून पाया पडून आल्यानंतर,
बायको नवऱ्याला - अहो, मी देवाकडे तुमीच पुढील सात
जन्म माझे पती असावेत असे मागितले आहे, तुम्ही काय
मागितले ?

नवरा - हाच माझा सातवा जन्म असावा

***

एकदा तरी आयुष्यात....

प्रा. आठवले अर्चना गौतम
एस.ई.एस.(सहशिक्षिका)

एकदा तरी आयुष्यात कुणी असे भेटावे,
ज्याला आपले मनातले सर्व काही सांगावे.
सांगता सांगता आयुष्य पूर्ण सरून जावे,
आणि सरताना आयुष्य पुन्हा पुन्हा जगावे....
एकदा तरी आयुष्यात कुणी असे भेटावे,
ज्याला घेऊन सोबतीने खूप खूप चालावे,
चालता चालता दूरवर खूप खूप थकावे ,
पण; थकल्यावरही आधारासाठी त्याच्याकडेच पहावे
एकदा तरी आयुष्यात कुणी असे भेटावे,
दुःख त्याचे आणि अश्रू माझे असावेत
सोबतीने त्याच्या खूप खूप रडावे आणि
अश्रूंच्या हुंदक्यात सर्व दुःख विसरून जावे
एकदा तरी आयुष्यात कुणी असे भेटावे,
आनंद त्याचा आणि हसू माझे असावे
त्याच्यासाठी मी जगतच रहावे आणि
त्याच्यासाठी जगताना आयुष्य संपून जावे
एकदा तरी आयुष्यात कुणी असे भेटावे...
***

किंमत

कु. कदम प्रिती संजय
एस.आय.आय.टी.(बी.सी.एस. प्रथम वर्ष)

भरलेला खिसा माणसाला जग दाखवतो
आणि रिकामा खिसा याच जगातील माणसे दाखवतो
ज्याला शंभर किलो धान्यांच पोत उचलता येते
त्याला विकत घेता येत नाही आणि
ज्याला विकत घेता येते त्याला उचलता येत नाही
आपल्याला जेजे पाहिजे ते सर्व मिळाले
तर, जगायला गंमत आणि
देवाला किंमत राहिली नसती
***

आईहून थोर । जगी नाही कोण

कु. दोशी नेहा नवीनचंद
महिला बी.एस्सी. (तृतीय वर्ष)

मातृभक्तांचा देश म्हणून जगात भारत नक्कीच उच्च स्थानावर आहे. कारण जगातील कोणत्याही भाषेत नसेल, इतका आईचा मोठेपणा वर्णन करणार काव्य भारतीय भाषांमध्ये आहे.

न मातृ: परम् देवतम् ।

अर्थात आई इतकं श्रेष्ठ दैवत दुसरं कोणतही नाही । साने गुरुजीचं मातृप्रेम श्यामची आईमधून व्यक्त झालयं महात्मा गांधीनी मातेच्या तीन आज्ञा आयुष्यभर पाळल्या, कवी यशवंत म्हणाले.

आई खरचं काय असते ?

लेकाराची माय असते । दुधाची साय असते ।

लंगड्याचा पाय असते । धरणीचा ठाय असते

आई हेच ज्याचं सर्वस्व होतं, ते कवी नारायण सुर्वेआपल्या आईच्या मृत्यूनंतर म्हणाले

आधीचे नव्हतेच काही । आणि आता आईसुद्धा नाही । कवी माधव ज्युलियन लिहतात

विद्याधप प्रतिष्ठा लाभे आता मला ही ।

आई विणे परी मी हा पोरकाच राही ।

भारतीय मनाची मातृभक्ती अशी ही उदंड आहे, धन्य आहे, आईची थोरवी वर्णन करताना हजरत पैगंबर म्हणतात. तुमचा स्वर्ग तुमच्या आईच्या पायापाशीच आहे. जन्म देते ती तर माताचं आहे. पण माणसाचं आजीवन भरणपोषण करते ती जन्मभूमीही माताच आहे. असं रामायण मध्ये प्रभु रामचंद्र सांगताना म्हणतात.

वारकरी मंडळी संत ज्ञानेश्वर, तुकारामांना

माऊली म्हणतात. ज्ञानेश्वर माऊली, ज्ञानराज माऊली तुकाराम हा त्याचा आवडता नामघोष मातृप्रेमाने ओथंबलेला आहे. सर्व संतानी विठ्ठलाला माता म्हटलं, तर संत मालिकेतील भक्त पुंडलिक अत्याधुनिक वाटतात. कारण आई-बाप हे दैवत, माझे असता माझे घरी । कशाल जाऊ मी पंढरपुरी? असा निसत्तर करणारा प्रश्न त्यांनी सर्व वाटं चुकून कृतघ्न झाले ल्या मातृ-पितृद्रोही कुलकलंकाना विचारला आहे. अशा मातृभक्त पुंडलिकांन आणि सर्व मातृदेवतांना ५ सप्टेंबर या मातृदिनी दंडवत घालताना म्हणावस वाटतं -

आईहून थोर । जगी नाही कोण ।
जगाची स्वामिनी आई हीच ।

जग दाखविले । यातना साहून ।
आई देवाहून । खूप मोठी ।
जन्मभूमी आहे । आई ती दुसरी ।
प्रेमाने चाकरी । करा तिची ।
जन्म देते आई । देश देता छाया ।
जगविते माया । आपणास ।
वृद्धाश्रमा धाडी । मातेला तो पुत्र ।
करा बहिष्कार । कुपुत्राचा ।

***

आयुष्यातील स्वप्नं

कु. मोरे स्वप्नाली मुक्तीचंद
महिला बी.एस्सी. (प्रथम वर्ष)

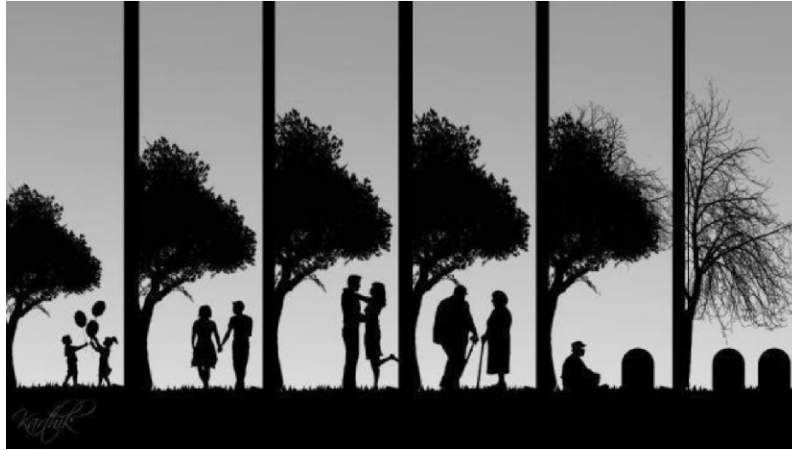
आयुष्य म्हणजे काय असतं?
यशाच्या उंच शिखरावर चढत जायच असतं?
आयुष्य म्हणजे काय असतं?
जीवनात येणाऱ्या प्रत्येक नात्यांत
प्रेम निर्माण करायच असतं
आयुष्य म्हणजे काय असतं?

सुखाबरोबर दुःखाचाही
अनुभव घ्यायचा
असतो.

आयुष्यात खरे
यश मिळण्यासाठी खूप
मेहनत घ्यावी लागते.
पराभव हा आयुष्याचा
भाग आहे पण परत
लढण्यासाठी तयार होण
ही जिवंतपणाची
निशाणी आहे. डॉ.
ए.पी.जे. अब्दुल

कलामांनी लहान मुलांना तसेच मोठ्या माणसांना स्वप्न
पाहण्याचा सल्ला दिला कारण स्वप्नं विचारात बदलतात
आणि विचार कृतीत बदलायला फारसा वेळ लागत नाही.
जर तुम्ही पाहिलेले स्वप्न पूर्ण होत नसतील तर तुमच्या
कामाची पध्दत बदला, तुमचे तत्त्वं नाही कारण झाड
नेहमी आपली पान बदलतात मुळ नाही. या जगात
कोणतीही गोष्ट कायमस्वरूपी नाही अगदी तुमचा
वाईटकाळ सुध्दा

आयुष्यात एखाद्यासोबत चांगल नातं निर्माण
करणं अवघड असत त्यापेक्षाही अवघड असत ते नात
जपणं, निभावण आणि टिकवणं. चुक झाली असेल तर
सॉरी म्हणा आणि कुणी एखादा माफी मागत असेल तर
इंटस् ओके म्हणा कारण माफी मागितल्याने कोणी
लहान समजला जात नाही परंतु माफ करणारा नक्कीच

मोठ्या मनाचा असतो. आपण एखाद्या कापड दुकानात
एखादा ड्रेस खरेदी करायला जातो, कापडांच्या त्या
गर्दीत एक ड्रेस पसंत पडतो. घेऊ का नको ? हा विचार
मनात चालू असताना दुसरा ड्रेस पसंत पडतो आणि तो
घेऊन आपण बाहेर पडतो. वाटेत आल्यावर मनात
विचार येतो अरे ! तो आधीचा ड्रेस खूप छान होता.

ध्यायला हवा होता.

सिग्नलला गाडी
थांबते आणि आपण
पाहतो की, एक लहान,
गोंडस, निरागस मुलगी
काच ठोठावते पण भिक
मागत आहे आपण
तिच्याकडे फारस लक्ष
देत नाही. रेंगाळत
रेंगाळत खिश्याकडे हात
घालतो चार-पाच सुट्टे

पैसे सापडतात देऊ का नको? हा विचार मनात चालू
असताना सिग्नल सुटतो आणि गाडी पुढे घ्यायची वेळ
येते, गाडी निघून जाते आणि मनात विचार येतो असे सुट्टे
पैसे होते जवळ घायला हवे होते त्या लहान मुलीला.
असचं असतं आयुष्याचं. आयुष्यात लहान लहान गोष्टी
राहून जातात पण याच गोष्टी जगण्याची कारण बनतात.
प्रत्येक नाते प्रेमाचे असावे याची काहीच गरज नसते
परंतु, प्रत्येक नात्यात प्रेम मात्र असावे याला खूप महत्त्व
असते.

विश्वास हा अवघा साडेतीन अक्षरी शब्द
लिहायला सेकंद, वाचायला सेकंद पण मिळवायला जन्म
लागतो. आयुष्यात स्वतःला कधी उध्वस्त होऊ देऊ
नका कारण लोक ढासळलेल्या घराच्या वीटासुद्धा सोडत
नाहीत. त्या परत वापरात आणल्या जातात. आयुष्यात
आई, वडील, बहीण, भाऊ, शिक्षक ही जवळची नाती

तसेच आदरणीय व्यक्ती यांच्याबद्दल निष्ठा आणि विश्वास असावा. प्रत्येक माणसाच्या हातून चुक ही होतच असते माणूस स्वतःच्या चुकांसाठी उत्तम वकील असतो तर दुसऱ्याच्या चुकांसाठी तो सरळ न्यायाधीश असतो. आपण इच्छा, आकांक्षा पूर्ण होण्यासाठी स्वप्नांची उमेद आणि प्रयत्नांची जोड असेल तर सर्व काही साध्य होत. आपल्याला नावे ठेवणारी माणसं देखील खूप आहे. जेव्हा जग तुम्हाला नावे ठेवण्यात व्यस्त असते तेव्हा तुम्ही नाव कमविण्यात व्यस्त रहा कारण या जगात धाडस केल्याशिवाय कोणालाही यश मिळत नाही. जीवनाचे नंदनवन करण्याचा एकच मार्ग आहे तो म्हणजे परिश्रमपूर्वक अभ्यास. आपला जन्म जरी आपल्या आई-वडिलांचा ऋणी असला तरी आपले जीवन आपल्या शिक्षकांचे ऋणी आहे.

आयुष्यात सुखाबरोबर दुःखाचे अनुभव येत राहतात यासान्यावर मात करून खंबीर मनाने उभे रहायचं असतं. जीवन हे फुलपाखराप्रमाणे स्वच्छंदी असावे परंतु स्वैराचारी नसावे. आनंद हा असा सुगंध आहे की जो दुसऱ्यावर शिंपडताना स्वतःवरही उडून जातो. आयुष्यात दुसऱ्याला आनंद देत रहा म्हणजे स्वतःही आनंदी व्हाल आणि म्हणतात की हसल्याने माणसाचं आयुष्य वाढतं. शेवटी माझे सर्वांना एकच सांगणे आहे.

आयुष्य हे खूप सुंदर आहे.

त्याला अजून सुंदर बनवा.

***

व्यसनांच कोड

लॉडे अक्षय संजय

एस.आय.टी.आय. (प्रथम वर्ष)

व्यसनांच पडलय या देशाला कोड
आण बापाच्या खांद्यावर पोराच मढ
नको देवू तंबाखू , गुटख्याला थारा
बापा आधी पोरगा झाला म्हातारा
सिगारेट गांजाचा नका करू धूर
जिवनातून तुमच सुख चाललय दूर
पिऊन दारूड्या होतोय डान्सर
व्यसनानं माणसाला होता कॅन्सर
नका खाऊ तंबाखू नका लावू चुना
हा माणसाचा जन्म नाही पुन्हा
नका टाकू तोंडात तंबाखू गुटखाची पुडी
तोंड म्हणजे नव्हे कचऱ्याची कुंडी
नका काढू नाकातून धुराचे कुवारे
नाक म्हणजे नव्हे कंपनीचे धुराडे
बालपण गेले अज्ञान तरुणपण व्यसनात
म्हातारपणी तडफडत जातील म्हसनात
इंद्रियाना घाला आळा व्यसनाचा दाबा गळा
तरच फुलेल तुमच्या जीवनाचा सुंदर मळा
उठ तरुणा जागा हो, व्यसनातून मुक्त हो
उसळू दे, तुझे रक्त कर देशाला
व्यसन मुक्त

***

झाडांना द्या साथ, प्रदुषणावर करतील मात

वाचलेली पुस्तके आणि भेटलेली माणसे माणसाला हुशार करतात..

कु. बोबडे के. एम.

एस.आय.आय.टी.(प्रथम वर्ष बी.सी.एम.)

मी ज्या विषयावर लिहितेय म्हणजे वाचलेली पुस्तके आणि भेटलेली माणसे माणसाला हुशार करतात.. या विषयावर विचार केला तर खूप काही शिकायला मिळेल पण, जर काही या विषयावर विचारच केला नाही तर फक्त टाईमपास.

मग ठरावा तर काय करायचंय, एकदा एका मुलाचा मोबाईल हरवल्यामुळे तो खूप घाबरला, त्याला वाटले की आपल्या घरी सगळेजण आपल्याला खूप ओरडतील, रागवतील पण जेव्हा त्याने घरी सांगितले की माझा मोबाईल हरवला आहे त्यावेळी त्याची आई आरती घेऊन आली आणि ओवाळून म्हणाली बरं झालं माझ्या लेकराच्या मागची ईडा-पिडा टळली. आज जर पाहिलं तर मुलं पुस्तकांपेक्षा मोबाईलमध्येच जास्त गुंतलेली असतात. सध्याच्या काळात एकमेकांना भेटून बोलण्यापेक्षा व्हॉट्सअॅपवरून बोलणं फक्त पसंत केलं जात, थोडक्यात एक फॅशन बनलीय आणि मग पुस्तकं वाचायला आणि माणसाला भेटायला कोणालाही वेळच नाही.

एकदा एका क्लास मध्ये इंग्रजीच्या तासाला शिक्षकांनी इ. ७ वी च्या विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना प्रश्न केला की, श्रीकृष्ण आणि त्याच्या आईमधील संवाद मला कोणी हिंदी किंवा इंग्रजी मधून सांगू शकेल का? की ज्या संवादामध्ये श्रीकृष्ण आपल्या आईला विचारतोय की, मी काळा का आहे?

यावर एक मुलगा म्हणाला सर... यात अवघड काय आहे? हा संवाद मी हिंदीतूनच काय तर इंग्रजीमधूनही सांगू शकतो, शिक्षक म्हणाले सांग तर मग ऐकव तर सगळ्यांना ऐका,

यशोमती Mom से talking नंदलाला राधा क्यो fair, I am क्यो काला? बोली smiling मय्या listen मेरे लाला, वो city की, item तू village का ग्वाला that why you kalu?

हा संवाद ऐकल्यावर शिक्षकाने आश्चर्याचा आवंडा गिळला आणि वर्गातील बाकी विद्यार्थ्यांनी टाळा वाजवल्या त्याला म्हणाली ... you are genius hindi & marathi

यावरून एक सारंश नक्कीच मिळतो की वाचलेली पुस्तके आणि पुस्तकांमधील ज्ञान माणसाला हुशार बनवते.

म्हटलं जात की, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे खूप वाचन करीत होते. त्यांची बुद्धिमत्ता एवढी अलौकिक होती की, ते वाचलेल्या

कोणत्या पानावरती काय आहे हे सांगू शकत. अहो एवढेच नव्हे तर स्वामी विवेकानंद एक पान वाचले की ते फाडत असत, मग तुम्ही म्हणाल आजचे विद्यार्थीही पाने फाडतातच की, हो ना फाडतात पण ते वेगळ्याच कारणासाठी ! पहा मग विचार करायला लावणारी गोष्ट आहे आज आणि काल, चांगले कोण ?

मला असं म्हणायचं नाही की, आजचे पुरुष माणसे अथवा सगळेच चांगले नाहीत; ते चांगलेच आहेत पण त्यांना हेच कळत नाही की काय चुकीचे आहे आणि काय चांगले, एकच चूक पुन्हा: पुन्हा होतेय, विशेष म्हणजे माझ्या तरुण मित्र-मैत्रिणीकडून त्याच्यासाठी आवर्जून सांगते.

चूक हे आयुष्याचं एक पान आहे.

पण नाती म्हणजे आयुष्याचं पुस्तक आहे

गरज पडली तर चुकीचं पान फाडून टाका

पण एका पानासाठी अख्खं पुस्तकं गमावू नका

पुस्तके वाचल्यामुळे आपल्याला जे ज्ञान मिळते, आपला जो फायदा होतो हे का माझ्या तरुण मंडळींना कळत नाही, कुणास ठाऊक ? अरे मित्रांनों वाचाल तर वाचाल आणि त्याच बरोबर शिकाल तर टिकाल नाही तर कॉलेज बाहेर सिमकार्ड विकाल.

ठरवा तर मग काय करायचं भविष्यात
दोन अक्षरांचे लक
अडीच अक्षरांचे भाग्य
तीन अक्षरांचे नशीब

अजमवण्यासाठी चार अक्षरांची मेहनत उपयोग पडते हे विसरू नका आणि त्यासाठी पुस्तके आणि माणसेच मदत करतात लक्षात ठेवा. खरचं जर आपण पुस्तकेच वाचली नाहीत तर आपल्याला ज्ञान मिळेल का हो ? आणि जर आपली माणसेच जपली नाहीत तर माणसे कोणत्याही अडचणीच्यावेळी, संकटावेळी आपल्याला मदत करतील का हो ?

म्हणूनच म्हणतोय....
जीवनाच्या वाटेवरती साथ देतात,
मान देतात, घात करतात,
हात देतात, संधी साधतात,
भाव देतात, भाव खातात,
ती असतात माणसे
आदर करतात, अनादर करतात
पाठीशी असतात, पाठ फिरवतात
ती असतात माणसे.

अशी नानाविध माणसे ओळखण्यासाठी आपल्याला गरज असते ती पुस्तके वाचण्याची आणि चांगल्या माणसांची !

***

आई-बाबा

कु. बोबडे मिनाक्षी संजय
एस.आय.आय.टी. (बी.सी.एस. प्रथम वर्ष)

स्वप्नांनी भरलेले पाहिले
मी तुमचे डोळे
डोळ्यांतल्या तुमच्या या
स्वप्नांना पूर्ण करण्याचे
मी ठरवले ॥१॥

रागवता तुम्ही कित्येकवेळा मला
पण... रागातच तुमचे प्रेम असते
हे कळले मला ॥२॥

तुमच्या आयुष्यातले कष्ट
करायचे आहे दूर
हाच आहे माझा हूर ॥३॥

स्वप्ने नाही पूर्ण केली तुमची
तर ही लाडली काय कामाची
खूप गर्व आहे आई-बाबा मला
तुमची मुलगी असण्याची ॥४॥

आजपर्यंत झोपले मी
तुमच्या मांडीवर
पण.... आता तुम्हाला झोपवायचे
आहे माझ्या मांडीवर ॥५॥

तुमचे आयुष्य सुखाने ओजळून
टाकायचे आहे मला
आई बाबा हाच तर ध्यास आहे माझा
तुमचे स्वप्ने पूर्ण करण्याची
अतुट इच्छा आहे मला ॥६॥

***

विसरू नका मनाला

कु. तांबडे अंजली विकास
ए.बी.एम. (तृतीय वर्ष)

रोजच्या धकाधकीच्या जीवनात आपण किती हरवून जातो की आपण नकारात्मक विचार करतोय का ? हा प्रश्नच आपण आपल्या मनाला विचारायाचा विसरतो आणि अगदी साध्या-साध्या असणाऱ्या गोष्टी पण आपल्याला खूप वाईट किंवा भयानक विचार करायला भाग पाडतात याचाच एक भाग म्हणून मी आज एक साधी गोष्ट म्हणण्यापेक्षा एक परिस्थिती आपल्यासमोर मांडते आणि ती आपल्याला कशी बदलते ही एक गंमतच आहे.

एकदा एक मुलगी शाळा सुटल्यानंतर घरी जाते. घरी जाऊन परत पुढच्या शिकवणीला जायची घाई त्यात, आईचं काम आणि तिची फार धांदल उडते अशात मैत्रीणीचा फोन येतो आज मी तुझ्यासोबत येताना नसेन मग तर काय विचारूच नका, तरीसुद्धा ती कशीबशी घरातून निघते आणि वेळेवर पाहोचते. पण होत काय ?

सरांना आज शिकवणी सुरू करायला वेळ होतो त्यामुळे शिकवणी उशीरा सुटणार. शिकवणी सुटल्यावर सगळे घरी जायला निघतात पण आज खूप अंधार असतो आणि सोबत कुणी नाही ती थोडी घाबरते आणि सायकल काढायला जाते पण आज तिनेही साथ सोडली, सायकल पंक्चर झाली.

ती थोड्या नाराजीने घरी जायला निघते.

रस्त्यात काळोख आणि घर लांब असल्यानं तिला थोडी काळजी वाटते की आई घरी वाट पाहत असेल. पण ती धीराने पुढेच चालत राहते.

पुढे एका कट्ट्यावर काही मुलं बसलेली असतात एवढ्या अंधारात त्यांचा हसण्याचा,

किंवा लण्याचा आवाज घुमत असतो तिला पाहताच ते सगळे अचानक शांत होतात ती पुढे चालतच असते पण तेवढ्यात त्यांच्यातला एक मुलगा तिच्यापुढे उभा राहिला आणि..... काय झाले पुढे ?....

आल्याना कपाळावर आट्या आणि बरेच विचार मनाला हलवून गेले. पण गोष्ट संपली नाही. पुढे काय होत.

तो मुलगा तिला विचारतो दररोज लवकर घरी जाणारी तु आज अशी अंधारत चालत का जातेस ? ती त्याला सांगते तिची सायकल पंक्चर झाली मग तो तिला सायकल बाजूला ठेवायला सांगतो आणि स्वतःतिला तिच्या घरी सोडवून येतो. एवढी साधी गोष्ट पण एक क्षण मनाला थांबायला लावते.

अगदी असच आपण दररोज जगत असतो. तर आता आपण नकारात्मक विचार तर करत नाहीना हे मनाला विचारायला विसरू नका.

***

डिजिटल मार्केटिंगची दुनिया

कु. पाटील नम्रता रामेश्वर
ए.बी.एम. (प्रथम वर्ष)

आजच्या स्पर्धेच्या युगात डिजिटल मिडिया हा मार्केटिंगचा परिणामकारक जलद आणि कमी खर्चात वस्तू जास्तीत जास्त लोकांपर्यंत पोहोचवण्याचा प्रभावी, सुविधाजनक, सुरक्षित आणि कमी खर्चाचा सुलभमार्ग बनला आहे. यामध्ये दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य भाग झालेल्या फेसबुक, लिंकडइन, ट्विटर या माध्यमांचा वापर केला जातो. अनेक लोक या फेसबुक व ट्विटरचा वापर करत असल्याने त्यांच्यापर्यंत नवीन वस्तूंची माहिती पोहोचवणे अत्यंत सोपे झाले आहे.

डिजिटल मार्केटिंग म्हणजे वाटेत ते विकायचे पण ते इंटरनेटच्या वापर करून ऑनलाईन विकायचे. पुर्वी कोणतीही वस्तू विकायची असेल तर ती वस्तू विक्रेता साखळी मधून प्रवेश करावा लागेल. अर्थात उत्पादक कंपनी...घाऊक व्यापारी... किरकोळ व्यापारी.... ग्राहक या मार्गातून तिला प्रवेश करावा लागायचा. पण आता डिजिटल मार्केटिंगमध्ये उत्पादक कंपनी.... ग्राहक या मार्गातून तिला जावे लागते. म्हणजेच कंपनीत तयार झालेला माल डायरेक्ट ग्राहकाकडे विकायचा त्यामुळे खर्च खूप कमी येतो.

ऑनलाईन वस्तू खरेदीमध्ये आपण दागदागिने, पुस्तक, घरगुती वस्तू, भेटवस्तू आपणास काय वाटेल ते आपण ऑनलाईन मार्केटिंग करता येते. आताच्या काळात अगदी घड्याळ व मोबाईल ऑनलाईन घेता येतात.

ऑनलाईन मार्केटिंग किंवा वस्तू खरेदीसाठी संकेत स्थळाची (वेबसाईट) आवश्यकता असते आपण

फेसबुकवरून सुध्दा ते मिळवू शकतो. यासाठी सर्वात मोठी अट आहे ती म्हणजे मार्केटिंगचे स्किल.

इंटरनेटच्या वापराच्या बाबतीत भारताची चांगली प्रगती झाली आहे. आताचा आणि भविष्याचा विचार करता आणि त्याची पाहणी करता लक्षात येते की भारतात डिजिटल युगाचा भरभराट होणार आहे. याचा आपल्या व्यवसायामध्ये कसा फायदा घेता येईल याचा विचार केला पाहिजे.

डिजिटल मार्केटिंगसाठी आवश्यक घटक :

१) संगणक किंवा मोबाईल :

आपणास ऑनलाईन मार्केटिंग करण्यासाठी महत्वाचे म्हणजे संगणक किंवा मोबाईल (स्मार्टफोन) ची आवश्यकता असते.

२) इंटरनेट :

आपण जो संगणक किंवा मोबाईल ऑनलाईन खरेदीसाठी वापरत असतो तो मोबाईल इंटरनेटला जोडून घेतला पाहिजे. त्यामुळे आपण सहजपणे ऑनलाईन मार्केटिंग करू शकतो.

३) संकेतस्थळ (वेबसाईट)

ऑनलाईन मार्केटिंग करणाऱ्या अनेक कंपन्या व संस्था आहेत. आपण ज्या कंपन्याची सेवा घेतो त्या कंपनीची वेबसाईटचा वापर होतो.

४) क्रेडिट कार्ड :

आपण घेतलेल्या ऑनलाईन मार्केटिंगचे शुल्क किंवा त्याचा मोबदला देखील क्रेडिट कार्डच्या साहाय्याने ऑनलाईन देता येते.

अ) इंटरनेट मार्केटिंग :

आजच्या माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात इंटरनेटच्या विविध गोष्टीसाठी वापर केला जातो. हे आपणास रोजच्या जीवनात आढळून येते. हे सर्व काही जी प्रक्रिया होत असते. त्यात वेबसाईट मार्फत होत असतात. अशा आपण कल्पना करू शकणार नाही. ऐवढ्या वेबसाईट इंटरनेटर असतात. त्या ज्याप्रमाणे कंपनीच्या, व्यवसायाच्या वेबसाईटवर नोकरीची वेबसाईट सोशल मिडिया सर्च इंजिन इ. कमी खर्चात पोहोचतो.

ब) स्पेशल मिडिया मार्केटिंग :

व्हॉट्सअप, ट्विटर, फेसबुक यासारख्या सोशल मिडीयाकडे जगातील सर्व लोक आणि त्यातल्या त्यात तरुण पिढी आकर्षित झाली आहे. यापैकी फेसबुक, व्हॉट्सअप पुष्कळ तरुणपिढी आणि वेगवेगळ्या वस्तूंचा समूह आहे. यावर मार्केटिंग करणे याला सोशल मिडिया मार्केटिंग म्हणतात.

क) मोबाईल मार्केटिंग :

मोबाईल मार्केटिंगसाठी सर्वात महत्वाचे साधन म्हणजे स्मार्ट फोन. तो आजकाळ सर्वांच्या घरोघरी आहे. अशा मोबाईल माध्यम हे मोबाईल मार्केटिंग प्रभावी माध्यम बनू शकते. फोन, कॉल, एसएमएस, व्हॉट्सअप वरून जास्तीत जास्त लोकापर्यंत पोहचवून वस्तू किंवा कोणत्याही वस्तूचे मार्केटिंग करता येते त्याला मोबाईल मार्केटिंग असे म्हणतात.

***

आयुष्य

कु. मगर वैष्णवी
एस.आय.आय.टी. (प्रथम वर्ष)

आयुष्यभर सोबत असून
जवळ कधी बसत नाही
एकाच घरात राहून आम्ही
एकमेकास दिसत नाही

हरवला तो आपसातला
जिव्हाळ्याचा संवाद
एकमेकास दोष देऊन
नित्य चाले वादविवाद

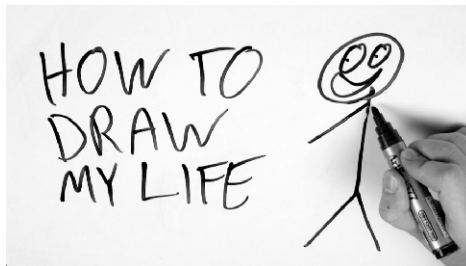
धाव धाव धावतो आहे
दिशा मात्र कळत नाही
हृदयाचे पाऊल कधी
हृदयाकडे वळत नाही

इतकं जगून झालं पण,
जगायला वेळ नाही
जगतो आहे कशासाठी
काहीच कसला मेळ नाही

क्षण एक येईल असा
घेऊन जाईल हा श्वास
अर्ध्यावरच थांबलेला
असेल जीवन प्रवास

अजूनही वेळ आहे
थोडं तरी जगून घ्या
सुंदर अशा जगण्याला
डोळे भरून बघून घ्या

***

जलसाक्षर भारत होवो !

कु. माने सोनाली साधू
उद्यानविद्या (तृतीय वर्ष)

मराठवाड्याला पाणी देण्यावरून गोदावरी खोऱ्यातील वरच्या जिल्ह्यांनी घेतलेली भूमिका आणि त्या अनुषंगाने सुरू झालेले वाद. पाणीदार माणसं नावाने नुकत्याच प्रकाशित झालेल्या एका पुस्तकाच्या प्रस्तावनेत पाणीविषयक कार्यकर्ते मा. श्री. पोपटराव पवार यांनी मुलांना शाळेत साक्षर करण्याबरोबरच जलसाक्षरही केले पाहिजे, असे म्हटले आहे. त्यांच्या दृष्टीने जलसाक्षर याचा अर्थ अधिक व्यापक आहे. किती पाणी उपलब्ध आहे हे पाहून ते कोणी, केव्हा, कसे आणि कशासाठी वापरायचे याची समज असणे म्हणजे 'जलसाक्षरता' असे ते लिहितात. पोपटराव पवार यांची ही प्रस्तावना आठवण्याचे कारण अर्थातच, मराठवाड्याला पाणी देण्यावरून गोदावरी खोऱ्यातील वरच्या जिल्ह्यांची भूमिका आणि त्या अनुषंगाने सुरू झालेले वाद-प्रतिवाद हेच आहेत.

मराठवाड्यासाठी वरच्या धरणांतून पाणी सोडायला विरोध करताना त्या भागातील शेतकऱ्यांचे, विशेषतः राजकारण्याचे आक्षेप ठरलेले आहेत. त्यांचा प्रतिवाद मराठवाड्यातील एक-दोनच लोकप्रतिनिधी करताना दिसतात. अर्थात, त्यांचे प्रतिवादाचेही मुद्दे ठरलेलेच असतात. हे वर्षानुवर्षेसुरू आहे. आणखी किती काळ असेच चित्र पाहायला मिळत राहणार आहे. हे कोणीही सांगू शकत नाही. हे दावे-प्रतिदावे करणाऱ्यांमध्ये कोण बरोबर आहे आणि कोण चुकीचे आहे, हे सांगणे कठीण मुळीच नाही. पण प्रादेशिकवादाच्या या संकुचित काळात खरे काय ते सांगणाऱ्यालाही पक्षपातीच ठरवले जाण्याची शक्यता

अधिक आहे. तो शिक्का स्वीकारायलाही हरकत नाही. पण तो शिक्का बसल्यानंतर काही सांगण्याला अर्थच राहत नाही. म्हणून कोण योग्य आणि कोण अयोग्य याची चर्चा करण्याऐवजी हा वाद मिटवण्यासाठी काय करता येऊ शकते, याची चर्चा करणे अधिक सोयीस्कर ठरेल.

खरे तर राज्यासाठी जलस्रोत नियामक

प्राधिकरण (एमडब्ल्यूआरआरए) नेमण्यात महाराष्ट्राने देशात आघाडी घेतली. नदी खोरेनिहाय जलआराखडा तयार करण्यातही महाराष्ट्रानेच आघाडी घेतली. गोदावरी नदीचा जलआराखडा सर्वात आधी तयार झाला. हेही लक्षात घ्यायला हवे. अन्य मोठ्या नद्यांचे जलआराखडे तयार

करण्याचे काम सुरू आहे. ते सर्व आराखडे तयार झाल्यानंतर त्यांचा एकत्रित विचार करून राज्याचा जल आराखडा तयार व्हायचा आहे. तो आराखडा म्हणजे पाण्याच्या कोणत्याही तंट्यावरचे अंतिम उत्तर असणार आहे. त्या आराखड्यानुसार काम केले तर कोणावरही अन्याय होणार नाही हे नक्की. अन्याय झाला नाही तर तंटे, बखेडे उभे राहण्याचेही कारण असणार नाही.

म्हणून सर्वात आधी ही कामे करणे सरकारची जबाबदारी आहे आणि तिथेच खरी मेख आहे. ही कामे तातडीने झाली तर कोणालाही कायदे आणि नियम यांचे उल्लंघन झाल्याचा दावा करता येणार नाही. तसा दावा करता आला नाही तर आंदोलने करता येणार नाहीत आणि त्या माध्यमातून राजकीय पोळी भाजता येणार नाही. मग कशासाठी घाई करायची, असा सरकारमध्ये

असलेल्यांचा आतापर्यंतचा प्रयत्न होता. जे लोक वरच्या धरणांतील पाणी खालच्या धरणासाठी सोडायला आज न्यायालयात जाऊन जाहीरपणे विरोध करीत आहेत तेच आघाडी सरकारच्या काळात मंत्री होते. नुसते मंत्रीच नाही तर मुख्यमंत्रीपदाची स्वप्ने पाहणारे मंत्री होते. त्यामुळे आघाडी सरकारच्या काळात तर कधीही सहजपणे वरच्या धरणातील पाणी खाली सोडले गेल्याचे आठवत नाही.

निदान आता पाणी सोडण्याचे आदेश तरी झाले आणि बहुतांश धरणांतील पाणी सोडलेही गेले. हा फरक तर युती आणि आघाडीच्या काळात नक्कीच आहे. हेही काही कमी नाही. याला जोडूनच मुद्दा येतो तो जलसाक्षरतेचा. अर्थात पोपटराव म्हणतात ती जलसाक्षरता अहमदनगर जिल्हा शेतीप्रधान तर आहेच. पण देशातला पहिला सहकारी तत्वावरचा साखर कारखाना अहमदनगर जिल्ह्यातच आताच्या विखे पाटलांच्या आजोबांनी काढला होता. त्यानंतर तिथे साखर कारखान्यांचे पीकच आले आहे. त्यामुळे ऊसाची लागवडही मोठ्या प्रमाणात झाली. हा ऊस अन्य शेतकऱ्यांच्या वाटेचे किती तरी पाणी पितो. ऊसामुळे आणि साखर कारखान्यांमुळे तिथे समृद्धी आली हे खरे पण त्यामुळेच खाली शेतकरी विपन्न होत गेले हे कसे विसरता येईल ? आपणही शेतीसाठी पाणी वापरू आणि इतरांनाही वापरू देऊ कारण त्यांचाही आपल्याइतकाच या पाण्यावर हक्क आहे. ही जाणीव शेतकऱ्यांमध्ये आणि त्यांच्या नेत्यांमध्ये निर्माण होण्याची गरज आहे.

केवळ नगरच नाही, कायम दुष्काळी असलेल्या मराठवाड्यातल्या बीड, लातूर या जिल्ह्यांमध्येही तीच परिस्थिती आहे. लोकांना पिण्यासाठीही ठेवलं जात नाही. इतके पाणी तिथला ऊस पितो आहे हे योग्य नाही, हे शिकवेल ती जलसाक्षरता. विद्यमान मुख्यमंत्र्यांनी पाणीविषयक कायदेशीर प्रक्रिया पुढे जाईल यासाठी पावले उचलली आहेतच. तशी आता जलसाक्षरतेसाठीही उचलायला हवीत.

***

तिथे फक्त तू आणि मी असावं...

कु. शिंदे प्रज्ञा

एस.आय.आय.टी.(बी.सी.एस. प्रथम वर्ष)

असं वाटतय की,
या स्वार्थी माणसाच्या गर्दीतून
जिथे माणसे नसतील
तिथे निघून जावं,
तिथे फक्त तू आणि मी असावं...
जरी भांडलो तरी
एकदा तू आणि एकदा मी मनवावं,
अशा ठिकाणी जावं
जिथं तुला आणि मला
ओळखणार कुणीच नसावं
असं असूनही आपल्या प्रेमावर
जगाचं मात्र बंधन नसावं
एकत्र येणारी मनं असली तरी
वेगळं करणारं कुणी नसावं
तिथे फक्त तू आणि मी असावं...
प्रेमाचे फक्त दोन क्षण का असेनात
भरभरून तुझ्यावर प्रेम करता यावं
एकच का असेना हा जन्म
पण सात जन्माचं प्रेम एकदाच तुला
आणि मला मिळावं
नसेनात का त्या गोष्टी
ज्याला संसार म्हणावं
तिथे फक्त तू आणि मी असावं...
आजवर फक्त दुसऱ्यांच्या विचारांमुळे दुरावलो
पण तिथे मात्र नेहमी एकत्र असावं
येईल का रे असा क्षण,
नाहीतर पहिल्यासारखं या ही
वेड्या स्वप्नातून
हलवून तू जाग करावं.....

***

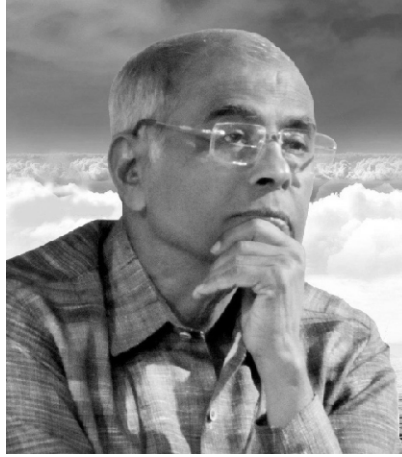

आणखी किती बळी हवेत या...अंधश्रद्धेला

देवकाते कृष्णा विष्णू
एस.आय.ई.टी.सी. (द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

ज्ञान प्रकाशाच्या वाटेवरच माझ्या असणाऱ्या
सवंगडी मित्रांनो,

मी मुद्दामच म्हणतोय ज्ञान प्रकाशाच्या
वाटेवरच्या सहकारी मित्रांनो... कारण आजच्या
शिक्षणाने जीवनाची वाट खरोखरच
उजळ बनली आहे.या वाटेवरच असणारे
खाच खळगे आम्ही पाहू शकतो. सुंदर
गोष्टी अनुभवू शकतो. अगदी हजारो मैल
दुरवरच्या गोष्टी तंत्रज्ञानाद्वारे आमच्या
समोर उभ्या केल्या आहेत. पण आमचा
काही समाज मात्र आजही शापित जीवन
जगतात, अगदी महाभारतातल्या
गांधारीसारखा जीवन आमच्या
समाजाच्या वाट्याला आलं आहे...
डोळ्यांना पट्टी बांधून हा समाज
अनिष्टेच्या गर्जेकडे अगदी हसत हसत
निघाला आहे. तुम्ही म्हणाल कुठली पट्टी... ती पट्टी आहे.
अंधश्रद्धेची आणि ठाऊक आहे केव्हा बांधली ही पट्टी ?
हजारो वर्षांपूर्वी या जमीनीवर उत्क्रांतीतून माणूस
जन्माला आला...आपण इतर पशुपेक्षा वेगळे आहोत हे
त्याला कळले...आपल्या बुद्धीला पटेल, झेपेल त्या गोष्टी
त्याने साध्य केल्या...जीवनमनाला सुरुवात केली पण
त्याच्या शुद्धीच्या आवाक्याबाहेर ज्या घटना निसर्गात
घडत होत्या. वीज, भूकंप, वणवे यामुळे त्याचे नुकसान
होत होते. कोण करतं हे ? या प्रश्नातून आली श्रद्धा...
परमेश्वराची अन मग त्या परमेश्वराला खूश
करण्यासाठी अमीष दाखवायला सुरुवात केली...आणि
या अंधश्रद्धेचा जन्म झाला...तेव्हापासूनच आजपर्यंत
हजारो बळी पचवलेत हिंन... पशुचे, अगदी माणसांचे
देखील आणि या महाक्रूर अंधश्रद्धेला संपवण्यासाठी
इंद्रवज्रासारखा कठोरपणे उभ्या राहिलेल्या एक नरेंद्र
त्याचा ही काही वर्षापूर्वी बळी दिला गेला.

आणि पुन्हा एकदा अंधश्रद्धेचा विजय झाला
आणि मग आम्ही एकमेकांना विचारू लागलो. आणखी
किती बळी घेणार ही अंधश्रद्धा ?

डॉ. नरेंद्र दाभोळकरांनी पुण्याच्या ओंकारेश्वर
पुलाजवळ बलिदान केलं आणि आमच्या
मायबाप सरकारला जाग आली आणि अगदी
चारच दिवसात अंधश्रद्धा निमुलनाचा कायदा
करून टाकलं आणि दाभोळकरांच्या हत्येच
पापक्षालन आल असं अगदी केविलवाण
होवून सांगू लागलं...पण खरंच का हो संपेल
अंधश्रद्धा. या कायद्याने दोन कायदे करून
गुन्हेगार पकडता येतील पण अंधश्रद्धा कमी
होणार नाही. कारण आम्हा पुरुषांच्या
नसानसात ही अंधश्रद्धा भिनली आहे. इतकी
भिनलीय की एका बाजूने आमचे शास्त्रज्ञ
निसर्गावर मात करण्यात आणि पावसावर

पर्याय म्हणून कृत्रिमरीत्या पाऊस पाडण्याचा प्रयत्न
करत आहेत. आमच्याच समाजातले काही नराधाम भोंदू
बाबाच्या आहारी जाऊन पैशांचा पाऊस पाडण्याचा वाट
पाहताहेत आणि ते सुद्धा मिळवण्यासाठी बळी दिले जात
आहेत. पैशांचा नाही पण गुन्हेगारांचा मात्र पाऊस
पडतोय. आमच्या शास्त्रज्ञांनी चंद्रावर, मंगळावर जाऊन
तिथल्या मातीची चाचपणी केली. मंगळावर जीवसृष्टी
वसाहत करता येईल का याची चाचपणी केली आणि

आमच्याच समाजातील भटजी बुवा म्हणतात,
मुलीचं लग्न जमणे अवघड आहे, कारण तिला मंगल
आहे. वाटे ज्योतीषज्ञान ग्रहांची बाधा झाली ! म्हणून कुठे
आत्महत्या होतात तर कुणी करणी केली, कुणाची अशा
धाम काढतात तर कुणाला ठार मारतात आणि मग
समाजाला प्रश्न पडतो आणखी किती ? बळी हवेत, या
अंधश्रद्धेला हं...

कवीवर्य कुसुमाग्रजांनी नाशिकला कुंभमेळ्यातील अंधश्रद्धेचा सोहळा पाहून त्याच्या मनाला पडलेल्या प्रश्नातून कविता मांडली. त्या कवितेत त्यांनी कुंभमेळ्यातील साधूंच्या मारामारीचा आणि गांज्याच्या व्यसनाबद्दल दुःख व्यक्त केले. पापाच परिमार्जन व्हावे म्हणून लोक नाशिक, गंगा, काशी इथं जातात आणि मग या तिर्थस्थानावर अतिरिक्त लोकसंयेचा ताण येऊन मग चेंगराचेंगरी सारख्या घटना घडतात... संतांनी विचारलं आहे.

कुठे, शोधावी रामेश्वर
अन कुठे, शोधीशी काशी !
हृदयातील भगवंत राहिला
हृदयातुनी उपाशी !

कोणत्याच संतांनी सांगितलं नाही कामकाज सोडून द्या आणि देवाच्या पायावर डोळे ठेवून बसा. पण आम्ही ह्या संतांचे विचार कधीच पाण्यात बुडवून टाकले गायामाणे आम्ही बसलो. आधुनिक संत बाफ बांबांच्या मठात परमेश्वर शोधत अन् या बाबांनी आम्हाला परमेश्वर काही मिळवून दिला नाही पण स्वतः मात्र अमाप संपत्ती मिळवली !

आमचे धुरीण राजकारणी या संतांच्या अंधळेपणाने म्हणा नाहीतर स्वार्थी म्हणून म्हणा सतत जय जय करत राहिलो आणि मग जेव्हा यांची लाजरवाणी कारस्थान बाहेर पडायला लागली तेव्हा मग सगळ्यांचीच मिठाची गुळणी धरायला लागली. खर तर इतरांना दोष देण्याआधी आम्ही आमच्याही मनामध्ये डोकवायला हवं. आमच्याही मनात आहेत का अंधश्रद्धा आम्हीही परमेश्वराजवळ हात जोडताना मागतोय का एखांदा नवस ? आम्ही म्हणून छे...छे...आमची देवावर श्रद्धा आहे. पण ठाऊक आहे. आमच्या श्रद्धेत आणि अंधश्रद्धेत किती फरक आहे.

युरोपमध्ये एक छोटसं गांव होतं. या गावामध्ये एक चर्च होते आणि त्या चर्चमध्ये एक फादर धर्मगुरु राहत होते. फादर रोज देवाची पुजा करीत होते. फादरांचा देवावरती विश्वास होता. पण एके दिवशी त्या गावामध्ये महापूर आला. पुराने विक्राळ रूप धारण केल

आणि लोकांनी सुरक्षित ठिकाणी जाण्याचा निर्णय घेतला आणि जाता जाता फादरांना घेऊन जाऊ असे म्हटले ते फादरांकडे गेले आणि फादर हसले आणि म्हणाले माझा परमेश्वरावर विश्वास आहे तो मला नक्की वाचवेल. असं म्हणून गावकरी माघारी गेले. चर्चच्या दुसऱ्या मजल्यावर पाणी चढले...तिथे बसलेल्या फादरांना नेण्यासाठी गावकरी पुन्हा होडी घेऊन आले..पुन्हा फादर तसेच म्हटले आणि गावकरी माघारी गेले. पुन्हा पाणी वाढलं फादर चर्चच्या पट्यांच्या मनोऱ्यावर चढून बसले होते. गावकरी पुन्हा हेलिकॉप्टर घेऊन आले. पुन्हा फादर म्हणाले माझा परमेश्वर मला नक्की वाचवेल. गावकरी माघारी गेले.

शेवटी काय होयचं तेच झालं. बुडून ह्या फादरांचा मृत्यू झाला. चांगली कर्म आणि देवावरची श्रद्धा म्हणून स्वर्गाचं दार उघडलं गेल. फादर देवाकडे रागरागानेच देवाकडे गेले आणि देवाला जाब विचारू लागला. देव हसला आणि म्हणाला अरे भक्ता मी तुला तीन वेळा वाचवण्याचा प्रयत्न केला पण तू ते तुझ्या अंधश्रद्धेला कवटाळून तू तू ओळखू शकला नाहीस आणि खरंच मित्रानो प्रत्येकानीच आपण आपली श्रद्धा तपासून पाहण्याची गरज आहे आणि तीच खरी नरेंद्र दाभोळकरांना श्रद्धांजली ठरेल..

जाता जाता शेवटी एवढंच म्हणेल...
आणखी किती हवेत तुला बळी... ?
आणखी किती आयुष्य घेणार आहेस...
तुझ्या पायतळी... ?
आनंदीकरणापासून...
भितोच आहे तुझ्या करणीला ।
निष्पाप निरागस मतं..
बांधलीच आहेत तुझ्या दावणीला...
निराशांच्या वेलीवर
उमलणारचं नाही का... ?
चैतन्याची कळी...

की त्यासाठी हवेत तुला आणखीही बळी
श्रद्धा असावी पण अंधश्रद्धा नसावी.

गोष्ट एका फ्रेंच क्रांतीकाराची

कु. कदम प्रतिक्षा गौतम
ए.बी.एम. (द्वितीय वर्ष)

जगामध्ये अनेक क्रांत्या घडून गेल्या व ह्या महान क्रांत्या जन्माला घालणारे अनेक क्रांतीवरही ह्या शूरवीरांनी आपले जीवन समाजासाठी अर्पण केले. अशा शूरवीरांचा इतिहास हा सुवर्ण अक्षरात लिहला गेला. असाच एक शूरवीर जन्माला आला व फ्रान्सच्या राज्यक्रांतीचा वणवा ह्याच्याच हालून पेटला गेला, त्याची कथा थोडक्यात.

१५ ऑगस्ट १७६९ रोजी भूमध्य समुद्रातील कॉर्सिका बेटात एक गोंडस मुलगा जन्माला आला. अजाशियो गावी या मुलाचे घर अजून उभे आहे. फ्रेंच सरकारने राष्ट्रीय स्मारक म्हणून ते घर नीट जपून ठेवले आहे.

या मुलाच्या नावातच विलक्षण जादू आहे तो जन्माला आला तो काळ युद्धाचा होता. कॉर्सिकन जनतेने फ्रान्सच्या राजाविरुद्ध स्वातंत्र्य लढा सुरू केला होता.

चार्लस बोनापार्ट नावाचा एक हुशार रुबाबदार नागरीक आपला वकिलीचा पेशा सोडून या लढ्यात सामील झाला होता.

त्याची बायको लेटॅशिया रामोलिनो ही वयाने अगदी तरुण पण मोठी स्वाभिमानी, धीराची स्त्री होती. दीड वर्षांचा मुलगा पाठीशी बांधून ती शेतात काम करी. कधी द्राक्षमलयातून मोलमजूरी करी तर कधी रानोमाळ भटकून सरपण गोळा करी. नवरा स्वातंत्र्य युद्धात सामील झाल्यामुळे तिला जीवीताची व संसाराची सतत चिंता वाटे. या चिंतेत भर म्हणूनच की काय ती पुन्हा गरोदर राहिली होती.

नवरा लढाईवर गेला असताना एक दिवस रामालिनोचे पोट दुखू लागले ती लगबगीने घरी आली

आणि एका जुन्या गालीच्यावर आडवी झाली. या गालीच्यावर ग्रीक महाकाव्यातील एक युद्ध प्रसंग विणलेला होता. थोड्या वेळाने रामोलिनो प्रसुत झाली ती याच गालीच्यावर काही दिवस गेल्यावर तिने आपल्या मुलाचे बारसे केले व त्याचे नाव ठेवले नेपोलियन.

लायन म्हणजे सिंह या नावाशी निगडीत असणारे हे नाव ठेवताना त्या तेजस्वी मातेचा खरोखर काय हेतू होता हे कळण्यास मार्ग नाही.

चार्लस बोनापार्ट म्हणजेच नेपोलियनचे वडील फ्रान्सच्या चाकरीत शिरले न संपणाऱ्या स्वातंत्र्य लढ्याला ते कंटाळून गेले. त्यांची ही कृती रामोलिनोला आवडली नाही पण पोरांचे कल्याण होत आहे असा विचार करून ती गप्प बसली.

नऊ-दहा वर्षांचा नेपोलियन आईला नि मायदेशाला सोडून फ्रान्ससारख्या परदेशात जातो ही गोष्ट कौतुकाची नी अभिमानाची ? बाल दुरदेशी निघाला तशी आईच्या डोळ्यांतून टचकण पाणी ओघळले. तिन्ही मुलांना जवळ कवटाळून तिने आशीर्वाद दिले.

नेपोलियन ब्रिनीच्या लष्करी महाविद्यालयात पाच वर्षासाठी दाखल झाला. ब्रिनीचे तस्करी विद्यालय प्रसिद्ध होते. तिथे थोरमोठ्यांची सरदार, जहागीरदारांची मुले शिकायला येत ते आपआपसात गट करत व चैनीत दिवस घालवत. छोट्या नेपोलियनला त्यांचा हेवा वाटे. तो त्यांच्यात मिसळू शकत नसे. फ्रेंच मुले लाजच्या बुज्या नेपोलियनची थड्या करत. परका म्हणून त्याची हेटाळणी करत. गरीब म्हणून त्याला दूर दूर ठेवत. नेपोलियनला धड फ्रेंच भाषा बोलता बोलता येत नसे. त्याचे मोडकेतोडके फ्रेंच ऐकून वर्गमित्रांना हसू येई.

शाळेत सान्याच बाजूनी तो अगदी एकटा पडला होता. आपला अभ्यास बरा की आपण बरे असे एकाकी जीवन तो जगू लागला. आई-बाप जवळ नाहीत, शिक्षण परक्या देशात आणि सवंगड्यांकडून उपेक्षा. अशा प्रतिकूल परिस्थितीला तो शिक्षण घेत होता.

प्रकृतीने तो मोठा धडधाकट होता असेही नाही. तरतरीत नाक, मोठे डोके, निळासर पण चमकदार डोळे, कपाळावर झुलणारे रेशमासारखे पिंगर मऊमऊ केस असे देखणे रूप त्याला लाभले होते.

पण त्याचे शरीर पहावे तर किरकोळच होते. खाकी कपड्यात तो आणखीनच गबाळा दिसत असे. अभ्यासात तरी विशेष प्रगती होती का ? नाही फ्रेंच भाषा परकी म्हणून कच्ची आणि लॅटीनची तर मनात आवडच उत्पन्न होईना. गणीत, इतिहास व भूगोल हे विषय मात्र त्याला खूप आवडायचे. या तीन विषयात त्याला खूप चांगले गुण मिळत. तथापि एकंदरीत पाहता ब्रिनीच्या शाळेत तो सर्व साधारणच मुलगा होता.

याच सर्वसाधारण मुलाने पुढे फ्रान्समध्ये क्रांती घडवून आणली. त्याने एक एक देश करून सर्व जग जिंकले.

नेपोलियन नावाप्रमाणे खरोखरच सिंहाप्रमाणे पराक्रम केला नि अनेक लढायाच सहजगत्या विजय मिळवून तो फ्रान्स देशाचा बादशहा झाला.

नेपोलियनने शुन्यातून स्वतःचे अस्तित्व निर्माण केले. एखाद्या गरीब कुटुंबातील युवकाने जग जिंकावे व राज्य करावे ही काही सामान्य गोष्ट नाही.

स्वराज्य निर्माण करण्यासाठी शिवाजी महाराजांनाही शुन्यातूनच सुरुवात करावी लागली, अस्पृश्यता निर्मुलनासाठी लढा उभारण्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शुन्यातूनच सुरुवात केली. स्त्री शिक्षणाचा लढा उभारण्यासाठी म. ज्योतीराव फुले यांनीही शुन्यातूनच सुरुवात केली व त्यांना त्यांचे महान यश पाहता आले.

प्रत्येक गोष्टीची सुरुवात ही स्वतः पासूनच करायला हवी. कमी असते ती आत्मविश्वासाची, जेव्हा ती जागा झाला तेव्हा तुम्हाला तुमचे ध्येय गाठण्यापासून

कोणीही अडवू शकत नाही. फक्त एवढेच की, आपल्यामुळे कुणालाही त्रास झाला नाही पाहिजे.

जेव्हा आपण एखादी चांगली गोष्ट करत असतो तेव्हा हजारोंचा आपल्याला विरोध असतो कारण ह्या हजारोंमध्ये एकटे आपणच काहीतरी वेगळे चांगले करत असतो. शेवटी एवढेच लिहावे वाटते.

मुसाफीर हूँ यारो,
ना घर है ना है ठिकाणा
मुझे चलते जाना है
बस...चलते जाना है ॥

***

हसरे चेहरे

कु. ढेरे विजया मधुकर
एस.आय.आय.टी.(बी.सी.ए. तृतीय वर्ष)

हसणारे चेहरे नेहमीच आनंदी नसतात
मनात कुठे तरी दुःखे सुध्दा असतात.

हसरेपणाचा मुखवटा लावून
ती फक्त लपवायची असतात.

मनातल्या सगळ्याच भाव-भावना ह्या
चेहऱ्यावर दाखवायच्या नसतात.

कुणी तरी त्या ओळखायच्या असतात.

पण न सांगता ओळखणारी अशी

माणसे फारस थोडी असतात

आपल्याला पाहून इतर सुध्दा हसतात
परंतु हसऱ्या चेहऱ्यांना आनंदी समजून
सगळेच फसतात... सगळेच फसतात...

नेहमी हसरे दिसणारे चेहरे

आनंदी नसतात...

आनंदी नसतात...

***

अँझोला निर्मिती

प्रा. फुटाणे एस.एस.

अधिव्याख्याता(वनस्पती विकृतीशास्त्र)

सहजीवी अनाबेनामध्ये क्लोरोफिल आणि फॅरोटीनाईड असते. उच्च पोषण मुल्य आणि जलद बायोमास एक शाश्वत खाद्य म्हणून नावारूपाला येत आहे. अँझोलातील पोषण मुल्ये प्रथिने २५-३० टक्के, आवश्यक अमिनो आम्ले ७-१० टक्के, जीवनसत्वे १०-१५ टक्के, खनिजे (कॅल्शियम, स्फुरद, पालाश, लोह, तांबे) १०-१५ टक्के अँझोला मध्ये अन्नपचनास उपकारक घटक असतात.

जनावरांच्या खुराकाचा खर्च कमी करण्यासाठी घरच्या कमी खर्चात अधिक चांगला नैसर्गीक वनस्पतीजन्य खुराक म्हणून अँझोला उपयुक्त आहे. दूध उत्पादन वाढीसाठी अँझोलाचा वापर करणे फायद्याचे आहे.

अँझोला ही पाण्यावर वाढणारी शैवालवर्गीय वनस्पती आहे. जनावरांसाठी पूरक खाद्य म्हणून अँझोलाचा वापर केला जातो. अँझोला ही पाण्यात मुक्तपणे वाढणारी जलवनस्पती असून संयुक्तपणे वातावरणातील नत्र स्थिरीकरणाचे काम करते. अँझोलामध्ये तरंगत्या रूपांतरीत खोडसाहीत द्विदलीय लहान लहान पाने आणि मुळांचा समावेश होतो.

भात शेतीमध्ये अँझोलाचा जैविक खत म्हणून वापर केल्यास हेक्टरी ४०-६० किलो नत्र स्थिरीकरण होते. अँझोला हे हिरवळीच्या खतांबरोबरच दुभती जनावरे, वराह आणि बदकांसाठीही उपयुक्त खाद्य आहे. अँझोलामध्ये अत्यावश्यक अमिनो अँसिड, खनिजे,

जीवनसत्वे, ब कॅरोटीन तसेच शुष्क वजनावर आधारित ३५ टक्के प्रथिने असतात.

* क्लोरोफिल अ आणि ब तसेच कॅरोटीन देखील, अँझोलामध्ये असतात.

* सहजीवी अनाबेनामध्ये क्लोरोफिल अ आणि कॅरोटीनाईड असते.

* उच्च पोषण मुल्य आणि जलद बायोमास उत्पादन या गुणधर्मांमुळे अँझोला एक शाश्वत खाद्य म्हणून नावारूपाला येत आहे.

अँझोलातील पोषण मुल्ये :-

* प्रथिने २५-३० टक्के

* आवश्यक अमिनो आम्ले ७-१० टक्के

* जीवनसत्वे १०-१५

टक्के

* खनिजे (कॅल्शियम, स्फुरद, पालाश, लोह, तांबे) १०-१५ टक्के

* अँझोलामध्ये अन्नपचनास उपकारक घटक असल्याने उच्च दर्जाची प्रथिने व लीगनीन जनावरे सहज पचवू शकतात.

अँझोलाची निर्मिती :-

* झाडाच्या सावलीत किंवा ५० टक्के शेडनेट चा वापर करून ३ मीटर ३ मीटर आकाराचा १२ इंच खोल खड्डा करावा. चहुबाजूने विटांचा थर द्यावा. अँझोला ३१ अंश सेल्सिअस तापमानावर तग धरत नाही. त्यामुळे तापमानासंदर्भात विशेष काळजी घ्यावी.

* खड्ड्यावर ३.५ मीटर आकाराची प्लॅस्टीकचा पेपर

अंधरावा.

* या प्लॅस्टीक पेपरवर साधारण ८ ते १० किलो गाळ होईल अशी माती, त्यात २ किलो शेण व ३० ग्रॅम सुपर फॉस्फेट मिसळावे.

* खड्यामध्ये ५ ते ६ इंचापर्यंत पाणी भरावे.

* खड्यामध्ये ५०० ग्रॅम अँझोला कल्चर टाकावे. साधारण १० ते १५ दिवसात खड्यातील पाण्यावर अँझोलाची वाढ झालेली दिसून येते.

* या खड्यातून साधारण दररोज ५०० ग्रॅम अँझोला मिळतो. तो चाळणीने गाळून घ्यावा.

* साधारण २ ते ३ महिन्यांनंतर खड्यातील पाणी व माती बदलावी.

फायदे :-

* दुग्ध उत्पादनात १५-२० टक्के वाढ होते. दुधाची गुणवत्ता वाढते.

* प्रचलित पशुखाद्यावरील खर्च २०-२५ टक्के कमी होतो.

* दुभत्या जनावरासोबतच अँझोला ब्रॉयलर तसेच लेअर कॉर्बड्यानाही योग्य मात्रेत दिल्यास उत्पादनात वाढ होते. शेळ्या, मेंढ्या, वराह यांनाही अँझोला पुरविल्यास त्यांची चांगली वाढ होते.

* अँझोला उत्पादनावरील खर्च अत्यंत कमी असून त्या तुलनेत उत्पादन अधिक आहे.

* जनावरांची शारीरिक वाढ व उत्पादनात लक्षणीय वाढ होते.

* जनावरांच्या शरीरावर विपरीत परिणाम होत नाही.

* कमी जागेत जास्त उत्पादन घेता येते. प्रकल्प सुरु करण्यासाठी लागणारी गुंतवणूक ही कमी आहे.

अँझोला देण्याची पद्धत व प्रमाण :-

अँझोला थेट जसेच्या तसे जनावरांना किंवा इतर खुराकामध्ये मिसळून देता येते. दुधाळ जनावरांना दररोजच्या आहारात २ ते ३ किलो अँझोला पशुवैद्यकाच्या सल्याने द्यावे. अँझोला जनावरांना देण्यापूर्वी स्वच्छ धुऊन घ्यावा.

अँझोला उत्पादनातील अडचणी :-

* जागा सावलीत, पण भरपूर सूर्यप्रकाश मिळणारी

असावी.

* दर २५-३० दिवसांनी खड्यातील ५ टक्के माती ताज्या काळ्या मातीने बदलावी. अँझोलाचे वाळवी, मुंग्या, किडे या पासून संरक्षण करावे.

* दर ५ दिवसांनी खड्यातील २५-३० टक्के पाणी काढून त्यात ताजे पाणी टाकावे.

* खड्यातील पाण्याची पातळी कायम ८-१० सें. मी. असणे गरजेचे आहे.

* उन्हाळ्यात कडक उन्हामुळे अँझोलाचा रंग हिरवट तांबडा किंवा विटकरी होतो व त्याच्या वाढीवर परिणाम होतो.

* खड्यामध्ये काही प्राण्यांचा उपद्रव होऊ शकतो.

* अँझोला खड्यावर आच्छादन टाकावे. कारण झाडाखाली खड्डा केला असेल तर पालापाचोळा त्यात पडून कुजण्याची शक्यता असते.

* अँझोलासाठी शेणाचा वापर जास्त प्रमाणावर करू नये. जास्त शेण टाकल्यामुळे तयार होणारा अमोनिया अँझोलासाठी घातक असतो.

* जास्त पावसाच्या ठिकाणी अँझोलाचे पावसापासून संरक्षण करावे (५० टक्के शेडनेट चा वापर केल्यास फायदेशीर ठरते.)

***

मला फक्त मज्जा हवीये, अपूर्व विकास तुमच्या आयुष्याचं उद्दीष्ट काय आहे ? लाईफगोल ?

व्हॉट्सअप वरून संकलन

प्राचीन काळी "ज्ञानप्राप्ती आणि परमार्थ साधना" हे उदात्त उत्तर मिळत असे. अर्वाचिन काळी "प्रापंचिक सुख" हे व्यवहारात बसेल इतपत उत्तर देत असत. आत्ता काल-परवा पैसा, समाधान, शांती हे शब्द ऐकू यायचे. हल्ली थेट विकेट पडते-

मला फक्त मज्जा करायचीये.

विषय संपला.

कुणी म्हणेल, त्यात चुक काय ?

तर, नाही. चुक आणि बरोबर हा इथे विषयच नाही. मुद्दा आहे, तो म्हणजे "फक्त मज्जाच" हे आयुष्याचं अंतिम उद्दीष्ट होवू शकतं का ? आणि तसं असेलच, तर ठरवलेल्या उद्दीष्टांसाठी जे मार्ग वापरले जात आहेत, त्याने खरोखर मजा मिळतीये का सजा मिळतीये हे ध्यानात येतंय का ?

सध्या माणसांच्या आयुष्यात वेगवेगळ्या ism चा म्हणजे, वादांचा सुळसुळाट झालाय. त्यातलाच एक म्हणजे चंगळवाद त्याच्या शर्टाची घडी मोडून हाताची लांबी पाहिली तर अधिक खोलातला अर्थ लक्षात येतो, तो म्हणजे उपभोगवाद Consumerism त्याचा भावार्थ सुस्पष्ट आहे. उपलब्ध वस्तूंचा उपभोग घेत रहा, हवी असलेली चंगळ मिळेल. खप षरलीं, त्या उपभागाचाच ध्यास घ्या. उपभोगाचीच जीवनशैली बनवून घ्या, अस्तित्व त्याला वाहून घ्या. भोगी व्हा.

बरं हे उद्दीष्ट पण मग ते आपण आपल्या पद्धतीने मिळवलेलं चालेल ? उद्दीष्ट ही आपली स्वतःची, स्वतंत्र ठरवलेली मिळकत असायला हवी ना ? तशी सोय इथे आहे ?

अं...Well...

नाही.

का नाही, कसं नाही, ते समजण्यासाठी या चंगळवादात बेमालूमपणे लपवला गेलेला एक सुक्ष्म धूर्तपणा इथे जाणीवेत आणूया. या उपभोगवादात एक

निश्चित असा obsessive compulsive भाव पद्धतशीर निर्माण करण्यात आलाय. मज्जा करणं हे स्वातंत्र्य समजलं जातं पण खरी मजा ही आहे, की मज्जा केलीच पाहिजे. ही बळजबरी माणसं एकमेकांच्या ऊरावर पांघरू लागलीयेत, इथे मज्जा ही निवडीची गोष्ट राहिली नाहीये. ती निकड झालीये केली गेलीये. मज्जा कशी करायची हे निवडण्याचंही स्वातंत्र्य नाही ती समाजातल्या मॉडर्न शहाण्यांनी आखून दिलेल्या पद्धतीनेच व्हायला हवी. तशी ती नाही केली म्हणजे फलतू आहात तुम्ही हे तुमच्या तोंडावर फेकून मारलं जातंय. म्हणजे पहा-

बर्थडे सेलिब्रेशन घरात/ शी...

पार्टी नाही ? शी...

फ्रायडे नाईट, आणि तू घरी आहेस ? काय

काकूबाई आहेस गं...

वेलेन्टाईन डे आणि नो रोजेस ? शी, बोअर...

डेटवर चाललायस ? आणि हातात नो गिफ्टस ?

So Sad...

वीकेन्ड घरच्याबरोबर ? नो फॅन्डस् ? नो

आऊटिंग ? शी...

यात नफ्याची आर्थीक गणितं ठासून भरलेली आहेत. नव्वदच्या दशकात ग्लोबलायझेशन आपल्यावर येवून आदळलं आणि त्या नवश्रीमंतीच्या लाटेवर अनेकजणांनी विचार-विवेक गहाण टाकले. तसे त्यांनी ते टाकावेत, जास्तीत जास्त मासे या भोगवादात सापडावेत, यासाठी पाश्चिमात्य कॉर्पोरेट कंपन्यांनी मार्केटींगची जाळी मस्तपैकी सर्वदूर फेकली होतीच. TV, सिनेमा, सततच्या जाहीरातींच्या भडीमाराने आमचा सुरेख ब्रेन वॉश केला. न्युरोलिंग्वीस्टिक प्रोग्रामिंग तंत्राच्या वापराने, ध्वनी व दृश्य या दोघांनी आमचे कान आणि डोळे स्वप्नांत गुंतवले. मध्यमवर्गीय काटकसरीने म्हातारपणाच्या चिंता सोडून आजचं बघा हा अमेरीकन मंत्र स्विकारला. मग अचानक वाढदिवसाला

निरांजनांच्या ओवाळणी backward झाल्या. वीस-पंचवीस हजारांचं हॉटेलवालं सेलिब्रेशन रितीचं झालं. सीसीडी अन् बरिस्तामधल्या दोनशे रूपयाच्या कॉफ्या आम्हाला स्वस्त वाटू लागल्या. अनलिमिटेड बुफे च्या नावाखाली बार्बेक्युच्या भट्टीत पगार जाळून घेणं हे त्यात काय एवढं ? असं झालं. जीन्स पाचशेच्या पाच हजार झाल्या. पूर्वी कुत्रा कोण ज्या कॉटनला विचारात नव्हतं, तेच कॉटन लिनन च्या रूपात थेट स्टेटस सिम्बॉल बनलं. एक दिवसाचं मराठी लग्न पाच दिवसांचं Big fat पंजाबी वेडींग झालं. घराच्या हॉलमधले साखरपुडे नि टिळे हे फर्ईव स्टारवाले इवेन्टस झाले. मज्जा, आनंद, आपल्या आत निर्माण करायचा असतो म्हणताय ? तुमची संस्कृती तसं सांगते ? हड. चुलीत घाला तुमची संस्कृती. आमचं अमेरिकन उधळणं घ्या. बायकोला सोन्या-चांदीतून बाहेर काढा हिरे नि प्लेटीनम मध्ये तिला बुडवून काढा. तुमच्या पोराला गर्लफ्रेंड नि पोरीला बॉयफ्रेंड असलाच पाहिजे. त्यांच्या प्रेमाचं मुल्यमापन गिफ्टच्या किंमतीवर ठरेल. कमवा आणि उडवा. तुम्ही तुमच्या नवाबजाद्यांकडे पाहा बघू. लिव लाईफ किंग साईज... भले तुम्ही स्टायपेन्डवाले ट्रेनि इंजिनिअर असा. विषय इतपत येऊन थांबलेला नाही, दारू नि सिगरेटचं उदात्तीकरण तर आता जुनं झालं, आता त्याच्यापुढे सर्वसामान्य मराठी मध्यमवर्गीय पोरांच्या तोंडीही वीड ग्रॅस हे शब्द येवू लागलेत. यांचे अर्थ माहितीयेत ? गांजासारख्या भयानक नशील्या पदार्थाची अमेरिकेतून उचललेली बोली भाषेतली नावं आहेत ही. या वाणीची जाहिरात थेट करता येत नाही पण त्यासाठी आमचे नव्याने पैदास झालेले रॉकस्टार्स आणि rap singers आहेत ना त्यांच्या गाण्यांतून या अमली विकृतीची भलावण रोजच्या रोज होतेय. मनाली ट्रान्स म्हणे, शोधा गुगलवर लिस्क्स. शब्दांना जोड दृश्यांची, दृश्यांत ठासून भरलेला सेक्स, तरुणांना नाद लावायला तेवढं पुरतं. चील...एंजॉय...पार्टी चलेगी टिल सिक्स इन द मॉर्निंग. मग मेलात तरी चालेल.

आपण ठरवलेलं उद्दिष्ट हे प्रत्यक्षात आपण स्वतः निवडलेलं नसून, ते आपल्याला गंडवून आपल्याकडून निवडून घेतलं गेलंय हे लक्षात येतंय आपल्या ?

चंगळवाद हा एक कॉर्पोरेट धार्जिणा पंथ झालाय. पंथामध्ये विचार आणि आचार निवडीचं स्वातंत्र्य नसतं. कुणीतरी महाभागाने सांगितलेलं तत्वज्ञान तो महापुरुष आहे असं सगळे म्हणतात म्हणून, मुकाट्याने नाकासमोर धरून चालणं, हे पंथाचं आचारशास्त्र असतं. तेच चंगळवादाचं आहे. आम्ही किती आनंदात आहोत, आमचं किती मस्त चालू आहे, आम्ही किती एंजॉय करतोय, हे दुसऱ्याला दाखवणं, हा चंगळवादाचा अट्टाहास असतो ते दुसऱ्याने सत्य म्हणून मान्य केलं, तर चंगळवादाचा विजय असतो आणि आपण ओढवून घेतलेल्या पद्धतीचा दुसऱ्याने स्विकार केला तर तो चंगळवादाचा दिग्वीजय असतो. मुद्दा हा आहे, की या झुंडीत सामील झाल्यावर आपण किती Cool आहोत, याच्या देखाव्याचं एक compulsion असतं. त्यात श्वास कोंडला जातो. तो देखावा न करणाऱ्यांना पाखंडी समजून झुंडीबाहेर फेकलं जातं. मुळात जे झुंडीत कधी सामील झालेच नाहीत किंवा आर्थीक कारणांमुळे होवू शकले नाहीत, त्यांच्याकडे आगाऊपणाने सो पथेटीक म्हणून नकारात्मकतेने पाहिलं जातं. त्यांच्या मनात स्वतःबद्दल न्युनगंड निर्माण होईल याचे प्रयत्न सुरू होतात. गंमत म्हणजे, चंगळवादाचे पुरस्कारकर्तेव्यक्ती स्वातंत्र्याच्या गप्पा मारतात, पण हीच सोंग आयुष्य आनंदाने जगण्याचे प्रत्येकाचे स्वतंत्र वेगळे मार्ग असू शकतात, हे साधं सत्य दुसऱ्याला नाकारतात. त्यावेळी आपण त्याच्या व्यक्ती स्वातंत्र्याचा संकोच करतोय, हे यांच्या गावीही नसतं, म्हणूनच मग तुम्ही दारू पिऊन पाट्यां करत नाही, म्हणजे आयुष्य कसं एंजॉय करायचं ते तुम्हाला माहितच नाही. अशी बिनडोक तर्कटं मांडली जातात. जी हास्यास्पद ठरतात. हेअर जेल, मेक अप आणि ब्रांडेड कपड्यातली बिनधास्त आहोत हे दाखवत राहण्याची केविलवाणी धडपड नजरेत लपत नसते. ब्रांडेड आयुष्यातल्या पोकळ्या वेडावतातच.

कुणा धुर्त व्यापाऱ्यांच्या नफे खोर भ्रमजालात मॉडर्न लाईफस्टाईल च्या नावाखाली अडकत चाललोय आपण. सायकिएट्रीस्टकडे अपॉइंटमेंटस मिळवणं मुश्किल होत चाललंय. आयुष्य घडवण्यासाठी गरज असते स्वतंत्र विचारपद्धतीची. गरज असते विचार-

आचारांच्या तर्काच्या कसोटीवर सक्षम केलेल्या
संहितेची. गरज असते स्वत्व जागवण्याची. पण या
स्वतंत्रतेला गुंडाळून ठेवायला सांगणारा चंगळवाद
अर्थातच आयुष्य कधी उभं राहूच देत नाही. चार क्षण
फटाक्यांप्रमाणे चमकून झालं, की उरलेल्या आयुष्यात
फक्त एक धुरकट दुर्गंधी उरते, जाळून घेतलेल्या
स्वत्वाची. तो जाळ वाकुल्या दाखवत राहतो, शरीरभर
पसरलेल्या रोगांतून, मोडलेल्या मनांतून, गमावलेल्या
आत्मविश्वासातून, संपलेल्या जीवनासक्तीतून.

जागे होऊया रे.

स्वत्व नको विकूया आपण.

दुनियेतल्या प्रत्येकाला आपण आवडलोच
पाहिजे. हा मुख विचार मोडूया आणि करूया हिंमत
स्वतःचा स्वतंत्र जीवनभाव निवडण्याची, सेलिब्रेशन्स
मिळकतीची होऊ देत आणि ती नजाकतीची होऊ देत.
उधळण्याच्या फुलबाज्या क्षणभरच चमकतात. स्वतंत्र
विवेकाचा सुर्य अनंत चमकतो. आपण सूर्य निवडूया.

***

जीवन

कु. मदने ज्योती विष्णू

एस.एम.व्ही.(१२ वी वाणिज्य)

जीवन गुलाबांच्या फुलांना स्पर्श करताना,

काट्याचं भान ठेवायचं असतं.

परिक्षेला सामोरे जाताना,

जीवनाचं चित्र समोर आणायचं असतं.

कठीण प्रश्नांना तोड देताना,

मागे सरायचं नसत.

जिद्दीने अभ्यास करून,

ध्येय साकार करायचं असतं.

वाटेत चालताना दगड आडवा आला तरी,

मागे वळायचं नसत.

उलट दगडावर उभे राहून,

आपलीच उंची वाढवायची असते.

जीवन परिक्षेची मालिका म्हणून,

घाबरायचं नसतं, उलट अपार कष्ट करून

जीवन उजळलाचं असतं.

मैत्री शिवाय...

काळे उत्कर्ष गणपत

एस.एम.व्ही.(इ. १२ वी विज्ञाना)

प्रगल्भतेकडे वाटचाल करताना,

तुझी साथ मोलाची आहे.

आज पर्यंतच्या यशात,

तुझी हाक पुरेशी आहे.

माझी प्रत्येक गोष्ट,

तुझीचं तर छाया आहे.

तुझ्याशिवाय माझी वाट,

सुरूच कुठे होत आहे.

माझी मला मी कळायला,

तुच तर कारण आहेस.

परमेश्वराचा दुत म्हणून,

तुच आयुष्य सावरत आहेस.

वेड होऊन जगायला शिकवणारी,

तुच तर वेडी आहेस.

मला तुझ भेटणं ही,

एक अनमोल भेट आहे.

***

किंमत

कु. भोसले दिपाली पोपट

एस.आय.ई.टी. (तृतीय वर्ष इलेक्ट्रीकल)

कळत नाही पाण्याची किंमत, वाळवंटात गेल्याशिवाय.

कळत नाही अन्नाची किंमत, उपाशी राहिल्याशिवाय.

कळत नाही पैशाची किंमत, गरिबी पहिल्याशिवाय.

कळत नाही सुखाची किंमत, दुःख भोगल्याशिवाय.

कळत नाही प्रेमाची किंमत, प्रेमाला मुकल्याशिवाय.

कळत नाही घराची किंमत, घर सोडल्याशिवाय.

कळत नाही जगण्याची किंमत,

मरण प्रत्यक्षात बघितल्याशिवाय.

***

सौर ऊर्जा निर्मिती ठरणार काळाची गरज..

प्रा. जाधव मंदार राजेंद्र
अधिव्याख्याता (कृषी अभियांत्रिकी)

गुरांना चारा...गाटीला पैका घरच्या घरी
सामाजिक वनीकरण येता दारी

सह्याद्री-दुरदर्शन वरील एक जुनी जाहीरात,
आठवतेयं का तुम्हाला की विसरलात आजच्या MTV,
FTV च्या भयान मिडीया जगात. काय होतं ह्या
जाहीरातीमध्ये, का ती तेव्हांच दाखवली गेली अन आज
तिचा काय संदर्भ हा प्रश्न तुमच्या मनाला नक्कीच पडला
असेल ना ?

परम पूज्य जगत गुरु
तुकाराम महाराजांनी रचलेल्या
ह्या ओळी, याचे भान आजच्या
पिढीला, समाजाला राहिले आहे
काय ? अहो राहिले असते तर
आज हे असे झाले नसते.
उन्हाळ्यात उन्हाच्या कहराने
लागे करत आहेत.

पावसाळ्यातल्या पुरात तर सारं नशिबच हात धुवून
वाहून जातोय. ऐन हिवाळ्यातही हिमालयातला बर्फ
वितळतोय. हे का अन कशासाठी होतंय याचा विचार
केलाय का कधी ? नाही ना मग आता करा नाहीतर
अजून काही वर्षांनी मेंदूला सांभाळणारा प्राणी मेंदू
एवढाच शिल्लक राहिल अन अखेरीच लुप्त होईल ही
सारी जीवसृष्टी.

भारतातला अणूकरार सगळ्यांना आठवत
असेल कसा विसरणार...कारण सरकारच्या बुडाखालची
भुई गायब होणार होती ना तेव्हा...एवढीच ओळख
शिल्लक असेल त्या अणुकराराच्या तांडवाची. अरे पण
तो अणूकरार कशासाठी, कोणासाठी, काय आहे त्यात,
काय होईल त्यापासून याचा विचार का कोण करत नाही.
मानेवरचं डोकं गुडघ्यात शाबूत ठेवून आपल
ढिम्मासारखं बसायचं अन जे सगळ्यांचे होईल तेच माझं
होईल तेव्हा जगून घ्या ऐशोआरामत ह्या वृत्तीला

पोसण्याचे काम सध्या सुरु आहे. तेव्हा कृपा करून
आता तरी जागे व्हा अन ऊर्जा संवर्धनासारखे दुसरे
गुप्तधन नाही हे ओळखून घ्या.

तुम्हाला ठाऊक नसेल कदाचित पण एका
वर्षाला देशात ५ हजार करोड रूपयांच नुकसान विद्युत
ऊर्जा व्यवस्थापन त्रुटी दुरुस्त करण्यात अन तिची
होणारी चोरी यातून होते. मग तुम्हीच सांगा जी आहे ती

संभाळण्यासाठीच एवढा खर्च
म्हणजे आहेच ना नाकापेक्षा
मोती जड. मागच्या वर्षी एका
संशोधनातून सांगण्यात आलं की
जेवढी ऊर्जा सूर्याकडून मिळते
त्या ऊर्जेचा योग्य उपयोग करून
जर वीज उत्पादन केली तर
आज जेवढी ऊर्जा वीज आपण
खर्च करतो त्यापेक्षा २० हजार

पट ऊर्जा आपण या जगात निर्माण करू शकतो. पण
ह्यावर कोणी गांभीर्याने विचार केला तर काही होईल ना !
अन भारतात अशा अपारंपारिक ऊर्जेचा फक्त दीड
टक्काच उपयोग केला जातो, जर तोच उपयोग ५० टक्के
एवढा जरी केला तरी भारताचं उज्वल देशाचं स्वप्न
साकार होण्यास जास्त वेळ लागणार नाही. अन भारतात
अशा प्रकारची ऊर्जा संवर्धन करण्यामध्ये तामीळनाडूचा
दोन तृतीयांश सहभाग आहे कारण फक्त त्याच
राज्यांमध्ये अशा ऊर्जास्त्रोतांचा उपयोग अन त्याबद्दल
योग्य मार्गदर्शन करण्यात आलं आहे तेव्हा इतर राज्यांना
काय धाड भरलीये याबद्दल जाणून घेण्यासाठी ?

आंतरराष्ट्रीय जगताची कच्चा तेलावरची पकड,
इंधनासाठी वापरण्यात येणारे नैसर्गिक वायूंचे साठे अन
त्यांची उपलब्धता, जागतिक बाजारातील कोळशाची
वाढलेली किंमत या सगळ्यावर गांभीर्याने विचार केला
तर नक्कीच आपल्याला ऊर्जा संवर्धनाची गरज आहे हे

कळून चुकेल. मान्य आहे की कोळसा, इंधन वापरून निर्माण केलेली वीज, ऊर्जा ही सौरऊर्जा, पवन ऊर्जेच्या तुलनेने स्वस्त आहे पण थोड्या नुकसानासाठी आपण दुरचा फायदा का विसरतो हे अजूनही मला समजत नाही कारण सौरऊर्जा, पवन ऊर्जेतून मिळणारी ऊर्जा, वीज ही नक्कीच मोठ्या प्रमाणात अन जास्त काळ टिकवून ठेवता येणारी आहे हे लक्षात यायला हवं. अन त्यासाठी आपल्याकडच्या लोकांच अज्ञान दुर व्हायला हवं. आज अमेरीकासारख्या बलाढ्य देशात सौरऊर्जेसाठी शेतकऱ्यांच्या जमिनी भाडे तत्वावर घेवून त्याला त्यासाठी योग्य मोबदला ही दिला जातो अन त्या जमिनीमध्ये तो मक्यासारखं पिक घेवून वार्षिक उत्पन्न सुमारे ३०००० डॉलर इतके घेवू शकतो. म्हणजे याचा अर्थ काय की तिथे ह्या सगळ्याचं एक योग्य ज्ञान तिथल्या शेतकऱ्यांना आहे, त्याचे महत्व त्या लोकांना कळालेलं आहे.

चीन हा पारंपारिक ऊर्जास्रोतापासून ऊर्जा बनवणारा अव्वल देश ठरला आहे, सौरऊर्जा, पवन ऊर्जा अन विशेष म्हणजे भूगर्भीय ऊर्जेचा उपयोग करून मोठ्या प्रमाणात वीज बनवली जात आहे. सोबतच स्पेनसुद्धा यात अग्रेसर आहे. पारंपारिक सौर प्लेट ही सिलीकॉन पासून बनलेली असते, ही जरी महाग असली तरी तिच्यातून निर्माण होणारी ऊर्जा खरचं खूप लाभदायक आहे. अन तिच्या महागाईमुळे सौर प्लेटला पर्याय शोधण्याचे काम सुरुचं आहे. ही सौरप्लेट सूर्यकिरणांना थेट ऊर्जेमध्ये बदलून आपल्याला वीज मिळते. अन काही राष्ट्रांमध्ये तर या सौरकिरणांचा उपयोग करून पाण्याला उकळवलं जातं अन त्या पाण्याची गती वाढवून मोठे मोठे टर्बाईन्स फिरवले जातात अन ऊर्जा निर्माण केली जात आहे. अशा प्रकारे ऊर्जा संवर्धन करण्यासाठी आपल्याकडे असलेल्या वाळवंटांचा, माळरानांचा सहज उपयोग केला जाऊ शकतो. अन ही वीज दूर पर्यंत घेवून जाऊ शकतो. नुकतीच वर्तमानपत्रात आपण वाचलं की, रेवा कंपनी आता महिंद्रा सारख्या बड्या वाहन क्षेत्र अग्रेसर कंपनील विलीनीकरण काय आहे रेवा कंपनी. रेवा कंपनीने

बॅटरीवर चालणारे इंजिन ही कल्पना विकसीत केली अन ती वाहनक्षेत्रात खूप फायद्याची ठरली म्हणूनच आता वाहनक्षेत्रात बहुतांश कंपन्या ह्या अशाच बॅटरीवर चालणाऱ्या वाहनांची निर्मिती करण्याचा उपक्रम सुरु केला आहे. त्यात जनरल मोटर्स, ह्युंडाई या कंपन्यांबद्दल आपल्याला ठाऊक असेलच. या बॅटरीचलित वाहनांमध्ये प्रदूषण कमी, इंधन खर्च कमी, अन वाहनांच आयुष्य या सगळ्याच गोष्टींचा फायदा होत आहे तेव्हा हा एक उत्तम पर्यात ऊर्जा संवर्धनाचा आणि सगळ्यात अनोखा अन विश्वास न बसणारा एक प्रयोग नुकतचं त्याबद्दल ऐकण्यात येत आहे तो म्हणजे उरलेलं अन्न, खाद्यपदार्थ जे आपण कचऱ्यात टाकून देतो त्यापासून हायड्रोजन निर्माण होतं अन हायड्रोजन हे पेट्रोलपेक्षा तीन पट जास्त ऊर्जादायी आहे म्हणजे आहे ना पुन्हा लखलाभ. पण ही प्रक्रिया विकसीत होण्यास आणखी काही वेळ जाईल आणि हो या पासून मिथेन वायू सुद्धा उत्सर्जीत होतो जो एक ग्रीनहाऊस वायू आहे ज्याची क्षमता कार्बन डायऑक्साईड पेक्षा २५ पटीने धोकादायक आहे. तेव्हा ह्या उपक्रमाचा निश्चितच ऊर्जानिर्मीती अन ग्रीनहाऊस प्रदूषण रोखण्यात दुहेरी फायदा होईल.

एवढं सगळं घडतंय या जगात तरी आपण कुंभकर्णासारखे निपचीत पडून आहोत. तेव्हा आपल्याच हातानी आपणच एक कानफाटात मारून स्वतःला जागं करण्याची गरज आहे. जर तुम्हाला खरचं या ऊर्जा संवर्धनाबद्दल कुतूहल वाटतंय तर याबद्दल योग्य मार्गदर्शन घ्या, जाणून घ्या अन तुम्ही सुद्धा हातभार लावा ऊर्जा वाचवण्यास अन अपारंपारिक ऊर्जा स्रोतापासून ऊर्जा बनवण्यास. कारण ऊर्जा ही खरोखर काळाची गरज आहे अन ती वेळेवर पूर्ण नाही झाली तर एवढंच म्हणावं लागेल काळ आला तेव्हा वेळही हाती शिल्लक राहिली नाही.

जगबुडीचं भाकीत खरचं जर खोटं ठरवायचं असेल तर ऊर्जा संवर्धन, वैश्वीक तापमान, अन प्रदूषण या गोष्टीवर आवर्जून लक्ष द्या.

***

शेती परवडणारी झाली तरच शेतकऱ्यांचा विकास !

प्रा. बोडके तुकाराम अर्जुन
अधिव्याख्याता (उद्यानविद्या)

आपल्या कृषी प्रधान भारतात १९९६ ते २०१८ या काळात ३ लाख शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या. पुरोगामी महाराष्ट्रात ५१ हजार शेतकऱ्यांनी हतबल होत जीवन संपविले. वास्तविक एकाही शेतकऱ्याने जीव दिला तर ती घटना गंभीर, दुःखद व संतापजनक ठरली पाहिजे. पण आपण शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येविषयी असंवेदनशील झालो आहोत का असा प्रश्न पडण्यासारखी स्थिती निर्माण होत आहे. एक आत्महत्या एका कुटुंबातील किमान ५ जणांना निराधार करते, म्हटले तरी भारतात पंधरा-वीस लाख व महाराष्ट्रात किमान दीड-दोन लाख कुटुंबे उध्वस्त झाली आहेत. शिवाय ग्रामीण समाजात याचे गंभीर परिणाम होत आहेत. लाख दोन लाखांच्या फुंकरीने दिलासा मिळेल, आपल्या चुकांचे परिमार्जन होईल, अशा तकलादू समाधानात आपण वावरत आहोत. काही वेळा तर याचे राजकारणही केले जात आहे पण आत्महत्यांचे सत्र काही थांबत नाही व प्रत्येक आत्महत्येनंतर अरेरे च्या हळहळी व्यतिरिक्त प्रभावी योजना काही होत नाहीत.

जवळ जवळ सर्वच आत्महत्यांच्या बाबतीत, कर्जबाजारी होणे व कर्जफेड अशक्य होणे. हेच कारण असल्याचे दिसते. गरीब शेतकरी अत्यंत प्रामाणिक असल्याने कर्ज भरता न आले की, हतबलतेने मृत्यूला कवटाळतात. अशा वेळी त्यांना समजून घेणे व दिलासा देण्याची गरज असते. पण त्याऐवजी त्यांना अशावेळी जीवघेण्या तगाद्यांना सामोरे जावे लागते. सरकार व एकूण समाज या प्रश्नाकडे हेतू पूर्वक पूर्ण लक्ष देत नाही, किंबहुना तात्पुरती मलमपट्टी करीत प्रश्न जशाचा तसा पुढे चालू ठेवला जात आहे. शेतकरी कर्जबाजारी का

होतो, तर मुख्य कारण शेती करणे परवडत नाही हे. हे समजून, शेती करणे परवडले पाहिजे, हा मुलमंत्र जपला जातो. पण त्यावर मुलभूत उपाययोजना करण्याऐवजी वर्षानुवर्षे राजकीय चर्चा मात्र यथासांग केली जात आहे.

शेती करणे न परवडण्याला अनेक कारणे आहेत. त्यातील काही महत्वाची पाहूया. दुष्काळ अतिवृष्टी, गारपीट, अवेळी पाऊस/वादळ वारे, या अस्मानी संकटग्रस्तांना आपण मदत देतो पण ती विमा गळती नसते. त्यामुळे मदत न मिळणाऱ्यासह मिळणारेही कर्जात बुडतात, व त्यांना पुन्हा वर यायला किमान ३ ते ५ वर्षे लागतात. त्याकाळात अधिक लक्ष, देखभालीची, मदतीची गरज असते. पण नेमक्या अशावेळी त्यांना धारेवर धरले जाते किंवा दुर्लक्षित केले जाते. खरं म्हणजे या नैसर्गिक आपत्ती आपल्या खंडप्राय देशांत कुठे ना कुठे येणार, त्यांना तोंड द्यावे लागणार ! यावर एकच उपाय म्हणते, पूर्ण उत्पन्नाचे पूर्ण विमा संरक्षण कवच दिले पाहिजे व नुकसानीची भरपाई योग्य व वेळेवर दिली पाहिजे. पण या दृष्टीने फारसे काही होत नाही.

दुसरे कारण म्हणजे सरकारी धोरणे, कार्यवाही नेमकी गरजेच्या वेळी होत नाही. खते, बी-बियाणे, औषधे यांचे भाव चढे राहतात किंवा ती प्रसंगी गडप होवून गैरप्रकार विकले जातात. तसेच ऐन सुगीत शेतमालांचे भाव पडतात किंवा पाडले जातात, आयात-निर्यात धोरणांच्या परिणामामुळे ही भाव उतरतात अशी अनेक कारणे सांगता येतील. सरकारचे नियमन, नियंत्रण कमी पडते व प्रशासकीय बेपर्वाई अवतरते. सरकारला अशा प्रकरणांची नीट हाताळणी करून ही कारणे टाळता येतील किंवा त्यांचे परिणाम कमीत कमी होतील असे

प्रयत्न करता येईल पण हे केले जात नाही म्हणून मग याही कारणांच्या बाबतीत किमान उत्पन्नाचे विमासंरक्षण देणे आवश्यक ठरते.

सध्या ऐरणीवर असलेले कारण म्हणजे शेत मालकांना परवडणारे बाजारभाव मिळत नाहीत. आता सरकारने एटूप्लसएफूएल (प्रत्यक्ष उत्पादन खर्च अधिक घरांतल्या लोकांच्या कष्टांची किंमत) याच्या दीडपट भाव १४ खरीप पिकांना घोषित केला आहे व रब्बीच्या १६ पिकांनाही, तसा तो जाहीर केला जाण्याची शक्यता आहे पण कार्यवाही करताना प्रस्थापित बाजार यंत्रणातील, मागणी-पुरवठ्यावर, नियंत्रणातील, हितसंबंधाचा दबाव, अडथळे सरकार कसे दूर करते, हे ठरायचे आहे. यात सरकारची कसोटी लागेल. सरकारने जिद्दीने यंत्रणा कामाला लावली तर कार्यवाही सुकर होईल, अन्यथा या घोषणा मागील पानावरून पुढे चालू ठरून त्यातून शेतकऱ्यांना दिलासा मिळण्याची शक्यता धूसर होईल.

शेती व्यवसाय न परवडण्याचे एक कारण म्हणजे फार मोठ्या प्रमाणात शेतकरी अल्प-अत्यल्प भूधारक आहेत. त्यांना शेती करून त्यांच्या कष्टांची मजुरी कशीबशी सुटते, ती रोजगार हमी वरील मजुरीपेक्षा कमी पडते. अशा असंख्य अडीच ते पाच एकर शेती क्षेत्रवाल्यांना उत्पन्न पुरेसे नसतेच व खर्चांमुळे त्यांचे कर्जबोजे वाढत राहतात. त्यावरील भारी व्याजाच्या ओझ्याने त्यांचे जगणे हैराण होते. त्यात कर्ज खासगी असली की व्याज भरतानाच त्यांचा जीव मेटाकुटीस येतो. अशा लहान शेतकऱ्यांना एकतर छोट्या पूरक व्यवसायांची (डेअरी/पोल्ट्री/शेळीपालन) जोड दिली जाणे आवश्यक आहे. तसेच छोट्या शेतीचे संयुक्त किंवा सहकारी शेतीत रूपांतर करणे, श्रीलंका/बांगलादेशांप्रमाणे अल्पकर्ते, अल्पव्याजदराने स्वयंसहकार्य करणाऱ्या संस्थांचे पाठबळ उभे करणे अशा बाबींमुळे काही मार्ग निघतील. सरकारी पातळीवर गट शेतीस प्रोत्साहन दिले जात आहे, पण त्यांत फारस जोर नाही व फारसा प्रतिसाद नाही.

राष्ट्रीय स्तरावर ४५ टक्के व महाराष्ट्रात १८

टक्के शेती ओलिताखाली आहे. कोट्यावधी रूपये सिंचनावर खर्च होवूनही हे प्रमाण वाढत नाही. कोरडवाहू शेती केवळ पावसावर अवलंबून असेल, तर ती परवडणारच कशी ? प्रश्न तसा अनुत्तरीत, गंभीर आहे. उपाययोजना त्वरेने अत्यावश्यक आहे. मोठी धरणे प्रकल्प करून झाले, पुरेशी फळे मिळालेली नाहीत व त्यांच्या मर्यादा स्पष्ट झाल्या आहेत. आता कमी पाण्यावर जास्त उत्पादन देणारी पिके वाढविणे गरजेचे आहे. उपलब्ध ६० टक्के पाणी घेणाऱ्या ऊसाला तिंबक सिंचन सक्ती करित क्षेत्रमर्यादाही घालणे गरजेचे आहे. कमी पाण्यात कडधान्ये, तेलबिया, फळशेती, फुलशेती वाढविणे भाग आहे व गांव पातळीवर जलनियोजन केले पाहिजे. जलयुक्तशिवार ही योजना तशी बरी आहे. पण प्रसार पुरेसा नाही. उत्पादकता कमी म्हणून शेती तोट्यात आल्याचे सांगितले जाते. उत्पादकता वाढायलाचा पाहिजे पण ती व तिच्यांतून उत्पादन वाढल्याने शेती परवडणारी होत नाही याचे अनुभव, कांदा, टोमॅटो, तूर, सोयाबीन उत्पादक शेतकरी घेत आहेत. भाव साधले पाहिजेत यासाठी पूरक उपाय करायलाचा पाहिजेत. बाजारयंत्रणा सुधारली पाहिजे. कर्जमाफीने आत्महत्या थांबलेल्या नाहीत. त्यासाठी कर्जमुक्तीच हवी पण ती व्यवस्थित दिर्घकाळ परिश्रमपूर्वक केली पाहिजे. आपल्या शेतीत प्रचंड उत्पादनक्षमता आहे. धान्योत्पादन २८ कोटी टनावरून ३८ कोटी टनावर नेणे शक्य आहे. त्यातून रोजगार, निर्यात, उद्योग, व्यापार सारे भरभराटीला येईल. पण आधी आपदग्रस्त कृषिक्षेत्राला सावरत, आत्महत्या रोखत शेती करणे परवडणारे ठरले पाहिजे.

***

आनंदी जीवन जगण्याची कला

प्रा. घुले सतीश आदळू
एस.ई.एस.(सहशिक्षक)

जीवन चहा बनवण्यासारखे आहे.....
अहंकाराला उकळू द्या, चिंताना वाफ होऊन जावू द्या,
दुःखाना गाळून घ्या आणि सुखाच्या आनंदाचे घोट हसत
हसत घ्या. जीवन बासरी सारखे असते. त्यात दुःखरूपी
कितीही छिद्रे असली तरी ज्याला वाजवता आली त्याला
जीवन जगता आले.

नाती सांभाळा :

असे म्हणतात काचेसारखी नाजूक असतात
आपली नाती. एकदा तडा गेला
की, कधी खळकन फुटून जातील
याचा काही नेम नाही आणि
प्रयत्नाने ती सांधली तरी त्यावर
कायमचा ओरखडा उमटतोच.
नाती सांभाळणे खूप कठीण
असते, कारण मानवी नाती ही
भावनांवर आधारित असतात.

मैत्री :

भरकटलेल्या पाखराला घराची वाट
दाखवणारी, सुकलेल्या फुलांना बहर आणणारी,
दुःखाच्या वाळवंटात प्रेमाचा पाझर आणणारी,
एकटेपणात सहवासाचा दिलासा देणारी, शब्दाविना सर्व
गोष्टी समजून घेणारी, न सांगताच डोळ्यातील भाव
ओळखणारी

ऋणानुबंध :

जीवनातील नाती नियतीने बनवलेली असतात.
ती आपोआप गुंफली जातात, मात्र काही व्यक्ती मनाच्या
इवल्याशा कोपऱ्यात हक्काने राज्य करतात, यालाच
ऋणानुबंध म्हणतात.

आयुष्य :

दुसऱ्यांसाठी जगायची बाब आहे. जे तुमच्यावर
सर्वाधिक प्रेम करतात त्यांनाच साथ द्या आणि सोबत
घ्या.

विश्वास :

जगातील सुंदर रोपटे विश्वासाचे असते ते कोठे
जमिनीवर नाही तर आपल्या मनात रूजवावे लागते.
विश्वास अदृश्य आहे परंतु त्यात इतकी ताकद आहे की,
अशक्य गोष्टीला शक्य बनवते.

सुखाचा उपभोग :

सुख आहे सगळ्यांजवळ पण ते अनुभवायला
वेळ नाही. इतरांकडे सोडा पण
स्वतःकडे बघायला वेळ नाही.
सगळ्याची नावे आणि नंबर
मोबाईलमध्ये सेव आहेत. पण चार
शब्द बोलायला वेळ नाही.

विसरा व माफ करा :

स्वार्थ आणि मोठेपणा सोडला
की आनंद घेताही येतो व देताही
येतो. अपेक्षा गैरसमज, अहंकार,
तुलना यामुळे एकमेकातील नाती

निवडू शकतात. असे होऊ नये म्हणून विसरा अन् माफ
करा हे तत्व केव्हाही चांगलं.

श्रद्धा :

आजच्या विज्ञान युगात असा धर्मच आहे की
ज्ञानाने सर्व काही कळेल व प्रयत्नाने सर्व काही मिळेल,
पण तसे नाही म्हणून ह्या विज्ञान युगातही श्रद्धेचे महत्व
कमी होऊ शकत नाही. जीवन जगायला दोन्हीही निष्ठा
अपुऱ्याच पडतात. प्रगतीसाठी ज्ञान, कर्म आणि श्रद्धा
ह्या तिन्ही गोष्टी आवश्यक आहे.

वेळेचे महत्व व मूल्य :

निसर्गरूपी बँकेने आपल्या प्रत्येकाला अनमोल
असे वेळेचे खाते दिले आहे. त्यात दररोज ८६४०० सेकंद
जमा होतात. हे जर आपण २४ तासांच्या आत योग्य
बाबीवर खर्च केले नाही तर शून्य होऊन जातात. गेलाला

एक क्षणही पुन्हा कधीही परत येत नाही किंवा तो पैशाप्रमाणे साठवूनही ठेवता येत नाही किंवा कितीही पैसे मोजून तो विकतही घेता येत नाही.

जगू या आनंदाने :

खाऊ मोजके राहू निरोगी पैसे करतो आपले परके, पैसा शिल्लक ठेऊ नका आपले विचार, मत, सल्ला विचारल्याशिवाय देऊ नका.

तेजस्वी चेहरा :

चेहरा आकर्षक व सुंदर दिसण्यासाठी फेअर अँड लव्हली ग्लो क्रिमची गरज नसते. चेहऱ्यावरच तेज हे तुमच्या अंतःकरणातल्या विचारांवर अवलंबून असतं. माणसाजवळ आत्मविश्वास असला तर तेजस्वी, मनात इतरांविषयी प्रेम असलं की चेहरा सात्विक दिसतो. खळखळून हसलं पाहिजे, दिलखुलास विनोद केले पाहिजेत. मनसोक्त रडल पाहिजे, थोडक्यात स्वतःच व्यक्तिमत्व खुलवल पाहिजे.

कष्ट :

क्षेत्र कोणतेही असो, आयुष्यात कष्टाला पर्याय नाही आणि कष्ट प्रमाणिक असले की यशालाही पर्याय नाही.

परिपक्वता :

- १) जगाला बदलवण्याचा नाद सोडून स्वतःच्या सर्वांगीण विकासावर भर द्या.
- २) जीवनात प्रत्येकजण आपपल्या जागी बरोबर असतो हे लक्षात ठेवा.
- ३) घेण्यापेक्षा देण्यावर जास्त भर द्या.
- ४) नात्यामधल्या अपेक्षा सोडून त्याची भावना स्विकारा.
- ५) आत्मिक सुख नेमकं कशात आहे हे समजून घ्या.

***

घोटाळ्यांचे अभंग

प्रा. कर्णवर एस.डी.
एस.ई.एस.(सहशिक्षिका)

देवा तुझे देणे अपार अपार ।
परि मी लाचार । अनभिज्ञ ॥
घोटाळ्यात कैसे । कोणी खादियेले ।
किती खादियेले । नकळे काही ॥
तडागी राखितो । तोचि चाखी पाणी ।
म्हणे चक्रपाणी । गीतेमाजी ॥
चोराच्या उश्याला तिजोरीची किल्ली ।
पुढाऱ्यांस दिल्ली । तैशी आहे ।
नकळे मज काही । शेंडा नि बुडखा ।
सारा लेखाजोखा । घेऊनही ।
जाहला जाहला । घोटाळा की जाला ।
चोरीचा मामला । काळाकुट्ट ॥
ह्यांना हो जाहला । कैसा भस्म्या रोग ।
आता भोग भोग । कर्माचेही ॥
किती खाल लेको । फुटेल ना पोट ।
पोट की ही मोट । पखालचि ॥

***

शेतमाल निर्यातविषयक सर्वसाधारण माहिती

प्रा. इंदलकर सचिन भानुदास
अधिव्याख्याता (ए.बी.एम.)

आपला भारत देश हा कृषिप्रधान देश आहे. भारताच्या अर्थव्यवस्थेचे प्रामुख्याने तीन क्षेत्र आहेत. त्यामध्ये शेती क्षेत्र, उत्पन्न क्षेत्र आणि सेवा क्षेत्र. आज भारतामध्ये शेती क्षेत्राचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणात होत आहे. देशाचे अन्नधान्य उत्पादन २५० मिलियन टन फळ व भाजीपालाचे उत्पादन २५२ मिलियन टन, दुधाचे उत्पादन १६० मिलियन टन इत्यादी प्रमाणात प्रचंड वाढ झाली त्याच बरोबर आपला देश एक मोठा निर्यातदार म्हणून गेल्या दशकामध्ये ओळखला जाऊ लागला.

शेतकरी / संस्था यांनी निर्यातदार होण्यासाठी व कृषिमालाच्या निर्यातीसाठी करावयाची कार्यवाही
१) आयात निर्यात परवाना (आय.ई.सी.) काढणे
आयात निर्यात परवाना प्राप्त करून घेण्यासाठी <http://dgft.delhi.nic.in> या वेबसाईटवर 'download option' मध्ये ANFZA फॉर्म डाऊनलोड करणे आपल्या अर्जासोबत-पॅनकार्ड, बँकेचे प्रमाणपत्र "Jt.dgft" pune/Mumbai यांच्या नावाने रु. १०००/- चा धनाकर्ष (डि.डी.), दोन फोटो, रु. ३०/- चे टपाल तिकिट, २ लिफाफे व इतर घोषणापत्रे पूर्तता करून अर्ज सादर केल्यानंतर सह संचालक विदेश व्यापार यांच्याकडून आयात निर्यात परवाना रजिस्टर स्पीड पोस्टाद्वारे दिलेल्या पत्त्यावर पाठविला आहे.

२) अपेडा नोंदणी -

कृषिमाल निर्यातीमधील विविध अनुदानासाठी तसेच अर्थसहाय्य योजनांचा लाभ घेण्यासाठी अपेडा (अॅग्रीकल्चर) अँड फुड प्रॉडक्टस् एक्सपोर्ट डेव्हलपमेंट अॅथोरिटी) यांचे रजिस्ट्रेशन करून घ्यावे.

३) विक्रीकर कार्यालयात नोंदणी :

निर्यातदाराला निर्यात केलेल्या मालासंबंधीत केंद्रीय व राज्यविक्री करामध्ये सूट मिळते म्हणून निर्यातदाराने विक्रीकर कार्यालयात नोंदणी करणे आवश्यक.

४) आयातदार निश्चित करणे -

कृषिमालाच्या निर्यातीसाठी परदेशातील आयातदाराची माहिती संबंधित देशातील भारतीय दुतावास, अपेडा, इंडिया ट्रेड, प्रमोशन ऑर्गनायझेशन, मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स, इंडस्ट्रिज अँड अॅग्रीकल्चर, पुणे, महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे.

५) आयातदाराची पत तपासणी :

भारतीय निर्यातदारानी ज्या देशातील आयातदाराना कृषिमाल निर्यात करणार आहेत त्या आयातदाराची मार्केटमधील पत तपासणे गरजेचे आहे.

६) मालाच्या पॅकेजिंग गुणवत्तेबाबत माहिती घेणे -

कृषिमालाच्या निर्यातीपूर्वी ज्या आयातदाराला व ज्या देशाला कृषिमालाची निर्यात करावयाची आहे त्या देशामध्ये आवश्यक असलेली गुणवत्ता, पॅकेजिंग, दर इ. बाबतची माहिती आयातदाराकडून प्राप्त करून घ्यावी व त्या गुणवत्तेच्या मालाची निर्यात करण्यात यावी.

७) निर्यातीबाबतची सर्व कागदपत्रे तयार करणे, विमान/जहाजामध्ये जागा आरक्षित करणे, बँकेचे निवड करणे.

८) इतर कागदपत्राची पूर्तता करणे.

९) इनव्हाईस (स्वतः तयार करावा लागतो)

- २) पॅकिंग लिस्ट
  - ३) सर्टिफिकेट ऑफ ओरिजन (मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स)
  - ४) फायटोसॅनिटरी सर्टिफिकेट (कृषि मंत्रालय)
  - ५) इन्शुरन्स पॉलिसी
  - ६) सर्टिफिकेट ऑफ इन्स्पेक्शन (कस्टम विभाग)
  - ७) एअरवे बिल व बिल ऑफ लॅडिंग (सी.एच.ए.)
वरील सर्व कागदपत्रे आयातदारात पाठवावी लागतात.
  - ९) कृषिमाल निर्यात करण्यासाठी खालील वेबसाईटची मदत होते
- 1) <http://dgft.delhi.nic.in>
  - 2) <http://apeda.gov.in>
  - 3) <http://eximbankindia.in>
  - 4) www.commerce.gov.in
  - 5) www.msamb.com
  - 6) www.dnb.com
  - 7) www.ecgc.com

***

निर्णय

प्रा. मुरूमकर एस. बी.
अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

आयुष्यातले निर्णय चुकतात
आणि मग आयुष्यच चुकत जाते...
कधी-कधी तर प्रश्न कळत नाही
आणि उत्तरही चुकत जाते...
सोडवताना वाटते, सुटत गेला गुंता
पण प्रत्येक वेळी एक नवीन गाठ बनत जाते..
दाखवणाऱ्या वाट माहीत नसते
चालणाऱ्याचे ध्येय मात्र हरवून जाते
काही गोष्टी वाटतात तितक्या सोप्या नसतात
अनुभव म्हणजे काय हे तेव्हाच कळते
जेव्हा एखादी ठेच काळजाला लागते

***

साथ

कु. वेदपाठक क्षितिजा सुरेश
एस.आय.ई.टी.(प्रथम वर्ष सिव्हिल)

वाहनाऱ्या नदिला
प्रवाहाची साथ असावी लागते
झुलणाऱ्या पालवीला
वाऱ्याची साथ असावी लागते
उडणाऱ्या पक्षाला
पंखाची साथ असावी लागते
प्रकाश देणाऱ्या सुर्याला
तेजाची साथ असावी लागते
फुलणाऱ्या झाडाला
मातीची साथ असावी लागते
बघणाऱ्या नजरेला
डोळ्यांची साथ असावी लागते
मिलन होणाऱ्या मनाला
प्रेमाची साथ असावी लागते
जगणाऱ्या प्रत्येक माणसाला
मैत्रीची साथ असावी लागते
***

तहान

प्रा. शेख एस. ए.
अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

सरली सुरेख थंडी, फोफावळा उन्हाळा
संतप्त सूर्य आता, ओकेल तप्त ज्वाळा
पक्षी दिश दिशांना, फिरतील ते थव्यांनी
सुकतील कंट त्यांचे, मग शोधतील पाणी
सुकली तळी जळाची, पाणी पिण्यास नाही
त्या सानुल्या जीवांची, होईल लाही लाही
त्यांच्या जीवाकरिता, इतकी कराच सेवा
वाटीत एवढेसे, पाणी भरून ठेवा

***

पोराला थोडं रडू द्या....

व्हॉट्सअप वरून संकलन

काल पेपर वाचताना खूप छोट्याशा अशा एका बातमीनं माझं लक्ष वेधलं. बातमी होती हिंगोली मधून... वडीलांनी १० वी ची पुस्तकं आणण्यास उशिर केला, म्हणून एका १० वी च्या मुलानं रागाच्या भरात गळफास घेवून आत्महत्या केली...छोटीच बातमी पण मनाला चटका लावणारी...आपल्या वाचनात रोज अशा बातम्या येत असतात, त्या आपण वाचतो व सोडून देतो...

पण, आपण कोणीही खोलांत जाऊन विचार करत नाहीत, की असं का ? आपण थोडसं मागं म्हणजे १९९० च्या आसपास किंवा त्या दरम्यान...म्हणजे आता जे लोक वय वर्ष ३५ ते ४० च्या आसपास आहेत, ते शाळेमध्ये जाताना खाकी चड्डी व पांढरा शर्ट शाळेचा गणवेश असायचा, तो आपल्याला मिळायचा नाही, आपल्या मोठ्या भावाचा आणि मुलींना मोठ्या बहीणीचा वापरावा लागत होता आणि त्यालाच नीटनिटके करून आपल्यालाप ते वापरावे लागत होते. तशीच अवस्था आपल्या पुस्तकांची होती, पुढच्या वर्गातील मुलांची जुनी पुस्तकं अर्ध्या किंमतीत घ्यायची आणि ती परत कव्हर लावून फटलेली पुस्तकं वर्षभर काळजीपूर्वक वापरायची आणि परत विकायची.

आताच्या मुलांना ठिगळ हा शब्दच आठवत नाही आणि त्यांना ते काय असतं, तेही माहित नाही. ते सरळ आपल्यालाच विचारतील, ते काय असतं. आपल्या वेळेस घरची परिस्थिती खूपच हलाखीची असल्यानं वर्गातील अनेकांच्या चड्डीवर ठिगळं दिसायची... साधारण २००० नंतर जसं आर्थिक स्वायत्ततेचं वारं आणि अनेकांच्या हातात थोडा फर पैसा यायला लागला, तसे अनेक प्रश्न निर्माण होत गेले...

आई सुद्धा जन्मलेल्या मुलाला रडल्याशिवाय दूध पाजत नाही...पण आज आपण समाजामध्ये पाहतोय, की बऱ्याच गरज नसलेल्या गोष्टी मुलांच्या हातात येत आहेत. लहानपणापासूनच आपण पालक म्हणून मुलांना गरज नसतानासुद्धा उलट्या होईपर्यंत देतो... आज लहान मुलांच्या मुलांच्या हातात अनेक गॅजेट्स आले आहेत, व्हाट्सअप, फेसबुक, इंटरनेट, केबल टीव्ही आणि इतर अनेक त्यामुळे त्यावरील बऱ्याच गोष्टीमुळे मुले जास्त आभासी दुनियेत वावरतात...पालक म्हणून आपण त्याला कशालाच नाही

म्हणत नाहीत... आज आपल्या देशात लेकरू पहिलीला आल्यापासून त्याला आपण अपंग करतोय, असं माझं वैयक्तिक मत आहे. त्याला पुस्तकं फुकट, वहा फुकट, पाटी फुकट, दुपारी मस्तपैकी पोषण आहार, दप्तर फुकट आणि शिवाय त्याला नापास करायचं नाही...कशाला अभ्यास करतंय ते मग...त्याला जर सगळंच विनाकष्टाचे मिळत असेल, तर पुढं काय होईल...???

एक ऐत खाऊ पिढी तयार होईल. आज आपण विद्यार्थ्यांना उलट्या होईपर्यंत देत आहोत, त्याला त्याची काहीच गरज नाही...शाळेत मिळणाऱ्या फुकट पुस्तकाची किंमतसुद्धा आज पालकांना माहित नाही, हे खूप मोठं दुर्दैव म्हणावं लागेल... आज बऱ्याच शाळांमधून प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांना इंटरनेटचं शिक्षण दिलं जातं...वास्तविक पाहता एकदच चुकीची पद्धत आहे ती...आणि काय शिकवावं आणि कुठं शिकवावं हे पैसा जास्त झाल्यामुळे पालकांना कळत ठिक नाही...आज मुलांना मैदानी खेळ नको वाटतात, त्यामुळं त्याचा आपल्या वयोगटातील मुलामध्ये मिसळण्याची सवयच नाही राहिली. घरी कोणी वडीलधारी मंडळी आली, तर कसं वागावं, याचं सामाजिक भानपण आज लोप पावत चाललं आहे...

सगळंच आयतं आणि विनाकष्ट मिळत असल्यानं आजच्या पिढीला नाही ऐकायची, सवयच नाही राहिली, ना परिस्थितीची जाण ना कशाची भिती...मुलांच्या तोंडातून एकदा शब्द बाहेर पडेपर्यंत ती वस्तू त्याच्या समोर हजर...आणि ज्यावेळेस ही मुलं वयांत येतात...त्यावेळी आपल्या हातातून सर्व परिस्थिती बाहेर गेलेली असते, एकादी गोष्ट नाही मिळाली, तर ही मुलं त्यामुळे खूप टोकाची पावलं उचलतात. नाही ऐकण्याची सवय नसल्यामुळं ती खूप आक्रमक झालेली असतात...

लाड करावेत, पण तेही नियंत्रणात...आज मुलाच्या बाबतीत प्रत्येक पालक नको तितका जागरूक झाला आहे, पालकांच्या भल्या मोठ्या अपेक्षा वाढलेल्या आहेत, काय करावं आणि काय नाही, तेही आज समजण्याच्या पलिकडे गेलं आहे...

***

विहीर पुनर्भरण काळाची गरज

प्रा. शिंदे सुगंध निवृत्ती
अधिव्याख्याता (ए.बी.एम.)

उद्देश :-

कृषि क्षेत्रात सिंचनासाठी आस्तित्वात असलेल्या विहीरींचे पुनर्भरण करून भूजलाच्या स्थितीत वाढ करणे.

पाण्याची शुद्धता वाढविणे.

दुष्काळग्रस्त भागामध्ये जास्तीत जास्त पाणी साठा जतन करणे व लोकांची सामाजिक व आर्थिक स्थिती सुधारणे.

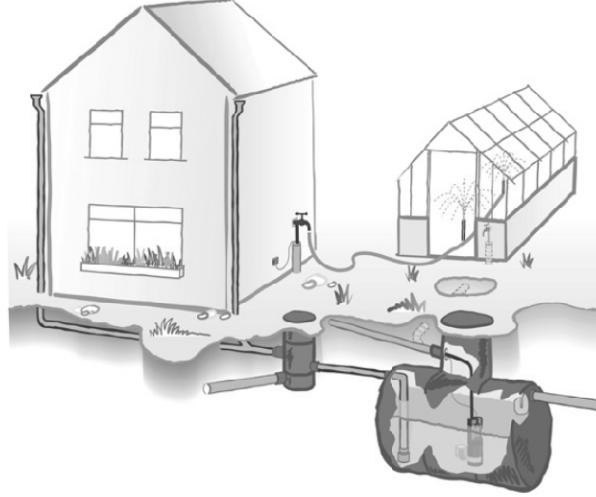
विहीर निवडीसाठीचे तांत्रिक निकष :-

* प्रत्येक पाणलोटान्तर्गत साठवण क्षेत्र, पुनर्भरण क्षेत्र व सर्वात शेवटी अपधाव क्षेत्रांतर्गतच्या विहीरींचा विचार करून एक त्रितपणे (cluser approach) हा उपक्रम राबविण्यात यावा.

* विहीरीची निवड करीत असताना त्याची खोली पुरेशी असावी जेणेकरून त्या भागात अस्तित्वात असलेला जलधारक खडक पूर्णपणे भेदलेला असावा. त्यामुळे विहीर पुनर्भरण करून कृत्रिमरित्या भुजल उपलब्धतेत वाढ करणे शक्य होईल.

* ज्या विहीरींना रब्बी हंगामाच्या शेवटी पाणी कमी पडते किंवा ज्या विहीरीमधील ऑक्टोबर महिन्यातील पाण्याची पातळी सरासरी ४ मीटरपेक्षा खाली असेल अशाच ठिकाणी हा कार्यक्रम राबविण्यात यावा. जेणेकरून पावसाळ्यात विहीरीत पाणी मुरवणे शक्य होईल.

* गावातील जास्तीत जास्त विहीरी एकत्रितपणे या योजनेसाठी निवडण्यात याव्यात. जेणेकरून त्याचा फायदा लगेचच गावाला मिळणे शक्य होईल.

* विहीरींची निवड करीत असताना पाणथळ क्षेत्र अतिपाणी वापरामुळे खारवट झालेले क्षेत्र व प्रदुषणाची समस्या असलेले क्षेत्र टाळण्यात यावे.

* पहिल्या पावसाचे पाणी किंवा अति गढूळ पाणी फिल्टरमध्ये कोणत्याही परिस्थितीत जाणार नाही याची

काळजी घ्यावी. फिल्टरच्या माध्यमातून विहीरीत जाणारे पाणी गाळ विरहीतच असावे. त्याचबरोबर प्रदूषित घटकांचा अंतर्भाव होणार नाही यासाठी आवश्यक त्या प्रतिबंधात्मक उपाय योजना करण्यात याव्यात. उकीरड्यावरील अथवा सांडपाणी किंवा प्रदूषित पाणी फिल्टरमध्ये येणार नाही याची काळजी घ्यावी. फिल्टर हा विहीरीच्या वरील बाजूसच करण्यात यावा. फिल्टर करीत असताना तो मजबूत व

टिकाऊ असेल याची दक्षता घ्यावी. त्याच्या खोदकामाच्या वेळी अथवा विहीरीला पाईपद्वारे जोडत असताना विहीरीला धोका होणार नाही याची काळजी घ्यावी. यासाठी फिल्टर व विहीर यामध्ये समयोचित अंतर ठेवावे. अंतर कमी असल्यास फिल्टरमधील पाण्याच्या दाबामुळे विहीर ढासळण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

* शेतामधील जास्तीत जास्त पाणी विहीर पुनर्भरणासाठी उपलब्ध व्हावे या करीता आवश्यकतेनुसार चरांसारखी व्यवस्था करून घ्यावी.

* पावसाचे पाणी, जमीनीवरील पाणी अथवा ओढ्याचे पाणी खूप जास्त प्रमाणात येण्याची शक्यता असल्यास

जादाचे पाणी फिल्टरपासून दूर काढून देण्याची व्यवस्था करावी. जेणेकरून फिल्टरला होणारा पूराचा धोका टाळता येईल.

** विहीर पुनर्भरणाची रचना व संकल्प चित्र :-

विहीरीचे पुनर्भरण करण्यासाठी शेतामधून येणारे पाणी हे चारीद्वारे हौदात आणले जाते. ज्या ठिकाणी गाळ साठवण हौद व चाळणी खड्डा (फिल्टर) एकत्रित आहेत अशा ठिकाणी हौदाचा आकार १ ते २ मीटर रुंद, १ ते २ मीटर लांब व १ ते २ मीटर खोल असा शेताच्या आकारमानानुसार असावा. हौद व चाळणी खड्डा यांची भिंतीद्वारे विभागणी करावी. सदर भिंतीची उंची ही एकूण खड्ड्याच्या खोलीच्या तीन चतुर्थांश असावी. चाळणी खड्डा हा स्थानिक मोठे दगड, छोटे दगड, गोटे, विटा, जाड वाळू, बारीक वाळू अशा प्रकारे तळापासून वरपर्यंत भरून घ्यावा. चाळणी खड्ड्याच्या (फिल्टर) तळभागातून ३ इंच व्यासाचा पीव्हीसी पाईप विहीरीस जोडण्यात यावा. मातीच्या प्रकारानुसार स्थानिक पातळीवर भूजन सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेच्या सल्यानुसार गरजेवर आधारित संकल्पचित्रामध्ये किरकोळ स्वरूपाचे फेरबदल

जीवन

कु. शिंदे अमृता महादेव
एस.आय.ई.टी.(तृतीय वर्ष इलेक्ट्रीकल)

जी माणसं हवीशी वाटतात
ती कधीही मिळत नाहीत
जी माणसं नकोशी वाटतात
त्यांचा सहवास संपत नाही
जिकडे जावेसे वाटते
तिकडे जायला मिळत नाही
जेव्हा जीवन नकोसे वाटते
तेव्हा काळ संपत नाही
जेव्हा जीवनाचा खरा अर्थ कळतो
तेव्हा काळ संपलेला असतो
जीवन हे असच असतं
जिकडे नेईल तिकडे जावंच लागतं.

***

मनाला शिकवायला हवे

प्रा. खटके मयुरी महेश
एस.ई.एस.(सहशिक्षिका)

आयुष्यात काही ध्येय साधायचे असेल तर लहानपण त्यासाठी काटेकोर, सातत्याने प्रयत्न करावे लागतात. मौज मजेत नुसतं गुंतून चालत नाही, त्यात संकल्पाचे संयम बाळगावा लागतो आणि हे जबाबदारीचे काम पेलणारा एकमेव म्हणजेच आपला शिक्षक !

बालमनावर चांगले संस्कार झाले तरच आदर्श असा समाज तयार होईल. आज स्पर्धेच्या युगात नुसती आणि नुसती स्पर्धा, इर्शा, पुढे जाण्याची हाव इ. सर्व गोष्टीमुळे माणूस मन मारून, मनाच्या विरुद्ध जाऊन काहीही करायला तयार होतो. यातूनच समाजात असा वावरताना खूप विचित्र मनोवृत्तीची माणसं भेटतात जी स्वतःच्या स्वार्थासाठी कुठल्याही थराला जायला तयार असतात आणि असे काही घडू नये म्हणूनच मनाला शिकवायला हवे.

एकदा का मनावर चांगले संस्कार घडले की माणूस आयुष्यात कितीही बिकट प्रसंग आले तर तो कधीच चुकीचा वागणार नाही किंवा वाईट विचारसुद्धा करणार नाही. प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांला शिकविताना त्यांचा शारीरिक, बौद्धिक त्याचबरोबर मानसिक विकास होणे खूप गरजेचे आहे आणि ती जबाबदारी लिलया पेलली तरच एक वैचारीक नागरिक आपण देशाला देऊ शकतो.

***

बहुगुणी शतावरीचे उपयोग व लागवड

प्रा. तरंगे व्ही.टी.

अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

शतावरी (शास्त्रीय नाव *Asparagus recemosus wild*) प्राचीन काळापासून उपयोगात येणारी एक बहुगुणी वनौषधी वनस्पती आहे. शतावरीला शतपदी, शतविर्या, बहुसुता, शतमुली, इंद्रिवरी, नारायणी या नावानेही ओळखले जाते. शतावरीच्या मुळांचा उपयोग औषध म्हणून करतात. आयुर्वेदामध्ये शतावरीलला महत्वाचे स्थान आहे. शतावरीच्या शतगुणांच्या प्रभावंवरूनच तिला शतावरी हे नाव पडले आहे. शतावरी वनस्पती मुळाची भारतीय असून प्रामुख्याने डोंगराळ भागात आढळते.

* रासायनिक घटक : शतावरीमध्ये उच्चमत प्रथिने, युरोनिक आम्ल व हेमी सेल्युलोज असतात.

* गुणधर्म व उपयोग :

* शतावरीचा उपयोग विशषतः मातांचे दुध वाढविण्यासाठी.

* बाळंतपणानंतर मातेचा अशक्तपणा भरून काढण्यासाठी.

* स्त्रियांमधील गर्भाशयाचे विकार, मुतखडा यासाठी शतावरी उपयुक्त आहे.

* शतावरीच्या तेलाचा नियमित वापर केल्याने त्वचा मऊ होऊन सुधारते.

* वजन कमी करण्यासाठी व रोगप्रतिकारशक्ती वाढवण्यासाठी.

* आकलन क्षमता वाढवण्यासाठी, बुद्धिवर्धक, अग्निवर्धक, शुक्र दुर्बलता दूर करणारी, अँनिमिया, संधिवात, अर्धांगवायू, लचक, मुरड तसेच कॅन्सर, हार्मोन्स, केस गळती अशा विविध आजारांवर याचा उपयोग होतो.

* निद्रानाश, रातआंधळेपणा, स्वरभंग, डोकेदुखी यासाठी उपयोगी.

लागवडीविषयी माहिती :-

शतावधी पौष्टिक पीक म्हणून प्रगत देशात प्रसिध्द आहे. या वनस्पती मुळासकट काढल्या जातात. जास्त पिकासाठी पर्याय म्हणून शतावरी हे नवीन कमी कष्टाचे व अधिक अर्थप्राप्ती करून देणारे पीक म्हणून पुढे येत आहे.

लागवड :

शतावरीची लागवड १२ महिने चालते. जमिनीची निवड करताना जमिन काळी, मुरमाड चालते पण पाण्याचा निचरा होणारी असावी. याची लागवड करताना बेड तयार करावे लागतात. यांचे अंतर जमिनीनुसार ठेवावे म्हणजे ४ × ४, ३.५ × ४, ४.५ × ४.५ × ३ यानुसार ठेवावे. रोपांची लागवड करताना शेणखत भरावे. यास रासायनिक खत वापरू नये. सेंद्रीय व जैविक खत वापरावे. या वनस्पतीस कोणताही रोग होत नाही. यास जनावरे खात नाहीत.

अठरा महिन्यांच पिक झाल्यावर त्यामध्ये सर्व गुणधर्म तयार होतात व काढणीयोग्य होते याची काढणी जेसीबीच्या सहाय्याने केली जाते. जेणेकरून सर्व मुळांचा काढता येतात. याचे एका एकरामध्ये दोन ते अडीच हजार रोपे बसतात (अठरा महिन्यांनंतर एका रोपाचे ओल्या मुळांचे वजन सरासरी दहा ते अठरा किलोपर्यंत मिळते)

शतावरी या झाडास मध्यम प्रकारे पाणी लागते. प्रति झाडास दर दिवसाला ५ ते ८ लिटर पाणी दिल्यास याची कोरडवाहू याठिकाणी लागवड करू शकतो.

***

माती परीक्षण : काळाची गरज

प्रा. घोगरे आर. बी.

अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

माती परीक्षण हे जमिनीचे आरोग्य तपासण्याचे प्रमुख साधन आहे. शाश्वत शेती उत्पादकता मिळवण्याकरिता जमिनीचे आरोग्य सुदृढ असणे आवश्यक आहे. माती परिक्षणातून जमिनीची सुपिकता व गुणा, दोष या बाबतीत माहिती मिळते. जमिनीतील उपलब्ध अन्नद्रव्यांचे प्रमाण, जमिनीचा सामू, सेंद्रीय कर्ब, विद्राव्य क्षारांचे प्रमाण इ.ची स्थिती जाणून घेण्यास मदत होते.

माती परीक्षणाचे फायदे :

- १) जमिनीची सुपिकता व उत्पादन क्षमता यांचा अंदाज येतो.
- २) परीक्षण अहवालानुसार खत व्यवस्थापन करणे सोपे होते.
- ३) आवश्यक व गरजेपुरते खत वापरून खतावरती होणारा अवाजवी खर्च टाळता येतो.

४) खत व्यवस्थपनानुसार करण्यात येणाऱ्या नवीन उत्पादन वाढीचे नियोजन करता येते.

५) अधिकाधिक होणारा खतांचा वापर टाळून जमिनीची सुपिकता टिकण्यास मदत होते.

मातीचा नमुना घेण्याची पध्दत :

मातीचा नमुना २ ते ३ वर्षांनंतर एकदा घेतलातरी चालतो, परंतु वर्षातून दोन ते तीन पिके किंवा ऊस, मका, सूर्यफुल, ज्वारी यासारखी पिके वारंवार घेत असल्यास दरवर्षी मातीचा नमुना घेणे आवश्यक ठरते.

मातीचा नमुना हा प्रतिनिधीक स्वरूपाचा असावा. जमिनीची एकरूपता, रंग, सुपिकता, उंच सखलपणा इ. लक्षात घेऊन गट पाडावेत. प्रत्येक गटातून ८ ते १० ठिकाणाहून १५ ते २० सें.मी. खोली पर्यंत मातीचा नमुना घ्यावा. फावडे किंवा खुरपीच्या साहाय्याने मातीचा नमुना घेताना प्रत्येक ठिकाणी १५ ते २० सेंमी खोली व्ही आकाराचा खड्डा करावा.

अशाप्रकारे शेतातून १० ते १५ ठिकाणाहून नमुने गोळा करावेत. नमुने प्लॅस्टिकच्या घमेल्यात जमवावे.

एका शेतातून गोळा झालेली माती एकत्र चांगली मिसळून ताडपत्रीवर पसरवावी. मातीतून खडे, पिकाची मुळे, पालापाचोळा काढून टाकावा. त्याचे चार भाग करावेत व समोरा समोरील दोन भाग काढून टाकावेत व उर्वरित दोन भाग पुन्हा व्यवस्थित मिसळून पुन्हा त्याचे चार भाग करावेत व परत समोरील दोन भाग काढावेत. अशा प्रकारे शेवटी एक किलो माती शिल्लक असे पर्यंत करावे. हा नमुना सावलीत वाळवून कापडी पिशवीत भरून माती परीक्षणासाठी प्रयोगशाळेत पाठवावा.

मातीचा नमुना घेताना घ्यावयाची काळजी :

१) मातीचा नमुना साधारणपणे पिकाची कापणी झाल्यावर शेतात पिक असल्यास दोन ओळीतील जागेतून नमुना घ्यावा.

२) पाण्याच्या पाटाजवळचा, दलदलीच्या जागी, घराजवळील नमुना घेऊ नये.

३) झाडाच्या खालील मातीचा नमुना घेणे टाळावे.

४) जनावरे बांधण्याच्या जागी किंवा उकिरड्याच्या शेजारचा नमुना घेऊ नये.

५) जमीन उताराची असल्यास त्याचे समांतर भाग करून वेगळे नमुने घ्यावेत.

६) हंगामी पिकांसाठी २० ते २५ सेंमी खोली वरून नमुने घ्यावेत.

७) बागायती पिकांसाठी ३० ते ४० सेंमी खोली वरून नमुने घ्यावेत.

८) जमिनीत रासायनिक खते टाकली असल्यास दिड ते दोन महिन्यांच्या आत मातीचा नमुना घेऊ नये.

मातीच्या नमुन्यासोबत घ्यावयाची माहिती

मातीचा नमुना प्रयोगशाळेत पाठवण्यापूर्वी त्यावर पुढील

माहितीचा उल्लेख करणे आवश्यक आहे.

- १) नमुना क्रमांक
  - २) नमुना घेतल्याची तारीख
  - ३) शेतकऱ्यांचे नाव / पत्ता / दुरध्वनी
  - ४) ठिकाणाचे नांव / सर्वेक्रमांक
  - ५) नमुन्याचे प्रतिनिधीक क्षेत्र
  - ६) जमीनीचा उतार
  - ७) पाण्याचा निचरा - चांगला / बरा / वाईट
  - ८) जमीनीची खोली
  - ९) प्रकार बागायती / जिरायती
  - १०) ओलीताचे साधन
  - ११) मागील हंगामात घेतलेल पीक
  - १२) पुढील हंगामात घ्यावयाचे पीक / वाण
- माती परीक्षणातून निर्देशित करण्यात येणारे घटक
- १) आम्ल / विम्ल निर्देशांक (सामु)
  - २) विद्राव्य क्षारांचे प्रमाण
  - ३) सेंद्रीय कर्ब (%)
  - ४) चुनखडी (%)
  - ५) उपलब्ध नत्र (कि/हॅ)
  - ६) उपलब्ध स्फुरद (कि/हॅ)
  - ७) उपलब्ध पालाश (कि/हॅ)
  - ८) सूक्ष्म अन्नद्रव्य - लोह, जस्त, मंगल, तांबे (मिली ग्रॅम प्रति किलो)

माती परीक्षण अहवालानुसार खतांचे व्यवस्थापन

शाश्वत व दर्जेदार पिक उत्पन्न मिळवण्यासाठी माती परीक्षणानुसार खतांचे व्यवस्थापन करणे सोपे होते. माती परीक्षण अहवाल व प्रत्येक पिकाची खताची शिफारतीत असलेली अन्नद्रव्याची आवश्यकता यांच्या आधारे खतांचे व्यवस्थापन करण्या करिता काही मानके प्रमाणित करण्यात आली आहेत. त्यानुसार जमिनीत उपलब्धेनुसार अन्नद्रव्यांचे अत्यंत जास्त, थोडे, जास्त, मध्यम, कमी व अती कमी अशा सहा गटात विभागणी करण्यात आली आहे. त्यानुसार प्रत्येक पिकाची आवश्यकता लक्षात घेऊन खतांचे व्यवस्थापन करता येते.

***

सिताफळ लागवड तंत्रज्ञान

प्रा. गोरड डी. एस.
अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

हवामान : सिताफळ हे उष्ण कटिबंधातील फळपीक आहे आणि महाराष्ट्र राज्य हे उष्ण कटिबंधात मोडते. सिताफळाच्या झाडास उष्ण व कोरडे हवामान आणि मध्यम ते कमी थंडीचा हिवाळा मानवतो.

जमीन : सिताफळाच्या लागवडीसाठी हलकी ते भारी लाल, रेताड, खडकाळ व गाळाच्या जमिनी योग्य असतात. तसेच डोंगर उतारावरही याची लागवड करता येते.

वाळ : धारूर-६, बालानगर, टिपी-७, अँनोना-२, आरकासाहन, लाल सिताफळ, एपीके-१, फुले पुरंदर
लागवड : सिताफळाची लागवड माळरान जमिनीत ३ × ३ मीटर, हलक्या मध्यम जमिनीत ४ × ४ मीटर, कसदार मध्यम ते भारी जमिनीत ५ × ५ मीटर अंतरावर लागवड करावी. उन्हाळ्यात मार्च एप्रिलमध्ये ०.६ × ०.६ × ०.६ मीटर लांबी-रुंदी खोलीचे खड्डे खोदून कडक उन्हात तापण्यासाठी ठेवावेत. मे महिन्याच्या शेवटी किंवा पावसाळ्याच्या सुरुवातीस प्रत्येक खड्डा काळीमाती, शेणखत किंवा कंपोस्ट खत अर्धा किलो, सिंगल सुपर फॉस्फेट, १० ग्रॅम लिंडेन भुकटी वरच्या थरातील माती व बुडाला पालापाचोळा याचे मिश्रण भरून घ्यावे.

रोपांची संख्या : हेक्टरी साधारण ४०० रोपे

लागवड पध्दत : साधारण रोपांची किंवा बियांची लागवड पावसाळ्यात करावी.

खते पाणी व्यवस्थापन

आंतरपीक : सुरुवातीच्या तीन, चार वर्षांमध्ये सोयाबीन, उडीद, मुग, चवळी, तीळ, भुईमुग हि पिके घ्यावीत.

पीक संरक्षण : मिली बग हि किड आढळते. यासाठी मॅलॅथिऑन १० मिली १० लिटर पाण्यात फवरावे.

फळांची काळजी : फळे आल्यापासून फळे काढण्याची साधारण चार ते पाच महिने लागतात. फळे सप्टेंबर ते नोव्हेंबरपर्यंत काढणीस तयार होतात.

उत्पादन : ५० ते ६० फळे प्रत्येक झाडात

आताशी मला जमायला लागलयं....

आयुष्यातल्या प्रत्येक टप्प्यावर
जे जे मला दुखवत गेले
त्या त्या सगळ्यांना न दुखावता सोडून देणं
आताशी मला जमायला लागलयं....
संघर्षाच्या किंवा वादविवादाच्या क्षणी वाद न घालता
तेथून निघून जाण्यातच खरी परिपक्वता असते
हे ही समजायला लागलयं....
माझ्या बरोबर घडणाऱ्या
अनेक वाईट गोष्टींचा उटापोह करून
त्यात शक्ती खर्ची घालून
आजूबाजूला जे जे उत्तम आहे
त्याकडे बघण्याचा दृष्टिकोनच बदलून जातोय
हे ही जाणवायला लागलयं.....
कोणत्याही न पटणाऱ्या गोष्टींवर काहीही न बोलणे
म्हणजे त्यांना संमती असणे गरजेचे नाही
कधी-कधी काहीही न बोलणं
किंवा कोणतही प्रत्युत्तर न देणं....
हे ही कळायला लागलयं....
आपण लोकांवर किंवा त्यांच्या
विचारावर बंधन आणू शकत नाही...
पण आपण स्वतःच्या मनावर मात्र बंधन घालू शकतो
आपण अशा लोकांचे वागणे किती मनावर घ्यायचे
त्यांनी बोललेल्या गोष्टी
किती डोक्यात साठवून ठेवायच्या
आणि स्वतःचे आयुष्य खराब करून घ्यायचं का?
हे ठरवणं गरजेचं असतं...
हे ही कळायला लागलयं.....
कधी-कधी परिस्थितीला आहे तसंच सोडून देणं
आणि शांत राहणं सोईचं ठरतं
लोकांना कुठल्याही गोष्टीचं स्पष्टीकरण देत बसणं
आणि त्यांनी तुम्हाला समजून घेण्याची अपेक्षा
कारण बावळट पणाचं आहे हे कळल्यावर मी

आताशी मला त्या दृष्टीनं घडवायला लागलोय....
मी इतके दिवस ज्याचा प्रकर्षाने शोध घेत होतो
ती नमःशांती, समाधान मला मिळालं....
तेव्हा मी ठरवलं की मी
अशा लोकांपासून लांब रहावे,
ज्यांच्या दृष्टीने मी चांगला नाही अन् मला स्वतःला
त्यांच्या साच्यात बसवणे शक्य नाही
सतत वादविवाद वा भावना नसलेले
संबंध मनाला त्रास देतात
तोंडावर गोड बोलून मागे वाईट वागणाऱ्या,
वरवर संबंध ठेवणाऱ्या, लोकांना आता मी कटाक्षाने
दूर ठेवायला हवं.
हे ही पटायला लागलयं.....
माझा स्वतःच्या आनंदाचा ठेवा मला सापडलाय
आणि उशीरा का होईना पण मी
आताशी त्या वाटेवर समाधानाने
पावलं टाकायला लागलोय..
आताशी मला जमायला लागलयं....

***

जीवन

प्रा. दोरकर डी. पी.
अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

जीवन एक फुल असत
उमलत-उमलत जात असत
जीवनात अपयश कधी- तरी येत असत
जोमाने पुढे जायच असत
यश नक्कीच मिळत असत
यश नक्कीच मिळत असत
***

सांगत होती मला..

कु. कसबे धम्मदिना प्रकाश
एस.आय.आय.टी. (बी.सी.एस. प्रथम वर्ष)

देवाकडे नुसत दुसऱ्याच
सुख मागणारी..... वडिलानंतर एक आई
लेकरासाठी जगणारी....
बोलता-बोलता ओळख झाली
मला सोडायला रस्त्यावर आली...
निघून जाताना मात्र
एक कविता देऊन गेली
म्हणाली, पैसे नसतात तेव्हा
माणसं उधार तरी देतात काय?
कोणीच नसतं ज्यांचे
त्यांचा आधार तरी होतात काय?
अभ्यास करून मोठी होशील
ओळख तरी देशील काय?
आमच्या सारख्या माणसांचा
आडोसा तरी होशील काय?
सांगत होती ती मला
पुन्हा कधी येशील काय? या गरीब आईसाठी
वळून तरी पाहशील काय?
हे बनायचं.... ते बनायचं.....
आज खरा माणून होशील काय?
एकटेपणाची भिती वाटल्यावर
सोबत तरी देशील काय?
पावसात भिजत राहिले, त्या आजीला खूप पाहिले
पडके घर व मोडके दार
एवढंच तिथ शिल्लक होतं
कालच वाटतं आजीला
देवानं वरती नेलं होत,तेव्हा मला वाटतं
सांगत होती ती मला
शेवट तरी करशील काय?
मेल्या माघारी माझ्या
थोडं तरी रडशील काय?
***

मायेचा सागर

कु. गायकवाड दिक्षा गौतम
एस.आय.ई.टी. (प्रथम वर्ष कम्प्युटर)

मायेचा सागर करते मी जागर माईचा
करते मी जागर
माय माझी लडे देखणी
सुंदर रूप आहे गुणी
बाबाची तर ही गं राणी
नार शोभे नक्षत्रावाणी
मायेचा सागर गं माता
मायेचा सागर करते मी जागर माईचा
करते मी जागर
गर्भात हिच्या होती कळी
खुलली नाही कळी अवेळी
माय माझी लई गं भोळी
मायेनं फुलवली नाजूक कळी
मायेचा सागर गं माता
मायेचा सागर करते मी जागर माईचा
करते मी जागर
माय माझी अडाणी जरी
कष्ट करून पोट भरी
अंगभर नसला कपडा जरी
पोटा बाळांची हौस करी
मायेचा सागर गं माता
मायेचा सागर करते मी जागर माईचा
करते मी जागर
माईची वाटते सारखी काळजी
मागणं मागते मी देवा जी आनंदी राहो
माई माझी आईला माझ्या आरोग्य द्या
मायेचा सागर गं माता
मायेचा सागर करते मी जागर माईचा
करते मी जागर

***

आयुष्य

कु. बंडगर प्रियंका रावसाहेब
एस.आय.ई.टी. (द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

आयुष्य खूप सुंदर आहे
आयुष्य खूप सुंदर आहे
आयुष्य खूप सुंदर आहे
सोबत कुणी नसलं तरी
एकट्यानेच ते फुलवत रहा
वादळात सगळं वाहून गेलं
म्हणून रडत बसू नका
माझ्यात वेगळं खास काही नाही
म्हणून उदास होऊ नका
मृगाकडे कस्तुरी आहे
फुलात गंध आहे
सागराकडे अथांगता आहे
माझ्याकडे काय आहे
असं म्हणून रडू नका
अंधाराला जाळणारा एक सूर्य
तुमच्यातही लपला आहे
आव्हान करा त्या सूर्याला
मग उगवेल तो तुमच्या आयुष्यात
काही नवीन क्षितीत घेऊन
अंधारमय रात्र संपवून
सोनरी किरणांनी सजून
मग रोजच उगवेल एक नवी सकाळ
उत्साह, ध्येयाने भारून, म्हणून म्हणते...
आयुष्य खूप सुंदर आहे
सोबत कुणी नसलं तरी
एकट्यानेच ते फुलवत रहा....

***

आई

देवकाते कृष्णा विष्णू
एस.आय.ई.टी.सी. (द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

तवस्मृतीने काळीज तुटते
आई गं आठवण तुझी येते ॥
आई S S गं आठवण तुझी येते
सागराहूनी विशाल माया
चंदनापरी झिजविली काया
तुजवीन जग सारे सूनं वाटे
आई गं आठवण तुझी येते ॥
देह, काया मन देणारी तूच आई
तुज सम कोणी या जगी नाही
कोटी-कोटी प्रणाम तुला माते
आई गं आठवण तुझी येते ॥
आम्हासाठी आजवरी तू गं
केले सर्व काही स्वार्था विना
तूज वाचूनी मन हे गहिवरते
आई गं आठवण तुझी येते ॥
आज कुणा मी गं म्हणू आई
तूजवीन माया या जगी नाही
घे जन्म इथे पुन्हा माते
आई गं आठवण तुझी येते ॥
नवस्मृतीने काळीज तुटते
आई गं आठवण तुझी येते ॥

***

शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला

प्रा. नरळे एम. एस.
अधिव्याख्याता (कृषी महाविद्यालय)

शेतीचे कष्ट नको म्हणून,
ग्रामीण भागातील जनतेचा लोंढा शहराला गेला
राहिलेला शेतकरी उन्हातान्हात कष्ट करू लागला,
पृथ्वीवर सारा भ्रष्टाचारच माजला,
त्यामुळेच तर निसर्ग कोपला,
त्याचा तडाखा शेतकऱ्याला बसला
शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला ॥१॥
सवलत देतो वीज बील भरा प्रस्ताव मंजूर झाला
शेतकऱ्यांने वीजबिलाचा भरणा केला,
लोडशेडिंगने मात्र कहरच केला,
शेतकऱ्याचा ऊस जागीच जळून गेला
शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला ॥२॥
शेतीला जोडधंदा म्हणून दुग्ध व्यवसाय पुढे आला,
लिटरला २५ रु. द्यायचा प्रस्ताव मंजूर झाला,
वैरणीचे गुंटे १००० रु., पेंढीचे पोते १०५० रु.
दुधाचा पगार यातच सारा गेला
शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला ॥३॥
कशातच काही परवडत नाही म्हणून
कापूस अन् कांदा केला,
त्यालाही सरकारचा योग्य भाव
द्यायचा प्रस्ताव मंजूर झाला
कांदा निर्यातीसाठी बोटच आली नाही
शेतकऱ्याचा कांदा जागीच नासून गेला
अन् कापूस ओला झाला
शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला ॥४॥
आता काय करावे म्हणून शेतकरी हवालदीन झाला,
शेवटी शासनाचा आत्महत्येला एक लाख रूपये
हा प्रस्ताव मंजूर झाला
शेवटी शेतकरी आपल्या मुलां-बायकांसाठी
आत्महत्या करू लागला,
आणि मरणारा शेतकरी हाच बळीचा बकरा झाला
शेतकरी मात्र बळीचा बकरा झाला ॥५॥

एक मैत्रीण असावी...

राऊत सुजित राजेंद्र
कृषी महाविद्यालय(तृतीय वर्ष)

एक मैत्रीण असावी
नेहमी हसणारी आणि हसवणारी
कधी रडणारी आणि रडवणारी
कंटाळा येईपर्यंत बडबडणारी
नाकावर ढिगभर राग असणारी
आपण नसलो की हिसमुसणारी आणि
दिसलो की गालावर छान खळी पडावी
कधी चुकून न बघता पुढे गेले
तर मागून आवाज देणारी
वेळप्रसंगी आपल्या मित्राची समजूत काढणारी
वाकड पाऊल पडताना मात्र मुस्कटात मारणारी
प्रत्येक गोष्टीवर पार्टी मागणारी
जास्त नाही पण चॉकलेट वर निभावून घेणारी
सगळ्यांच्या घोळक्यात आपणास सैरभैर शोधणारी
यशाच्या शिखरावर आपली पाठ थोपटणारी
सुखात मिसळून जाणारी
दुःखात साथ देणारी
कायम पाठीशी उभी राहणारी....
खरचं..
अशी एक तरी जीवाभावाची मैत्रीण असावी....

***

माझ प्रेम

टापरे किशोर

एस.आय.ई.टी.सी.(अंतिम वर्ष इले अॅन्ड टेली)

अळवाच्या पानावरचं पाणी होतं माझं प्रेम
करत असूनही सांगता येत नव्हतं माझं प्रेम
भावनेच्या ओघात वाहत चाललं होतं माझं प्रेम
आठवणीच्या सागरात बुडून चाललं होतं माझं प्रेम
पावसांच्या सरीत चिंब न्हालं होतं माझं प्रेम
थंडीच्या गारव्यात गारठलं होतं माझं प्रेम
तिच्या एका भेटीसाठी आसुरलेलं होतं माझं प्रेम
गप्पा तिच्याशी मारताना रंगून जात होतं माझं प्रेम
मनात कुठेतरी खोलवर दडल होतं माझं प्रेम
कळलच नाही मला कस जडलं माझं प्रेम
वाटत होत सांगून टाकावं तिला माझं प्रेम
तिच्या मनाला पटेल असं समजावून माझं प्रेम
सर्वांनी सांगितल एकतर्फी प्रेम म्हणजे माझं प्रेम
सांगितल्याविना तिला झुरत राहिलं होतं माझं प्रेम
मनातल्या मनात कुठवर लपवून ठेवावं माझं प्रेम
माझ्याच मनात द्वंद्व निर्माण करत होतं माझं प्रेम
होकार-नकाराच्या वादळात सापडत होतं माझं प्रेम
निश्चय केलाच तिला सांगावं माझं प्रेम
वर्षे गेली... सांगायची तयारी करायला माझं प्रेम
शोधून मुहूर्त सापडला, तिला सांगायला माझं प्रेम
गाठलं रस्त्यातच तिला, एकदा सांगायला माझं प्रेम
थांबवल तिनेच मला, सांगण्यापुर्वी माझं प्रेम
हातातली पत्रिका पाहून गोठलं तिथेच माझं प्रेम
सहकुटुंब, सहपरिवार लग्नाला अगत्य यायच सांगून
गेल माझं प्रेम

***

माणूस

कु. केसकर प्राजक्ता केराप्पा
कृषी अभियांत्रिकी (द्वितीय वर्ष)

माणूस जेव्हा जन्माला येतो
तेव्हा सर्वजण हसत असतात
आणि तो एकटाच रडत असतो
मग तो हळूहळू मोठा होतो
जीवनामध्ये कधी तो दुसऱ्यांवर हसतो
तर कधी दुसरे त्याच्यावर हसतात
माणूस कधी मायाळू असतो
तर कधी रागीट
कधी निस्वार्थी असतो
तर कधी कपटी
पण त्याचा स्वभाव एकच राहत नाही
डोंगर-पर्वतांच्या चढउताराप्रमाणे त्याचा स्वभाव
परिस्थितीनुसार बदलत असतो
कधी नाती जोडणारा
तर कधी तीच नाती तोडणारासुद्धा
कध रडवणारा
तर कधी हसवणारा
पण शेवटी जेव्हा तो मरण पावतो
तेव्हा सर्वजण रडत असतात
आणि हा आनंदाने जात असतो
हाच जन्म आणि मरण
यातील फरक असतो

***

दुरावलेली मैत्री

बनकर शिवकुमार सदानंद
एस.आय.ई.टी.सी. (द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

नको मला कुणाचे
पाच मिनिट भेटीचे
भेटी नंतर दूर झालेले
क्षण टोचतात आठवणीचे...

हरवला कुठेतरी
मैत्रीतल्या गप्पांचा तो कट्टा
व्हॉट्सअप, फेसबुक ने
मांडली न बोलता शब्दांची थट्टा

साथ होती मैत्रीची
म्हणून झाली कमी ओझी
आता न मारवेना हाक
कारण स्टेटस् त्यांच बिझी
सोबती चालणारे सुध्दा
आता कोणी न सोबत उरले
कारण आयुष्याच्या रेस मध्ये
सर्वांनीच फॉर्म भरले..

म्हणून नको मला कुणाचे
पाच मिनिट भेटीचे
भेटी नंतर दूर झालेले
क्षण टोचतात आठवणीचे...

***

पाणी म्हणजे जीवनाची हमी.

तुला सोडून काय वाटतं... ?

प्रा. पिसे प्रतिभा अभिमन्यु
अधिव्याख्याता (एस.आय.ई.टी.सी.)

कसं सांगू तुला
तुला सोडून काय वाटतं
नदीचा किनारा जणू
दूर लोटल्यासारखा वाटतं ॥१॥
मृगजळ आहे प्रेम तुझे
क्षणात नाहीस झाल्यासारखं वाटतं
जवळ असून हृदयाच्या तू
फार एकटं एकटं वाटतं ॥२॥
तुझ्या प्रेमाचा त्या शपथा
आज मात्र थापा वाटतं
कोरडी किती भाषा तुझी
हृदय तुटल्यासारखं वाटतं ॥३॥
राहू किती दूर आता
तू प्रतिसाद दिल्यासारखं वाटतं
चोरून हळूच मागून तू
मला बिलगल्यासारखं वाटतं ॥४॥
होतो मला भास तुझा
तू जवळ असल्यासारखं वाटतं
काळजाचं धडधडणं जणू
तुझ्या प्रेमासाठीच आहे वाटतं ॥५॥
तुझी भेट माझ्यासाठी
एक स्वप्नच वाटतं
श्वास माझ्या श्वासातून
काढून घेतल्यासारखं वाटतं ॥६॥
परत जन्म घेऊन ही
तुझी व्हावं वाटतं
का गेलास सोडून तू
परमेश्वराशी लढावं वाटतं ॥७॥

***

आई तू हवी आहेस

कु. केकान प्रतिक्षा
कृषी अभियांत्रिकी (द्वितीय वर्ष)

खूप काही सांगायचय तुला
क्षणोक्षणी जे वाटतयं मला
आयुष्यात घडतयं रोज काहीतरी नवं
सगळं सगळं सांगायला कुणीतरी हक्काच हवं
डोळ्यातून ढळणारे अश्रू पुसायला कुणीतरी हवं आहे
म्हणूनच आई तू हवी आहेस....
कसं सांगू तुला आठवण येतेय तुझी किती
कुठेतरी जराशी वाटतेयही भिती
तरी तू रागवशील, राग तुझा हवा आहे
तरी तू ओरडशील, रुसवा तुझा हवा आहे
खूप आठवण येतेय तुझी
आणि म्हणूनच तू हवी आहेस
मी दिसले की येणारं, गोड हसू तुझं पहायचयं,
पाठीवरण हात फिरवण तुझं
आज पुन्हा एकदा अनुभवायचय
थोड रुसायचंय, थोड हसायचंय
गप्पागोष्टी करायला कुणीतरी हवं आहे
आणि म्हणूनच आई तू हवी आहेस
आई तू हवी आहेस.....

***

वाट

प्रा. टेंबरे ए. बी.
अधिव्याख्याता (कृषी अभियांत्रिकी)

माझ्या गावातून वाट
जाई पंढरीस थेट
कधी उतरता घाट
वाटे अगदी सपाट
कधी घनदाट झाडी
कधी अगदी विरळ
वेडीवाकडी असली
तरी वाटते सरळ
अशा वाटेवर सदा
असे संताची वर्दळ
संत संगती वाटेला
नाही येत मरगळ
वारी येते पंढरीस
करून ही पायपीट
इच्छा एवढीस असे
घडो विठूची गळाभेट
नाही आम्हांस आळस
पुन्हा येईन मी इथं
पाहण्या विठूचा कळस
भेटे माय लेकरास जिथं

***

पुरूषार्थ

खोडे भूषण गोपीचंद
कृषी अभियांत्रिकी (द्वितीय वर्ष)

कधी असतो मुलगा लाडका
बोबडे बोल बोलणारा
घरण्याचा वारसदार बनून
घरदार आनंदी करणारा ॥१॥
कधी असतो भाऊ खोडकर
हळूच खोड्या काढणारा
लग्नामध्ये हक्काने मग
गळ्यात पडून रडणारा ॥२॥
कधी असतो पती खंबीर
संकटात घर चालवणारा
पत्नीला सावरून
उभ्या कुटुंबाची काळजी घेणारा ॥३॥
कधी असतो मित्र बोलका
जगामध्ये नव्या गोष्टी दाखवणारा
दुसऱ्या आईच्या पोटी येऊन
भावासारखी काळजी घेणारा ॥४॥
कधी असतो आजोबा
काठी टेकीच चालणारा
राजा राणीच्या गोष्टी सांगून
पऱ्यांच्या दुनियेत नेणारा ॥५॥
असा असतो पुरुष खंबीर
स्वतःच अस्तित्व जपणारा
एकच आयुष्य जगताना
कितीदा नव्याने जन्मणारा ॥६॥

***

माझं कॉलेज

कु. वाघमोडे शुभांगी संग्राम
एस.आय.ई.टी.(द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

माझं कॉलेज सोलापूर जिल्ह्यात
गाजतयं एक नाव
श्रीराम शिक्षण संस्था
आहे त्याच नाव
त्याच्या आहेत अनेक शाखा
त्यामधून बाहेर पडतात
जीवनाला वळण देणाऱ्या अनेक वाटा
हे विद्यामंदीर आहे खूपच मोठे
त्यापुढे पडतयं विश्व खूपच छोटे
विद्यार्थ्यांच्या इच्छाशक्तीपुर्तीसाठी अनेक जण धावले
त्यामध्ये श्रीराम शिक्षण संस्था
हे सर्वात पुढे राहिले
अनेक धर्मांचे, अनेक पंथाचे येथे एकोप्याने शिकतात
अन् काही ते वर्षानुवर्षे एकत्रच राहतात
भारत मातेच्या एकात्मतेचं दर्शन येथे घडते
हे पाहून डोळ्यातून आनंदाश्रू पडते
येथील प्राचार्यांचे व शिक्षकांचे आभार मानते
माझी ही छोटीसी मी
श्रीराम शिक्षण संस्थेला अर्पण करते
अशा या विद्यामंदिराला
शिक्षकांना व प्राचार्यांना वंदन करते
व मनापासून धन्यवाद मानते

***

तुम्ही पाणी वाचवा, पाणी तुम्हांला वाचवेल.

मनात काय ?

पानसे रूपेश प्रभाकरराव
ए.बी.एम.(प्रथम वर्ष)

मनात काय कुणास ठाऊक ?
आज क्षणभर मनाला धरून थांबावसं वाटतं
हरवलं मन कुठे कुणास ठाऊक ?
पुन्हा शोधावसं वाटतं.
खुळी ही आस, अशांत हे मन
शांत करावस वाटतं
होऊन अपेक्षाशून्य, विसरून सगळं
चिंतामुक्त व्हावस वाटतं
गोड ही मैत्री, नाजूक ती साथ
मनाला थांबवून भुलावसं वाटतं
विचार हा अभ्यासाचा, नाद हा छंदाचा
काही क्षणासाठी का होईना पण विसरून जावसं वाटतं
आज जन्म आणि मृत्यू काय ?
अंतर विसरावसं वाटतं
भरल्यापोटी, सोनेरी राती
शांत निजावस वाटतं
मनात काय कुणास ठाऊक ?
थोडस प्रेम, थोडासा जिव्हाळा
विसरून सगळ मनातलं आज
स्वतःवर प्रेम करावसं वाटतं...
स्वतःवर प्रेम करावसं वाटतं...

***

कर्म शून्य

तरंगे प्रशांत
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

मानवासारखा ज्याचा व्यवहार नाय
कर्मशून्य त्याला अर्थच नाय ॥
बोलायला बोलतोय प्रेमळ वाणी
क्रोधाचे घरपण बसलय मणी ॥
मोठेपणा आणि स्वार्थापायी
करील कोणी जर पुण्याई
ढोंगी वृत्ती त्याला अर्थच नाय
कर्म शून्य अन भक्तीच नाय ॥
ज्ञानाची ज्योत कोण पेटवितो
अज्ञान सारे कोण मिटवितो
माणसाला माणूस कोण बनवितो
कर्म करायला कोण शिकवतो
शोधाल तर उत्तर सापडणार हाय
कर्म शून्य त्याला अर्थच नाय ॥

***

लोकशाही

समानतेच्या राष्ट्रात या
जातीयवाद उभा
सरसावूनी बाही....
तीन रंगाच्या उत्सवात या,
अजुनही गुदमरतेय
लोकशाही

***

सिंधूताई सपकाळ

कु. गांगर्डे प्राची अर्जुन
कृषी अभियांत्रिकी (द्वितीय वर्ष)

जळते ज्योत अशी उजळते दिशा दाही
कथा तिच्या कर्तृत्वाची आहे अशीच काही
संपूर्ण महाराष्ट्र ज्यांना म्हणतो सिंधूताई
पण अनाथांसाठी असते ती फक्त माई
उभ्या महाराष्ट्राची झाली ती माऊली
अनाथांना दिलीत जिने मायेची सावली
कठीण प्रसंगी ज्यांना वाटली नाही भिती
निती नाही भ्रष्ट झाली जरी संकटे आली किती
केले नशीबाने तुमच्यावर हवे तेवढे वार
तरी ही तुम्ही कधी मानली नाही हार
खेळवून तुम्हाला अखेर दमली नियती
तरी नवा डाव मांडून तुम्ही म्हणाल्या तयार
पचवून सारे तुडूंब प्याले अपमानाचे
दगाबाज दुःखालाही तुम्ही म्हणाल्या आभार
तुमच्यावर लिहण्याइतपत माई शब्द नाहीत कोठे
अन् नाही तेवढे माझे व्यक्तिमत्व मोठे
गरिबांचे पोट भरले की वाटे तुम्हा समाधान
तुमच्या वा कर्तृत्वाला महाराष्ट्राचा सलाम
सौदा करून संकाटांशी दिली त्याला टक्कर
कष्ट पाहून तुमचे, माझी दुःखे झाली टिचभर

***

कष्ट

कु. पाटील नम्रता रामेश्वर
ए.बी.एम.(प्रथम वर्ष)

ज्याच्या हाती असेल कष्ट अपार
त्याला कधीही नाही अपयश येणार
तूही कर कष्ट भरपूर
नको करू आता तू विचार
अभ्यास कर तू मनापासून
जाणार नाही तू दूर यशापासून
तुझ्या जीवनाला मिळेल आकार
कधीही नाही तू होणार लाचार
कर अभ्यास तू भरपूर
नाही तू नापास होणार
तुझ्याच हाती येईल यश
तूही होशील सदा ज्ञानेश
स्वप्ने पहा नेहमी मोठी
यशाची खुर्ची असेल तुझ्यासाठी
मान पान मिळेल भरपूर
नाही कोणापुढे झुकावे लागणार
जेव्हा करशील कष्ट अपार
तेव्हाच होतील सर्व स्वप्ने साकार

***

सप्ततान्यांची गोष्ट

आबदार किरण सिध्देश्वर
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

सात तान्यांचा योग जुळून आला एके दिवशी
प्रत्येकाची खास वेगळी ओळख देखणी
पहिला तारा शिरोमणी ज्याची ओळख अनुभव
मित्र कसा असावा याचे एक उत्तम उदाहरण
दुसरा तारा चमचमणारा संयम त्याचा स्वभाव
वारकरी सांप्रदयाचा मनी त्याच्या भाव
तिसरा तारा आतुरतेचा जीवा भावाचा
स्वभाव त्याचा कोणत्याही परिस्थिती स्तब्ध राहण्याचा
चौथा तारा शांत, महत्वाकांशी,
बुद्धिमान, साहित्याची आवड
त्याला इतरांपेक्षा वेगळ करण्याची
झलक त्याच्या मनाला
पाचवा तारा धिप्पाड, सुदृढ व स्वभाव त्याला बदलेला
खेळाडूवृत्ती त्याची,
अध्यामाची सांगड त्याच्या आयुष्याला
सहावा तारा भोळा भाबडा एका चाकोरितला
मनी त्याच्या काहीनाही असाच छान सदा बहारलेला
सातवा तारा सर्वात कनिष्ठ काय सांगावी त्याची
महती, आकर्षण आहे त्याच्या अंगी एकच त्याची इच्छा
सर्वांच्या चेहऱ्यावरती
हसू राहू दे सदा हीच सदिच्छा..!.

***

साथ

कु. नरूटे दिव्या सुभाष
कृषी अभियांत्रिकी (प्रथम वर्ष)

चालताना वाट दिसावी एवढी
सुंदर साथ असावी
बोलताना अर्थ उमगावे
एवढी सुंदर गीते असावी
काळोखाची सर पार करण्यासाठी
फक्त तुझीच हाक असावी
कळ्यांनी उमलावे सुंदर दिसण्यासाठी
काट्यांची मात्र त्यांना तमा नसावी
शब्दांचे सुर व्हावेत, सुरांची गाण व्हावीत
कर्कशाची सुरांना कधी चाहूल नसावी
निखल, सुंदर, निर्मळ ते पाणी असावे
त्या पाण्याला कधी कचऱ्याची अडचण नसावी
माणसाने हसावे, बोलावे माणसासारखे
त्याला कधी मर्यादांची जोड नसावी

***

अखेरचा सलाम

ससे निलेश

कृषी अभियांत्रिकी (प्रथम वर्ष)

बघ ना आई वेळ आज कशी वैरीण झालीय
तुझी भेट न होताच माझी जाण्याची वेळ झालीय
घायाळ जरी झालो तरी
अजुन सुध्दा लढतो आहे
आई.... इंच इंच जखमा छातीवर घेऊन
पत्र शेवटच लिहितो आहे....
लहानपणीच्या सर्वच गोष्टी आई
जशाच्या तश्या आठवतात
यावर्षातही माझ्या डोळ्यातील
आसवंसुध्दा गोठतात
खुपदा वाटतं आई तुझ्या
कुशीत येऊन निजावं
तुझ्या प्रेमाच्या वर्षावात
पुन्हा एकदा भिजावं
पण मला ठाऊक आहे
अस आता होणार नाही
आली वेळ मला सोडून
रिकाम्या हाती जाणार नाही
आपलं घर, आठवण आली की
मी एकटाच रडतो आहे
रडता रडता आई पत्र शेवटचं
लिहितो आहे....
तुमच्यासाठी बाबा..
बरचं काही करायाचं होतं
तुमच्या खांद्यावरच ओझं थोडं
माझ्या खांद्यावर घ्यायचं होतं
पहा ना बाबा
दैवानं आपला कसा घात केला
माझ्या प्रेमाचा भार सुध्दा
तुमच्या खांद्यावरती दिला
तुमच्यासाठी काही नाही करू शकलो
म्हणून मरणा आधीच मरतो आहे

मरता मरता बाबा पत्र शेवटचं लिहितो आहे.

माझ्यामुळे सखे तुझ्या
आयुष्य विराण होणार आहे
माझ्यासोबत मी तुझं
सर्वस्व नेणार आहे
आपल्या दोन चिमण्यांना
माझा शेवटचा पापा दे
त्याच्या डोक्यावर तुझा हात ठेवून
माझा शेवटचा आशीर्वाद दे
बघ ना सखे वेळ कशी
सर्रर्रर..... कण निघून जात आहे.
काळोख माझ्या डोळ्यसमोर
थैमान घालत आहे.
आई जमलंच तर पुन्हा मी
जीवन होऊन येणार आहे
अन त्यावेळी सुध्दा फक्त तुझ्याच
उदरी जन्म घेणार आहे.
आई तू रडू नकोस
तुझ्या उसाश्याचा आवाज कानी येतो आहे
आवज ऐकता, ऐकता... लढता लढता
झुरता झुरता.... मरता, मरता.....
पत्र शेवटचं लिहितो आहे.
आई पत्र पत्र शेवटचं लिहितो आहे.

***

भारतीय नारी

जाधव सागर
कृषी अभियांत्रिकी (अंतिम वर्ष)

अशी असावी जोडीदारीन
संस्कार जपणारी शालीन
सतत हसतमुख असणारी
गालावर गोड खळी पडणारी
दारातल्या नित्य दिवा लावणारी
थोरा मोठ्यांचा आशीर्वाद घेणारी
आल्या अतिथींना पोटभर जेवू घालणारी
सासर माहेरचा धागा भक्कम ठेवणारी
भगवंतावर निष्ठा असणारी
पती हाच परमेश्वर मानणारी
दुसऱ्यांचे दुःख जाणणारी
शिक्षणाच महत्व असणारी
दुःखाला हसत समोर जाणारी
देशावरती प्रेम असणारी
जगाचा अभ्यास करणारी
एकाच मुलीची आई असणारी
तीच शोभेल भारतीय नारी....

***

शेतकरी राजा

कु. ननवरे उत्कर्षा सुखदेव
महिला बी.एस्सी(प्रथम वर्ष)

जमिनीला म्हणतात शेतकऱ्याची आई
तरी आमच्या शेतकऱ्याचा विकास का न्हाई
लोकांच्या पोटासाठी दिवसभर राबतो
स्वतः मात्र चटणी भाकरीवर जगतो
कष्ट करून सुख याच्या नशिबात नाही
दोन नवीन कापड याच्या अंगात नाही
शेतीत कष्ट करून निसर्ग कोपतो
दुष्काळाच्या भितीने शेतकरी कापतो
मी शेतकरी झालो यात माझा काय गुन्हा
दुबार पेरणी करून कष्ट करायला लावतो पुन्हा
शेतमालाला योग्य भाव मिळत नाही
सावकाराच्या त्रासातून याची सुटका नाही
परमेश्वरा तु जरी कोपला पण मी हरणार नाही
येणाऱ्या संकटाचा सामना करेल पण
फास घेऊन मरणार नाही

***

आमचा बाप मात्र

कु. काळे ज्योती रामचंद्र
महिला बी.एस्सी.(तृतीय वर्ष)

सुकाळ येतो दुष्काळ जातो
पीक येतं ऊन जातं
राबराब राबणारा
बाप दैन्यातच राहतो
दिवाळी येते दिवाळी जाते
सण येतो सण जातो
आमचा बाप....
फाटक्या कपड्यातच राहतो
रूपया पडतो तोच
पुन्हा वाढतो
प्रत्येकाचा पोटाचा
इचार करणारा बाप
मात्र दारिद्र्यातच राहतो
प्रकाश येतो प्रकाश जातो
पण आमचा बाप मात्र
काळ्या बुडूक अंधारातच राहतो
योजना येतात योजना जातात
पंचवार्षिक कोडमडतात....
आमचा बाप मात्र....
गडगडणाऱ्या ढगाकडच पाहतो....

***

पाणी वाचवा, जीवन वाचवा.

एक करार

दौंडकर प्रितम
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

ज्यांच्या साम्राज्याचा सूर्य मावळला नाही
तो सूर्य मावळला होता
स्वातंत्र्याचा सूर्य आज ७२ वर्षापूर्वी उगवला होता
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...
भूतकाळ आमचा सारखा नव्हताच कधी
पण भविष्याबाबतच्या समान आकांक्षातून
आम्ही भारत नावाच देश जन्माला घातला होता
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...
स्वातंत्र्य, समता आणि बंधूतेचा नारा आम्ही
दिला होता मन हातात हात घेत
आव्हानांना स्विकार केला होता
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...
जय जयान जय किसान अन् जय विज्ञान
प्रगतीचा आलेख दिवसेदिवस वाढतच होता
एका जागतिक आर्थिक महासत्तेचा उदय होत होता
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...
ज्यांनी मिळवून दिले स्वातंत्र्य
त्या महापुरुषांना ऐकमेकांविरोधात उभे करत
महापुरुष ही जातीपातित वाटून घेतला होता
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...
एकीकडे अंबानी तर एकीकडे जनता अजानी
कुणी उपाशी तर कुणी रोज झोपलंय उपाशी
आम्ही आपापला स्वार्थ जपला होता
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...
प्रगतीच्या वाटेवर आधुनिक मूल्यांची धुळघाण उडवत
स्वातंत्र्याचा उन्माद आम्ही मांडला होता
बहुदा आम्ही विसरलोच
नियतीशी आम्ही एक करार केला होता...

***

गुलाबाचं पान

कु. गपाट कांचन
एस.आय.ई.टी.सी.(अंतिम वर्ष)

गुलाबाचा ठरला
अबोलीशी विवाह
झेंडू अन् कमळाला
केवडा उत्साह
करवल्या नटल्या जाईजुई
मोगन्याला झाली गजन्याची घाई
कन्हेर कोरांटी पाहुण्या आल्या
शेवंती, जास्वंदीला चिडवू लागल्या
चाफा पारिजातक वन्हाडी जमली
स्वागताला आली नाजूक चमेली
लिली म्हणाली लग्नाची वेळ झाली
आली का सर्व पाहुणे मंडळी ?
पंगत वाढायला सरसावला निशिंगंध
सदाफुलीला आला मेजवानीचा सुगंध
नाव घ्यायच्या वेळी गर्दी खूप झाली
नाव घेताना अबोली लाजून लाल झाली

***

प्रेम

काळे नागेश एच.
एस.आय.ई.टी.सी.(अंतिम वर्ष)

प्रेम म्हणजे मनाची हुलहुल
प्रेम म्हणजे जिवाला लागलेली आस
प्रेम म्हणजे शरीराची जवळीक, नसून मनाची जवळीक
प्रेम म्हणजे न बोलता एकमेकांच्या भावना
एकमेकांपर्यंत पोहचविणे
प्रेम म्हणजे तिला पाहताच चेहऱ्यावर येतं ते हसू
प्रेम म्हणजे ती आपली नसताना हरविण्याची भिती
प्रेम म्हणजे एक क्षण जरी
ती नाही दिसली तर मन नाराज होणं
प्रेम म्हणजे सकाळ होताच
तिला केव्हा पाहतो असं वाटणं
प्रेम म्हणजे बाकिकड असताना बडबड करणं, पण
तिल्या पाहिल्यावर एक शब्द सुध्दा न फुटणं
प्रेम म्हणजे बाकीची कामे सोडून
उगाचच तिच्या मागे फिरणं
प्रेम म्हणजे लेक्चर चालू असताना लक्ष बाहेर असणं
प्रेम म्हणजे तू माझी होशील का ?
नाही हे माहीत नसताना
डोक्यात सतत तुझाच विचार असणं
प्रेम म्हणजे जे मी केलय, पण तू ते करशील का नाही
हे माहीत नाही
प्रेम म्हणजे जिकडं पहाल तिकडं तूच दिसणं
प्रेम म्हणजे दुःखी असताना,
तुला पाहताच आनंदी होणं,
प्रेम म्हणजे एकदा असताना सुध्दा
सतत तुझ्याबद्दल बडबडणं
प्रेम म्हणजे तू फक्त माझीच होशील ही एक आस
प्रेम म्हणजे जे मी केलय, पण तू ते करू शकशील की
नाही हे माहीत नाही
प्रेम म्हणजे लोकांसाठी काहीही असेना,
पण माझ्यासाठी प्रेम म्हणजेच फक्त तू
***

आठवण

कु. गोरड सुरेखा जगन्नाथ
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

आजही आठवण येते
लाजून पाहून हसण्याची
एक टक माझ्याकडे पाहण्याची
बोलता बोलता हक्क दाखवण्याची
आजही आठवण येते
हक्काने काही तरी मागण्याची
नाही दिले तर रुसण्याची
स्पर्श झाला की लाजऱ्या नजरेची
आजही आठवण येते
हातात हात घेऊन एकांतात भेटण्याची
न बोलताही सारे काही समजून घेण्याची
नकळत खांद्यावर हात ठेवण्याची
आजही आठवण येते
घट्ट मिठीतील त्या भितीची
ओठाच्या हालचालीची
एक झालेल्या दोन जीवांची
आजही आठवण येते
तू दूर जाण्याच्या भितीची
तुझ्या लग्नाच्या त्या विषयाची
तुझ्या डोळ्यातील पाण्याची
आजही आठवण येते
लग्नातल्या त्या सनईची
पूर्ण न झालेल्या त्या स्वप्नाची
आजही आठवण येते
तू मला मी तुला
समजून घेतलेल्या क्षणांची
दूरावलेल्या प्रेमाची
तुझ्या माझ्या दुःखी मनाची
आजही आठवण येते.....
आजही.....

***

विनोद

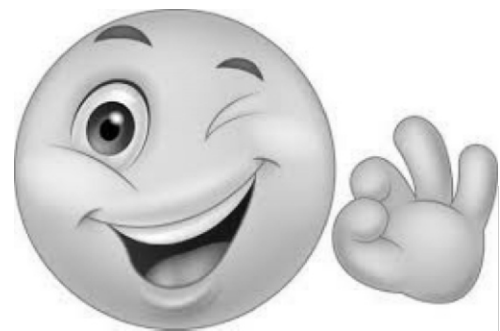
कु. कपने कावेरी सुनिल
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

न्यायाधीश (एका चोराला) तुला वारंवार न्यायालयात
यायला लाज नाही वाटत ?
चोर : न्यायालयात येणे एवढं वाईट असतं का साहेब ?
न्यायाधीश : खूपच वाईट
चोर : तर तुम्ही न्यायालयात रोज
येता साहेब ?

डॉक्टर : अरे बंटी, तु कोणासाठी चष्मा बनवायचा
म्हणतोय ?
बंटी : आमच्या सरांसाठी, कारण ते मला गाढव
समजतात

बंड्या : तुला माहीत आहे का ? बाहुबली फेम प्रभासला
लग्नासाठी ६०० पेक्षा जास्त मागण्या आल्या होत्या.
चिंट्या : पण तो डॉक्टर आहे, स्मार्ट आहे, योद्धा आहे
किंवा देवसेनेवर खूप प्रेम करतो म्हणून वगैरे नाही काही
बंड्या : मग काय कारण आहे ?
चिंट्या : त्याने मारलेल्या एका डायलॉगमुळे माँ, तुम
गलत हो, मेरी पत्नी सही है ।
शिक्षक : पुढील म्हणीचा अर्थ सांगा पाहू.... स्वतःचा
जीव धोक्यात घालणे
चिंटू : लग्न करणे

***

सायंकाळी छतावर

घाडगे एम. एम.
अधिव्याख्याता (एस.आय.ई.टी.सी.)

पलीकडे क्षितीताच्या
लपला माझा मित्र,
अन् अलीकडे नटूनथटून
उभी होती रात्र ॥
शितल वारा धुंदीत त्याच्या
मंदगतीने वाहत होता
तरुवेलींच्या गप्पागोष्टीत
आडमुठेपणा करत होता
पण गोड हास्य उमटले होते
मेघाच्या शुभ्र मुखावर
अन् मी होतो एकटाच
सायंकाळी छतावर ॥१॥

श्रृंगार बघून रजनीचा
भान हरपले चंद्राचे
हळूच डोकावून पाहू लागला
सौंदर्य तिच्या रूपाचे
सुरू झाला लपंडाव
सुरू झाली गोष्ट
रंगात आला खेळ त्यांचा
जोडी जमली मस्त ॥

बघता-बघता अंधार झाला
चंद्र आला भानावर
अन् मी होतो एकटाच
सायंकाळी छतावर ॥२॥

सजलेली रातराणी
मैत्रीणींना शोधत होती
अजून कशा आल्या नाहीत
याचाच विचार करत होती
त्याक्षणी दूरवर कुठेतरी
एक चांदणी लुकलुकली
बघून तिचे तेज वेगळे
रातराणी मनात धुसपुसली

मग सगळ्याच एकदम प्रकट झाल्या
गगनरूपी महलावर
पण मी होती एकटाच
सायंकाळी छतावर ॥३॥
जादू तर खरी चंद्रात होती
अन् चंद्र माझ्या डोळ्यात
धडधडसुध्दा वाढत होती
त्या पाणावलेल्या हृदयात
मी होतो हताश अन्
चंद्र खुदखूद मनी हसत होता
जवळ घेवून रातराणीला
काहीतरी कानी सांगत होता
सगळे अगदी आनंदी नाचत होते
आकाशी रंगमंचावर
अन् मी होतो हताश
एकटाच सायंकाळी छतावर
अन् मी होतो हताश
एकटाच सायंकाळी छतावर ॥४॥

***

टरची कमाल

सरगर प्रकाश अर्जुन
एस.ई.एस. (इ. ९ वी)

दारूड्याला गटर
डॉक्टरला सिस्टर
हॉटेलात वेटर
घराला मिटर

बसायला मोटर
दुधाला लिटर
उमेदवाराला वोटर
चालवायला स्कुटर

संदेशला ट्विटर
प्रियसीला लेटर
खायला बटर
मारामारीला फायटर

दारूला वाटर
सिनेमाला थेटर
रंगवायला पेंटर
थंडीत स्वेटर

विजेला टेस्टर
फळ्याला डस्टर
बायकोला मिस्टर
गणिताला कॅल्क्युलेटर

चालवायला कंप्युटर
दुकानाला शटर
भाषांतराला ट्रान्सलेटर

***

असा माणूस

मदने साजन मारूती
एस.ई.एस. (इ. ९ वी)

असा माणूस घडवा रे!
माणवतेला जगवा रे !
कुणी ना दुःखी
कुणी ना सुखी
जगामध्ये राखून शान
देशसेवेला जागा रे !
असा माणूस घडवा रे!
माणवतेला जगवा रे !

या भूमीची ही सारी लेकरे
इज्जत तिची राखा रे !
असा माणूस घडवा रे!
माणवतेला जगवा रे !

***

विनोद

कु. निंबाळकर संजना संभाजी
एस.ई.एस. (इ. ९ वी)

(नवरा बायको जेवायला बसलेले असतात)
नवरा : कशाची भाजी आहे.
बायको : पनीरची.
नवरा : मग, यात पनीर कुठे आहे.
बायको : आहो, ही तर खोया पनीरची भाजी आहे.

***

“ मैं एक मजदूर हूँ । जिस दिन कुछ लिख न लूँ,
उस दिन मुझे रोटी खाने का कोई हक नहीं ”

मुंशी प्रेमचंद

हिंदी विभाग

अनुक्रमणिका

अ.नं.	लेख / कविता / चार पंक्तिया
१	परोपकार
२	आँखे
३	माँ-बाप
४	सपने
५	माँ
६	दिल चाहता है ।
७	वह थी मेरी..... ?
८	अच्छाई
९	जिंदगी
१०	बी.एस्सी कॉलेज हमारा
११	जिंदगी
१२	जिंदगी मे कुछ करना चाहते हो ?
१३	नारी
१४	माँ-बाप
१५	मेरा मन
१६	मेरे माँ-बाप
१७	जिन्दगी

परोपकार

प्रा. होनमाने बी. एल.
एस.ई.एस(सहशिक्षक)

परोपकार दो शब्दों से मिलकर बना है। पर + उपकार अर्थात् दूसरों पर उपकार करना। संसार में अनेक प्रकार के मनुष्य पाए जाते हैं। उनमें से कुछ ऐसे होते हैं, जो बिना स्वार्थ भाव को लेकर दूसरों की भलाई के लिए कार्य करते हैं। ऐसे पुरुष परोपकारी कहे जाते हैं और उनके द्वारा दूसरों के हित के लिए किया गया कार्य परोपकार कह जाता है। जो कार्य अपने हित, सन्मान और यश की भावना को छोड़कर सर्वथा दूसरों के हित की इच्छा के लिए किए जाते हैं, वे ही परोपकार कहे जाते हैं।

परोपकारी व्यक्ति का जन्म दया और प्रेम के संयोग से होता है। यह एक ऐसी भावना है, जो विशाल हृदय तथा बड़ी सोचवाले मनुष्य के हृदय में रहती है। परोपकार को स्पष्ट करते हुए तुलसीदास ने कहा है।
परहित सारिस धर्म नहीं भाई।
पर पीडा सम नहीं अधमाई।

अर्थात् इस संसार में दूसरों की भलाई के समान धर्म तथा दूसरों को पीडा पहुँचाने के समान कोई पाप नहीं है। वे लोग जो सदा अपने बारे में ही सोचते हैं और जिनके दिल में स्वार्थ भरा रहता है, वे इसका अनुभव नहीं कर सकते हैं। जिस मनुष्य में परोपकार की भावना नहीं रहती, वह गुप्त जी के शब्दों में मनुष्य कहलाने योग्य नहीं है।

वही मनुष्य है कि जो मनुष्य के लिए मरे।

पशु प्रवृत्त है वही जो आप-आप ही चरे ॥

अपना पेट तो पशु भी भर लेते हैं, पर जो दूसरों का हित करता है, वही मनुष्य कहलाने का अधिकारी है। परोपकार के गुण के कारण मनुष्य को पशुओं से अलग

समझा जाता है।

विद्वान पुरुष अपनी विद्या द्वारा अशिक्षित मनुष्यों को शिक्षित करके परोपकार करते हैं बलवान पुरुष शारीरिक शक्ती से निर्बलो पर परोपकार करते हैं। वे गरीब और शोषित व्यक्ति पर हो रहे अत्याचार का विरोध करते हैं। धनवान अपने धन के द्वारा गरीबों की सहायता करके परोपकार करते हैं। दुखी मनुष्य को धैर्य बँधाना, प्यासे को पानी पिलाना, अंधे को रास्ता दिखाना आदि ऐसे कार्य हैं, जिनको हम परोपकार कहते हैं।

परोपकार करनेवाले का यश राजमहलों से झोपडियों तक फैल जाता है। उसका सब जगह आदर होता है। परोपकार द्वारा उनके लोग लाभान्वित होते हैं। वे अपना कठिनाइयों को परोपकारी की सहायता से दूर कर लेते हैं। जब व्यक्तियों की उन्नती होगी और वे सुखी होंगे तो उनके साथ-साथ समाज की उन्नती भी हो जाएगी। परोपकारी का जीवन दूसरों के लिए आदर्श बन जाता है। आज परोपकार के कारण ही समाज का अस्तित्व कायम है।

इस प्रकार हमें परोपकार मात्र सेवा की भावना को ही लेकर करना चाहिए। परोपकार करते समय हमें यह अभिमान नहीं होना चाहिए कि हमने व्यक्ति के लिए भलाई का कार्य किया। परोपकार हमें निःस्वार्थ भाव से करना चाहिए।

***

आँखे

कु. हजारे कोमल मारूती
एस.आय.आय.टी.(बी.सी.एस. द्वितीय वर्ष)

कभी बंद, कभी खुली रहती है ये आँखे
कभी खुशी से, कभी गम से भर जाती है ये आँखे
कभी प्यार, कभी नफरत दे जाती है ये आँखे
कभी गुस्से से भी डराती है ये आँखे
कभी दूर वीरानों में खो जाती है ये आँखे
किसी का इंतजार करती है ये आँखे
अपने और पराये में फर्क बताती है ये आँखे
माँ की ममता में भी होती है ये आँखे
लम्हो को संजोकर,
यादो को पिरोकर रखती है ये आँखे
सबसे बिछड़ जाने के बाद बंद हो जाती है ये आँखे

***

माँ-बाप

कु. गोरे पुनम नारायण
एस.आय.आय.टी.(बी.सी.एस. प्रथम वर्ष)

सबसे पहले आज
आपको याद किया है,
खुदा से आपके लिए
दुवाँ किया है,
हमारी भी उम्र आपको लग जाए
बस खुदा से वही माँगा है

***

सपने

कु. कुरूळे स्वप्नाली रामचंद्र
एस.आय.आय.टी.(बी.सी.एस. द्वितीय वर्ष)

सपनों का क्या भरोसा,
रोज नए आते है ।
सपनों के बारे में सोचते है,
मुश्किले नजर आती है ।
मन में सोचते है ।
बहुत कुछ करेंगे ।
मगर ऐ जिंदगी पता नही ,
उस बहुत कुछ करने में,
कब वह दिन आएगा,
जब मेरा सपना पुरा हो जाएगा ।
लढना है मुश्किलों से ।
बढना है आगे के ओर,
छुना है ऊँचा गगन
उडना है, आसमान में,
पहुँचना है सपनों की ओर
कमाना है सन्मान,
दुनिया के लिए नही,
बल्कि खुद के लिए होना है महान,
फिर भी सपने तो रोज नए आते है ।
मगर दिल कहता है,
एक ना एक दिन जरूर पूरे होंगे...
बस मंजिल आने तक लढना मत छोडो ।

***

माँ

कु. पटेल अलिशा
एस.आय.ई.टी.(प्रथम वर्ष कम्प्यु.)

माँ तो जन्नत का फूल है,
प्यार करना उसका उसूल है
दुनिया की मोहब्बत फिजूल है ।
माँ को नाराज करना,
इंसान तेरी भूल है ।
माँ के कदमोंकी मिट्टी
जन्नत की धूल है ।
माँ वह है जो हमको एहसास दिलाती है की,
हम कितने अच्छे हैं हमसे अच्छा कोई है ही नहीं....
माँ वह है जिसकी खुशी हमारी हँसी है
जिसका दुख हमारे दुख से....
माँ वह है जिसके बिना हम जी नहीं सकते...
माँ सब कुछ है
हर पल में खुशी देती है
अपनी जिंदगी से जीवन देती है माँ,
भगवान क्या है, माँ की पुजा करो
क्योंकी भगवान को भी जनम देती है माँ.....

***

दिल चाहता है ।

कु. मगर ऐश्वर्या नवनाथ
एस.आय.ई.टी.(द्वितीय वर्ष सिविल)

कभी कभी दिल चाहता है ।
कुछ ऐसा हो जाए ?
पेपर हो पर रिझल्ट ना आए
क्लास हो पर टिचर ना आए
बस में बैठे पर कॉलेज ना आए ।
पिकनीक जाए और वापस ही ना आए ।
हफ्त में ३ दिन हो और संडे आए ।
सोते रहे दिनभर, शाम को घुमन जाए ।
सब दोस्त साथ रहे और छुटियाँ खत्म ना हो ।
जिसे चाहते हो दिल से वही हो जाए.....
बारिश में भिगे और जोर से गाए
दुनिया को भूल फिर बच्चे बन जाए
भीड से दुर एक दुनिया बनाए
सारी जिंदगी बस यँही कट जाए
काश ! ये सारे सपने सच हो जाए
कभी कभी दिल चाहता है
कुछ ऐसा हो जाए ।

***

शेरों-शायरी

उन्हे हमसे शिकायत है
कि हम हर किसी को देखकर मुस्कराते हैं
नासमझ है, वह ना समझे
हमे तो हर चेहरे में
वो ही नजर आते हैं ।

***

कांबळे आदेश
एस.आय.आय.टी.(प्रथम वर्ष बी.सी.एस.)

मुझे लगता की
जिंदगी का उसूल है ।
प्यार के बदले प्यार मिलता है ।
लेकिन, जब हमारी बारी आयी तो
साला जिंदगी ने अपने उसूल ही बदल दिये ।
तो आज से हम भी बदलेंगे,
राबता सबसे होगा, लेकिन वास्ता किसी से नहीं ।

***

वह थी मेरी.... ?

शिंदे सुशांत प्रदीप
एस.आय.ई.टी.सी.(द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

में आगे जा रहा था,
वह पीछे आ रही थी ।
में तेजी से चलने लगा,
वह भी तेजी से चलने लगी ।
में डरकर तेज दौड़ने लगा,
वह भी दौड़ने लगी ।
में दौड़कर थक गया,
वह भी दौड़कर थक गई ।
में तो तेजी से एक झोपडी में घूस गया,
वह भी तेजी से उस झोपडी में घूस गई ।
घबराइये मत दोस्तो...
वह थी मेरी..
हाँ, मेरी ही थी परछाई ।

***

शेरों-शायरी

गोरे दिपक
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

जो मुस्करा रहा है उसे दर्द ने पाला होगा
जो चल रहा है उसके पाँव मे छाला होगा
बिना संघर्ष के इन्सान चमक नहीं सकता
जो जलेगा उसी दिये में तो उजाला होगा

***

अच्छाई

कोरबू अमीरखान बी.
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

जमीन अच्छी है ये आसमान अच्छा है ।
अगर हम अच्छे तो ये सारा जहान अच्छा है ।
बडी सुकुन से मुझको नींद आती है ।
तेरी हवेली से मेरा मकान अच्छा है ।
और तमाम मुल्को में फैली हुई है बर्बादी
हमे खुशी है के हिंदुस्तान अच्छा है
प्यार के दीप जमाने मे जलाना होगा
जो बिछड जाए उन्हे फिर से मिलाना होगा
मजहब का बीडा उठाने वालो
पहले इन्सान को इन्सान बनाना होगा
मौत सरपे खडी है, जिंदगी की बात करते है
हजारो गम मिले, फिर भी खुशी की बात करते है
और जिन्हे जीना नहीं आया सलीकी से कभी यारो
हमारे सामने वो बंदगी की बात करता है
हमेशा दूर रहना तुम उनकी मेहरबानी से,
उजाले छिनकर जो रोशनी की बात करते है

***

जिंदगी

राऊत गणेश भारत
एस.आय.ई.टी.सी (द्वितीय वर्ष सिव्हिल)

जिंदगी की हर मोड पर
विश्वास पैदा कर ।
जिंदगी के हर लम्हों पर
अपना अधिकार पैदा कर
माँगने से नहीं मिलती यह जिंदगी
जिंदगी के हर पन्नेपर
अपना इतिहास पैदा कर

***

बी.एस्सी कॉलेज हमारा

कु. कपने कावेरी सुनिल
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

पानीव के द्वारपर खडा है
बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
यहा ज्ञान मिलता है सारा
जीवन के सपने होते है सफल
नई दिशाए होती है सफल
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
यहा आते है चारो ओर से
पढते है कॉलेज में दिल से
टीचर बनते है रोशन नंबर से
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
कर्मचारी करते है काम सारा
छात्रों में भेद नही जरा
इसमें मिलती है हमे जीवन की धारा
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
प्राचार्योंके नियम
छात्र पालन करते है संयम
फिर भी कॉलेज में पढने की उमंग
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।
वह है बी.एस्सी कॉलेज हमारा ।

***

जिंदगी

कु. बंडगर अश्विनी रामचंद्र
महिला बी.एस्सी.(प्रथम वर्ष)

जिंदगी मे कुछ लडना सीखो ।
लडकर ही कुछ पाना सीखो ।
जिंदगी मे कुछ बनना सीखो ।
बनकर कुछ साहस करना सीखो ।
जिंदगी मे तुम अच्छे सपने देखो ।
सपनों को वास्तव में लाना सिखो ।
जिंदगी में संघर्ष करना सीखो ।
जिंदगी की गहराई को समझना सीखो
जिंदगी में अच्छे दोस्त पाना सीखो ।
दोस्त की अच्छी दोस्ती निभाना सीखो ।
जिंदगी मे तुम जीतना सीखो ।
हार को जीत में बदलना सीखो ।
जिंदगी मे प्यार करना सीखो ।
और दुसरो को प्यार बाँटना सीखो ।

****

शेरों-शायरी

नींद अपनी भुलाकर सुलाया है इनको
आँसू अपने गिराकर हँसाया है हमको,
दर्द कभी ना देना उस भगवानको
जमाना कहता है माँ-बाप जिनको ।

वादा न करो अगर तुम निभाना सको
चाहो ना उसको तुम पाना सको
दोस्त दुनिया में बहुत होते है
मगर एक दोस्त खास रखो
जिसके बिना मुस्कुरा ना सको ।

****

जिंदगी में कुछ करना चाहते हो ?

प्रा. एकतपूरे स्वप्नाली सावता
एस.ई.एस.(सहशिक्षिका)

जिंदगी में किसी को जानना चाहते हो,
समझना चाहते हो तो,
अपने आपको जानो, अपने आपको समझो ।
किसीसे चाहत करना चाहते हो,
उसे दिल में बसाना चाहते हो तो,
अपनी माँ से चाहत करो, उसे दिल में बसाओ ।
किसी का सन्मान करना चाहते हो,
आदर करना चाहते हो,
अपने अध्यापकों का सन्मान करो,
उनका आदर करो ।
किसी के सामने झुकना चाहते हो,
दिलसे अपना मानता चाहते हो,
अपने भगवान के सामने झुको, उन्हें दिलसे अपना
मानो ।
किसी को पाना चाहते हो, उसे हासिल करना चाहते
हो तो,
अपने ध्येय को पाने की कोशीश करो,
उसे हासिल करना सीखो ।
किसी की पूजा करना चाहते हो,
जिसे हमेशा याद रखना चाहते हो तो
अपने माता पिता की पूजा करो,
उन्हें हमेशा याद करो ।
किसी को भूलना चाहते हो,
जिसे दिलसे निकालना चाहते हो तो
अपने दुःख-दर्द को भूलो, उसे दिल से निकालो ।
किसी क्षेत्र में तरक्की करना चाहते हो,
जिसमें कामयाब होना चाहते हो तो,
अपना हर काम दिलसे करो, उस काम की पूर्ती के
लिए हमेशा प्रयास करो ।

***

नारी

प्रा. कुदळे सृष्टी दिपक
एस.ई.एस.(सहशिक्षिका)

कोमल है कमजोर नहीं है....
शक्ती का नाम ही नारी है,
जग को जीवन देनेवाली,
मौत भी मुझसे हारी है,

सतीयो के नाम पर मुझे जलाया..
मीरा के नाम पर जहर पिलाया,
सीता जैसी अग्नी परिक्षा
जग में अबतक जारी है ।

बहुत हो चुका अब तब मत सहना....
ये तो एक महामारी है,
नारी है तु, कोई ये न कह सके,
की ये तो एक अबला जा रही है ।

कोमल है कमजोर नहीं है...
शक्ती का नाम ही नारी है,
जग को जीवन देनेवाली
मौत भी मुझसे हारी है ।

***

माँ-बाप

मेरा मन

सुर्यवंशी पोपट ज्ञानदेव
एस.ई.एस.(सहशिक्षिक)

धुमाळ पुष्कर
उद्यानविद्या (तृतीय वर्ष)

भले ही हर बात भूल जाइये,
माँ-बाप को भूलना नहीं ।
अनगिनत है उपकार इनके, यह कभी भूलना नहीं ।
धरती के सभी देवताओं को पुजा,
तभी आपकी सुरत देखी ।
इन पवित्र व्यक्तियों के दिल,
कठोर बनकर तोड़ना नहीं ।
अपने मुंह का कौर निकाल,
तुम्हें खिलाकर बडा किया,
इन अमृत देनेवाले के सामने,
जहर कभी उगलना नहीं ।
खूब लाड प्यार किया तुम्हे,
तुम्हारी हर जिद पुरी की
ऐसे प्यार करने वालो से,
प्यार करना कभी भुलना नहीं ।
चाहे लाखों कमाते हो, लेकिन माँ-बाप खुश न रहे,
तो लाख नहीं यह खाक है, यह मागना भूलना नहीं ।
भीगी जगह में खुद सोकर, सुख में सुलाया तुम्हे
ऐसे अनमोल आँखो को, भुल से कभी भिगोना नहीं ।
फुल बिछाए प्यार से, जिन्होने तुम्हारी राहो पर,
ऐसी चाहत करने वाले की,
राहो के काटे कभी बनना नहीं ।
दौलत से हर चीज मिलेगी,
लेकीन माँ-बाप मिलते नहीं,
इनके पवित्र चरणों के प्रति,
सन्मान कभी भूलना नहीं ।
संतान से सेवा चाहें तो, संतान बनकर सेवा करें,
जैसी करनी वैसी भरनी, यह न्याय कभी भुलना नहीं ।
माँ-बाप को कभी भी भुलना नहीं ।

***

थोडा झुका हूँ ,
पर अभी मैं हारा नहीं ।
थोडा रुका हूँ ,
पर अभी मैं थका नहीं ।
थोडा ओझल हूँ ,
पर अभी मैं मिटा नहीं ।
थोडासा दूर ही सही,
पर मैं तुमसे जुदा नहीं ।
माँ-बाप के आँचल में सोना है ,
पर एलओसीसी को छोडना नहीं ।
प्यार मेरी शान है,
पर भारत मेरी जान है ।
दिल में है बच्चों की तस्वीर,
पर तिरंगा लहराना छोडना नहीं ।
मौत शायद नजदीक है ,
पर मैंने अभी जिंदगी को जिया नहीं ।
दिलवालों के पास जाना है,
पर अभी नहीं तिरंगे में लिपटकर,
या लहराकर
आँखो मे थोडे आसू है,
पर मैं रोया नहीं ।
दिल में थोडा दर्द है,
पर दिल अभी टुटा नहीं ।
नींद शायद खुली है ,
पर सपना मैंने खोया नहीं ।

***

मेरे माँ-बाप

कु. मोरे पुजा आनंद
उद्यानविद्या (अंतिम वर्ष)

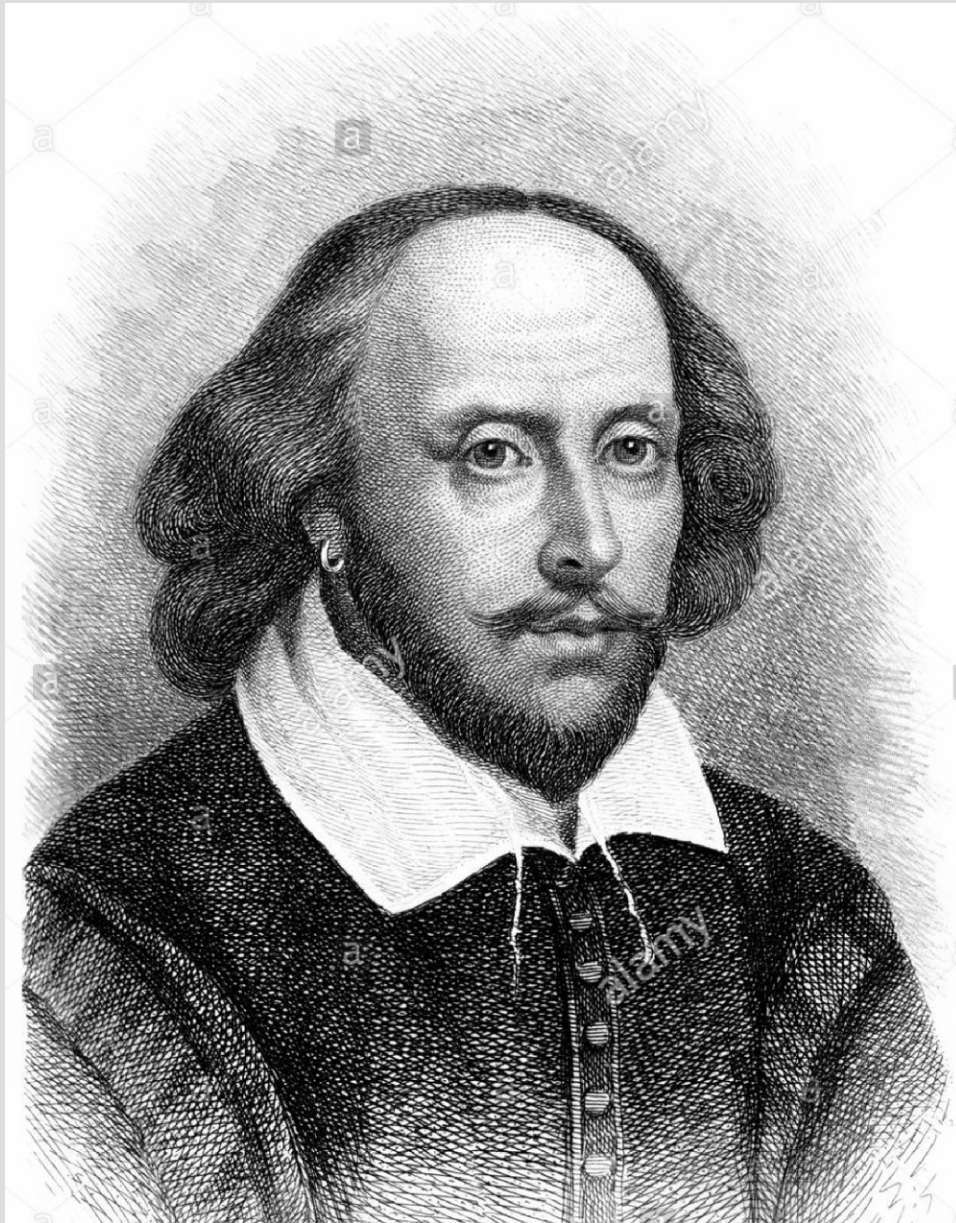
भले ही हर बात भूल जाइये,
माँ-बाप को भूलना नहीं।
अनगिनत है उपकार इनके,
यह कभी भूलना नहीं ।
धरती के सभी देवताओं को पूजा,
तभी आपकी सूरत देखी
इन पवित्र व्यक्तियों के दिल,
कठोर बनकर तोड़ना नहीं।
अपने मुंह का कौर निकाल,
तुम्हे खिलाकर बड़ा किया,
इन अमृत देने वालों के सामने,
जहर कभी उगलना नहीं ।
खूब लाड प्यार किया तुम्हे,
तुम्हारी हर जिद पुरी की
ऐसे प्यार करने वालों से,
प्यार करना कभी भुलना नहीं।
चाहे लाखो कमाते हो,
लेकिन माँ-बाप खूश न रहे,
तो लाख नहीं पर खाक है,
यह मानना भूलना नहीं।
भूल से कभी भिनोना नहीं ।
फुल बिछाए प्यार से,
जिन्होने तुम्हारी राहों पर,
ऐसी चाहत करने वालों की
राहों के काटे कभी बनना नहीं।
दौलत से हर चीज मिलेगी,
लेकिन माँ बाप मिलते नहीं,
इनके पवित्र चरणों के प्रति,
सन्मान कभी भूलना नहीं ।
संतान से सेवा चाहें तो,
संतान बनकर सेवा करें,
***

जिन्दगी

कु. घुले मानसी सुभाष
एस.एम.व्ही.(इ. ९ वी)

जिन्दगी मे जो हासिल करना हो...
उसे वक्त पर हासिल करो....
क्यो की
जिन्दगी मौके कम और
धोके ज्यादा देती है.....! वक्त नहीं
हर खुशी है लोगो के दामन मे
पर एक हंसी के लिए वक्त नहीं...
दिन रात दौडती दुनिया में,
जिन्दगी के लिए ही वक्त नहीं....
सारे रिश्ते को तो हम मार चुके,
अब उन्हे दफनाने का भी वक्त नहीं...
गैरों की बात क्या करें,
जब अपनो के लिए ही वक्त नहीं
आँखो में है नींद भरी
पर सोने का वक्त नहीं...
पैसो की दौंड मे ऐसे दौंडे की
थकने का भी वक्त नहीं....
पराये एहसानों की क्या कद्र करे
जब अपने सपनो के लिए वक्त नहीं
तू ही बता दे ऐ जिन्दगी
इस जिन्दगी का क्या होगा
की हर पल मरने वाले को
जीन के लिए । भी वक्त नहीं....

***

All the world's a stage,
And all the men and women merely players;
They have their exits and their entrances;
And one Man in his time plays many part's

Willam Shakespeare

English Section

INDEX

Sr.No.	Article / Poem / Charoli
1	What's Life ?
2	The Importance of the Father-Daughter Relationship
3	The story of the Himalayas : Climate Change and melting glaciers
4	The place of women in Indian Society...
5	Boys Vs Girls
6	Little Boy's Love for his Family
7	Happy Family
8	Tenali Raman Draws a Picture
9	Enjoy life
10	Ends
11	Only for you
12	Value of Teachers
13	Once upon time in Mumbai.....
14	This is Student's Life : Definitions Altered
15	Easy V/S Difficult
16	Rhyme Time
17	Life

What's Life ?

Miss. Thavare Prajakta S.
EMS(9th Std)

Life is nothing but a rainbow having seven colours like Joy, Sorrow, Love, Friendship, Desire, Failure and Achievement. Think how will the rainbow look if any of its colour gets missed ?

* Difficulties and Failures are part of our life. Try to overcome obstacles in your path and learn from your mistakes, you will surely succeed. Be optimistic and change your negative thoughts into positives.

* Be grateful that your already don't have every thing you desire.

* Be grateful when you don't know something as it gives you the opportunity to learn.

* Be grateful Be grateful to the difficult times and failures in life as they make life more valuable.

* Be grateful to the sorrows as they increase the value of happiness.

* Be grateful to the limitations because they give you an opportunity to excel.

* Be grateful to your mistakes as they teach you valuable lessons. 'The greatest glory of life is not in never failing but rising every time we may fall'. The winner is not the one who never fails, but one who never Quites.

* A Candidate for the post of news broadcaster was rejected by the officials saying that his voice was not fit for news broadcasting he was rejected because the would never be famous with his long name. The rejected candidate was Amitabh Bachhan.

* A Small boy, 5th amongst the children of a poor man was selling newspapers in the village to earn his living. He was not exceptionally smart at school but was fascinated by rockets. The first rocket he built had crashed. Man of his

attempts to make missiles failed. But he kept on trying to fulfil his dreams. Yes, he is none other than the man who has planned the space odyssey of India. He was the missile man and Former President of our country Dr. A. P. J. Kalam.

* Thomas Edison has tried over 1000 experiments before he invented the electric bulb. A reporter asked his how he felt after failing so many times. Edison replied.

' I never failed, I invented the light bulb. It just happened to be a 1000 step process. life is 10% what happens to us and 90% how we respond to it. When you are confident about yourself, you will succeed. There is no person in the world

who has achieved success without hard work. Hard work is the key to success. The happiest and successful people don't necessarily have the best of everything they just make out the best from everything they have! Dream of life is not what you see in your sleep. Dream is something that does not let you sleep. so, find a rainbow and live life of your dreams. Remember life is better than it seems'

A Philosopher has said "Life is the reflection of our action " our actions should be neat, clear as well as fine, then only we will get its reflection in the form of success. Let us consider life as a challenge and go forward to meet it, accept it, tackle it and overcome it.

***

The Importance of the Father-Daughter Relationship

Prof. Javale Renuka Vasant
 Teacher (EMS)

You've probably heard that having a strong male influence is important in a young boy's life, but it's equally important for daughters to have one as well. A positive father-daughter relationship can have a huge impact on a young girl's life and even determine whether or not she develops into a strong, confident woman.

A father's influence in his daughter's life shapes her self-esteem, self-image, confidence and opinions of men. "How Dad approaches life will serve as an example for his daughter to build off of in her own life, even if she chooses a different view of the world," says Michael Austin, associate professor of philosophy at Eastern Kentucky University and editor of *Fatherhood — Philosophy for Everyone: The Dao of Daddy*.

Dads and daughters: From infant to toddler

We now live in a culture where Dad is an equal partner in care giving. From day one, dads are encouraged to be hands-on, changing diapers, giving baths, putting Baby to sleep and calming her cries. That presence and effort is the beginning of a very important relationship.

According to Austin, this quality time together is crucial at all stages of a girl's life. "Dads need to spend time with their infant daughter, taking care of her physical needs and supporting her Mom," he explains. And once the little lady starts toddling around, "It's essential that Dad gets down on the floor — on her level — and plays with her," Austin says.

Fathers and daughters: From tween to teen

It's those pesky "hormonal" years that can often have dads shying away from their moody and sometimes standoffish daughter. When there's a tween girl in the house, "Dad's should focus on cultivating a trusting

relationship so that their daughters feel secure talking with them about what's going on in their lives," Austin explains. "When necessary, dads should apologize and ask for forgiveness, as this both shows respect and love to our daughters and heals the hurts that are inevitable in daily life together."

As a girl continues to grow and her teen years become fraught with complicated issues, dads should continue to work on building a trusting relationship, give affection and support her as she learns more about who she is and what kind of person she wants to become, Austin says.

"It's imperative that, no matter what, dads avoid the temptation to pull away or withdraw during this sometimes challenging stage of growing up."

A father's influence on a daughter's self-image

A dad's involvement in his daughter's life is a crucial ingredient in the development of a young woman's self-esteem. Austin identifies positive elements of "common sense" parenting for dads so they can help support their daughter's self-image and curb any possibility of low self-esteem: Verbal encouragement, being consistently present in her life, being alert and sensitive to her feelings, taking time to listen to her thoughts and taking an active interest in her hobbies. "It's important to actually do these things, which can sometimes be quite challenging," Austin adds. Direct involvement and encouragement by her father will help diminish a girl's insecurity and increase her confidence in her own abilities.

***

The story of the Himalayas : Climate Change and melting glaciers

Patil Tanmay Hanumant
SIET (Second Year Civil)

' If there is a paradise on earth, it is here it is here, it is here', said the Mughal Empire Jehangir while visiting Kashmir in the early seventeenth century. The beauty of the Himalayas is timeless.

The Majestic Himalayas are not merely a range of mountains. They are considered to be the cradle of Indian Civilization and have exerted great influence over India through, culture and environment. They are not just the 'abode of snow' (as the name implies), but are venerated as the kingdom of the Gods.

spread over 2000 km across South Asia, the Hindu Kush Himalayas region includes all or parts of Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, China, India, Nepal and Pakistan. The Mountain range is the source of many rivers that nourish the land, including the great Indus, Ganga and Brahmaputra.

The region contains 55,000 glaciers, 40 % of the earth's fresh water and is a critical source for irrigation, drinking water and energy to some 1.5 billion people. And now, these glaciers are melting away.

Climate change, which is a result of global warming, is causing the glaciers to melt. It is now clear that global warming is occurring due to human activities, primarily the excessive

burning of fossil fuels like oil and coal.

The melt down of the glaciers (Called glacial retreat) is a complex phenomenon and scientists are still trying to understand the process. They cannot easily measure the rate of melt down, nor can they

predict when all ice would disappear. They are, however, definite that most glaciers in the Himalayan region are retreating and this process is also accelerating with time.

Excessive melt down may cause floods initially but in the long run glacial retreat will reduce the water reaching

the rivers. Also the water from the melt down is creating large lakes and there is a big risk of these lakes bursting out and causing enormous floods.

The glacial retreat is adding to the irreparable ecological damage already suffered by the Himalayas. In spite of their scale and grandeur, the Himalayas constitute a fragile ecosystem in delicate balance. That balance may have already been upset, with unpredictable consequences for the entire subcontinent.

***

The place of women in Indian Society...

Miss. Babar Rajaneegandha R.
SIET (Second Year Civil)

"If a woman is educated the family is educated" This thought shows the greatness of women in Indian society. Women were supposed to be the goddesses.... Women is the soul of the family; there is no complete family without women. If in the family a woman is ill then the whole family becomes ill & helpless. So, we can understand the importance of women in the family & society.

Someone is said,
"Women live in eternal slavery"

A sister has to depend upon her brother why? A daughter has to seek her father's permission for taking up a job why? A wife has to move with her husband & her in-law's permission why? A mother is dependant on her son & husband why?

So, I asked you...

Why do women need male support for their living.....

But now-a-days women have freedom of speech, writing, education & even choice of their husband. Government has made reservation of 33% for women.

Today's women are doctors, engineers, lawyers, teachers, S.T. Conductors, nurses, Prime Ministers, Army officers & also inspectors.

Women have great inspiration from them, they help their men. Someone is rightly said.

"Behind every successful man there is a woman".....

I was born, a woman was there to hold me My Mother...

I grew as a child, a woman was there to care for me, to play with me My Sister.....

I went to school, a woman was there to help me learn, My Teacher...

I am dying, a woman is there to absolve me in, My Motherland....

It is a woman....

***

Boys Vs Girls

Miss. Babar Rajaneegandha R.
SIET (Second Year Civil)

When he is in class

He is a Boy....

When she is in class

She is a Girl....

When he thinks in class

He is an Idiot...

When she thinks in class

She is Einstein...

When he does something wrong

He isn't human..

When she does something wrong

She is human..

When he cracks jokes in the class

He is a Joker....

When she cracks jokes in the class

She has Sense of Humour....

When he can't do work on time,

He is lazy....

When she can't do work on time,

She is Busy....

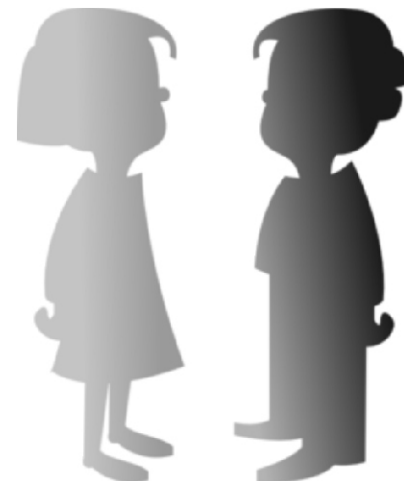
When boys gather to discuss

It is Gossip....

When girls gather to discuss

It is Meeting....

***

Little Boy's Love for his Family

Whatsapp Collection

I was walking around in a Big Bazar store shopping, when I saw a Cashier talking to a boy couldn't have been more than 5 or 6 years old.

The Cashier said, 'I'm sorry, but you don't have enough money to buy this doll. Then the little boy turned to the cashier and asked: are you sure I don't have enough money?'

The cashier counted his cash once again and replied: "You know that you don't have enough money to buy the doll, my dear." The little boy was still holding the doll in his hand.

Finally, I walked toward him and I asked him who he wished to give this doll to. 'It's the doll that my sister loved most and wanted so much. I wanted to Gift her for her BIRTHDAY.

I have to give the doll to my mommy so that she can give it to my sister when she goes there.' His eyes were so sad while saying this. 'My Sister has gone to be with God.. Daddy says that Mommy is going to see God very soon too, so I thought that she could take the doll with her to give it to my sister...'

My heart nearly stopped. The little boy looked up at me and said: 'I told daddy to tell mommy not to go yet. I need her to wait until I come back from the mall.' Then he showed me a very nice photo of him where he was laughing. He then told me 'I want mommy to take my picture with her so my sister won't forget me.' 'I love my mommy and I wish she doesn't have to leave me, but daddy says that she has to go to be with my little sister.' Then he looked again at the doll with sad eyes, very quietly..

I quickly reached for my wallet and said to the boy. 'Suppose we check again, just in case you do have enough money for the doll?'

'OK' he said, 'I hope I do have enough.' I added some of my money to his without him seeing and we started to count it. There was enough for the doll and even some spare money.

The little boy said: 'Thank you God for

giving me enough money!'

Then he looked at me and added, 'I asked last night before I went to sleep for God to make sure I had enough money to buy this doll, so that mommy could give It to my sister. He heard me!' 'I also wanted to have enough money to buy a white rose for my mommy, but I didn't dare to ask God for too much. But He gave me enough to buy the doll and a white rose. My mommy loves white roses.'

I finished my shopping in a totally different state from when I started. I couldn't get the little boy out of my mind.

Then I remembered a local newspaper article two days ago, which mentioned a drunk man in a truck, who hit a car occupied by a young woman and a little girl. The little girl died right away, and the mother was left in a critical state. The family had to decide whether to pull the plug on the life-sustaining machine, because the young woman would not be able to recover from the coma. Was this the family of the little boy?

Two days after this encounter with the little boy, I read in the newspaper that the young woman had passed away. I couldn't stop myself as I bought a bunch of white roses and I went to the funeral home where the body of the young woman was exposed for people to see and make last wishes before her burial.

She was there, in her coffin, holding a beautiful white rose in her hand with the photo of the little boy and the doll placed over her chest. I left the place, teary-eyed, feeling that my life had been changed forever.

The love that the little boy had for his mother and his sister is still, to this day, hard to imagine. And in a fraction of a second, a drunk driver had taken all this away from him. Please DO NOT DRINK & DRIVE.

***

Happy Family

Prof. Ranaware U. R.
 Teacher (EMS)

There is a happy family on the field of grammar. A husband named noun and a wife name verb live in the house of grammer. Verb is the life partner of noun. They have two sons and one daughter. The elder son takes his place when his father is absent. So people call him pronoun. The younger son adjective is a poet. He often describe many things whereas his sister adverse often talks about her mother and describes her. There is a servant in that house.

He is a joker people call him interjection. He does many things which amuse people. Noun has a brother-in-law named preposition. He often helps him by showing him his position in life. Conjunction is a dear friends of the family and he helps them to make friends. Thus the family lives Happily

***

Tenali Raman Draws a Picture

Miss. Goregaonkar Purva Babu
 EMS(3rd std)

Tenali Raman is standing in front of a drawing board.

Messenger : Good Morning sir, The king wants you.

Raman : Shh! don't disturb me. I am busy.
 (Messenger goes away)

King : (walks in) Raman, I was waiting for you what are you doing ?

Raman : Your majesty, I was drawing a picture.

King : I See, we would like to see the picture.

Raman : Here, your majesty, this is my picture.

king : Is this a picture? what have you drawn, Raman ? please explain.

Raman : I was drawing a cow, a cow eating loads of grass.

King : loads of grass? I can't see any grass here ?

Raman : Ah ! that's because the cow ate it up.

King : and where's the cow ?

Raman : after eating up all the grass, the cow walked away, your majesty.

King : Ha, ha ha ! Raman, you always make me laugh!

***

Enjoy life

Miss. Patil Payal Sachin
EMS(6th Std.)

Life is dreadful joy enjoy it
Life is chocolate to eat it
never be late to have it
Life is like a pen if misuse it
It will be worst like anything
Life is like pond of sorrow
which brings happiness too
Life can be a games
which we have to flame
Life is a key where we have to search
a right lock for it
Life is boon only for once
so never waste it

***

Ends

Miss. Kapne Kaveri Sunil
Mahila B.Sc.(First Year)

Star has 5 ends
Square has 4 ends
Triangle has 3 ends
Line has 2 ends
Life has 1 ends
But good Friendship has no ends.

***

Only for you

Phule Tejas Jalindar
SIET(Second Year Civil)

My wondering around your class,
is only for you,
My regular visit to library
is only for you,
My contact with teacher,
is only for you,
My night spent without sleep,
is only for you,
My whole future depends,
is only for you,
Oh! my life partner
My love is only for you....

***

Value of Teachers

Miss. Magar Aishwarya N.
SIET(Second Year Civil)

A teacher is the sun
who gives light of life.
A teacher is the sea
who gives water of love.
A teacher is the true
who gives the fruit of advice.
A teacher is the earth
who gives the food of knowledge.
How can deny that,
A teacher is gold mine.
It is a truth
that the teacher moulds our life.

***

Once upon time in Mumbai.....

Bankar Shivkumar Sadanand
SIETC(Second Year Civil)

Mumbai is rich
Mumbai is poor
Mumbai is fast
Mumbai is slow
Little bit sweet
and little bit sour
sometimes it's not
but not too cold
mornings are energetic
Noons are lazy but
Nights are crazy
and any one u ask
he always say " I am busy"
dude life in Mumbai
is not so easy.....
There is lot of masti with
little bit of maska
welcome to the city that
can't live without Bollywood chaska
sevpuri, vadapav & bhelpuri are all Mumbai
chaat relishing it with spicy chutney is no easy
art, Mumbai o Mumbai you're always close to
my heart
from Siddhivinayak in Dadar to
Mumbadevi is town and
ISKCON in Juhu to
Haji Ali in Mumbai Crown
Mumbai Mumbai
you're a wonderful city
Because,
she is like another of millions
After all a mother is called
Mum in English
ba in Gujarathi
Aai in Marathi.

***

This is Student's Life : Definitions Altered

Miss. Jadhav Rutuja A.
SIETC(Second Year CSE)

- 1) SPEED : Getting ready is 5 second
- 2) SHARING : Whole class coping one assignment but in totally different way.
- 3) Presentation skills : Can present one answer in 5 different way for 5 different questions.
- 4) Editing : Your report contains at least 5 pages less than the person from whom you copied.
- 5) Multitasking : Playing games on cell, SMT to the gf, gossiping with seatmate, day dreaming making teachers sketch & skill pretending that you are listening what teacher is saying.
- 6) ART : Beautiful art on the last page of notebook.
- 7) Sense of humour : Provide best unintention home to teachers drawing view.
- 8) Consistence : Once a zero always a zero ?
- 9) Voice modulation : Attendance in 5 different voices.
- 10) Stamina : Teacher for consecutive if one hour.
- 11) Peripheral vision : Starting at your crush no matter where so ever he sits.
- 12) Humanate : Failing & keeping the consistency of giving other a chance to top.
- 13) Talent : Make whole class laugh no matter how tense
Proud to be such student.

***

Easy V/S Difficult

Prof. Gaikwad Sumitra Dilip
 Teacher (EMSI)

Easy to get place in someone's address book.
 Difficult to get place in someone's heart.

Easy to judge mistakes of others
 Difficult to recognize our own mistake.

Easy to talk without thinking
 Difficult to refrain the tongue.

Easy to hurt someone who loves us.
 Difficult to heal the wound.

Easy to dream every night
 Difficult to give it real value.

Easy to make mistakes
 Difficult to learn from them.

Easy to think about improving
 Difficult to put it into action.

Easy to foregive others
 Difficult to ask forgiveness.

Easy to set rules
 Difficult to follow them.

Easy to read this
 Difficult to follow it.

***

Rhyme Time

Miss. Kurule Puja Pandhurang
 SIIT(First Year BCS)

India is my nation
 Mumbai is my station
 In SIIT I get education
 Making friends is my occupation
 This is my first creation
 without any preparation
 printing timers
 is my expectation

***

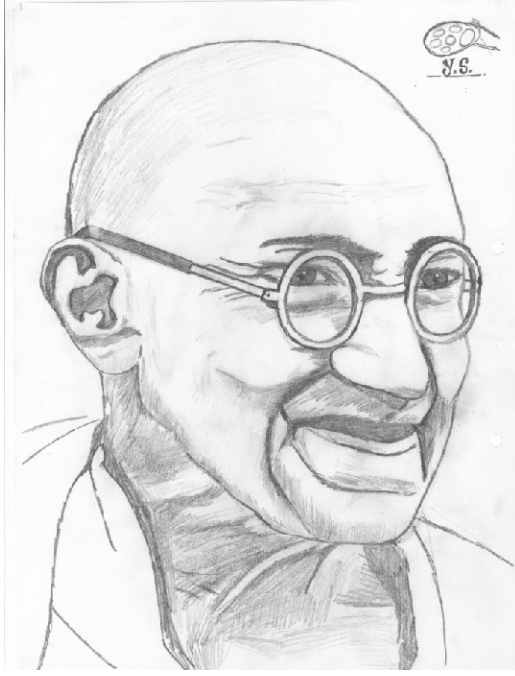
Life

Miss. Kokare Shital Mahadev
 Mahila B.Sc.(First Year)

Life is like
 riding a bicycle
 To keep your balance
 must keep moving
 It does not matter
 how slowly you go
 as long as you
 do not stop
 Telling the truth & making
 someone cry but
 is better than telling a lie &
 Making someone smile

***

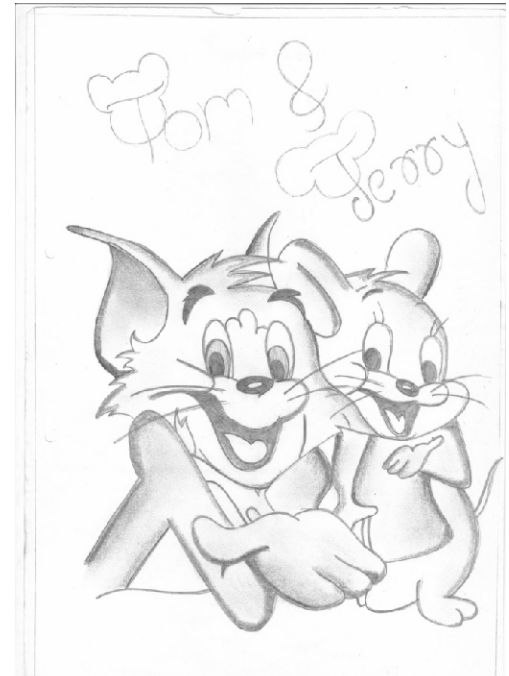
सय्यद यासीर शफी
एस.आय.आय.टी. (प्रथम वर्ष)

कु. चोपडे वेदिका विष्णू
महिला बी.एस्सी. (प्रथम वर्ष)

कु. बाबर श्वेता सतिश
एस.ई.एस. (इ. ६ वी)

कु. पाटील ऋतुजा शरद
ए.बी.एम. (प्रथम वर्ष)

कु. अनारसे वैष्णवी बी.
कृषी अभियांत्रिकी (प्रथम वर्ष)

कु. मोरे स्वप्नाली मुक्तीचंद
महिला बी.एस्सी. (प्रथम वर्ष)

कु. बाबर अनुष्का विनोद
एस.ई.एस. (इ. ५ वी)

कु. गोफणे धनश्री धनाजी
एस.ई.एस. (इ. २ री)

कु. देशमुख स्नेहल शिवलिंग
महिला बी.एस्सी. (तृतीय वर्ष)

कु. देवकर कोमल
डी.फार्मसी (द्वितीय वर्ष)

कु. बुधनवर वैष्णवी राजेंद्र
एस.ई.एस. (इ. ७ वी)

लोखंडे ओम शिवाजी
एस.ई.एस. (इ. १ ली)

देशमुख तुषार अतुल
एस.ई.एस. (इ. ३ री)

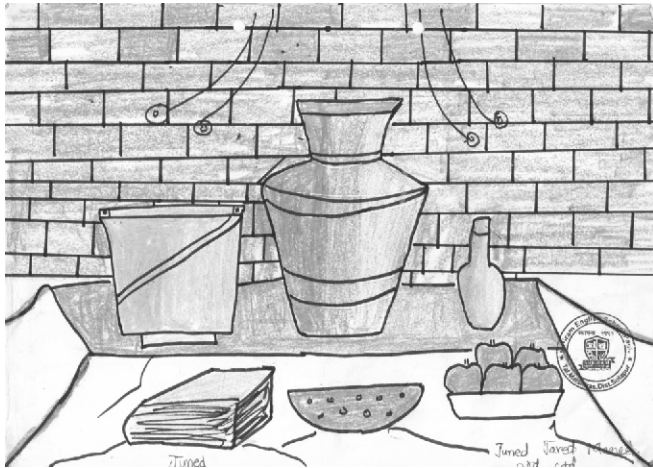

कु. कुंभार ऋतुजा मारुती
कृषी अभियांत्रिकी (प्रथम वर्ष)

कु. खटके कोमल रमेश
महिला बी.एस्सी (तृतीय वर्ष)

मनेरी जुनेद जावेद
एस.ई.एस (इ. ३ री)

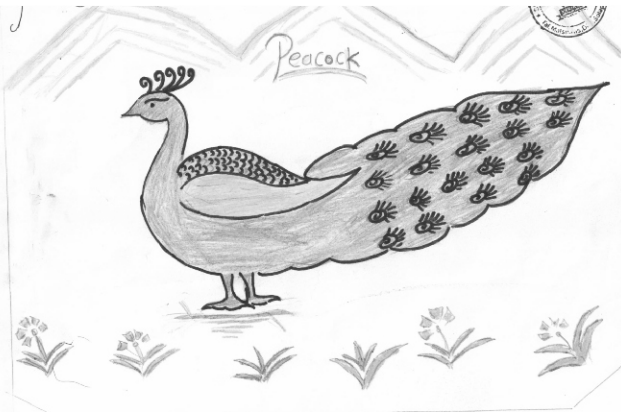

कु. मोरे भाग्यश्री अंकुश
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

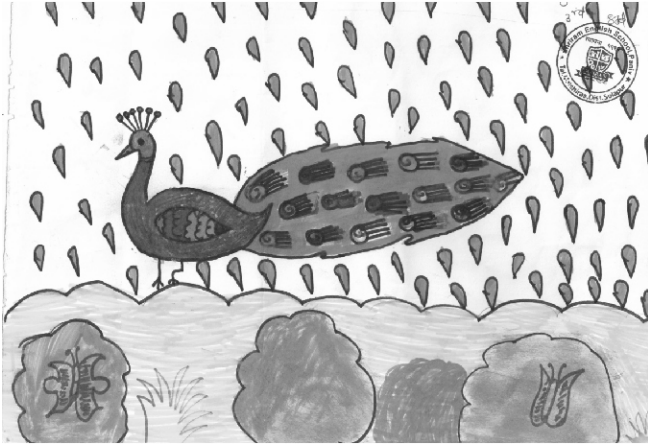
कु. मोरे भाग्यश्री अंकुश
कृषी अभियांत्रिकी (तृतीय वर्ष)

कु. शिंदे सुप्रिया महादेव
उद्यानविद्या (द्वितीय वर्ष)

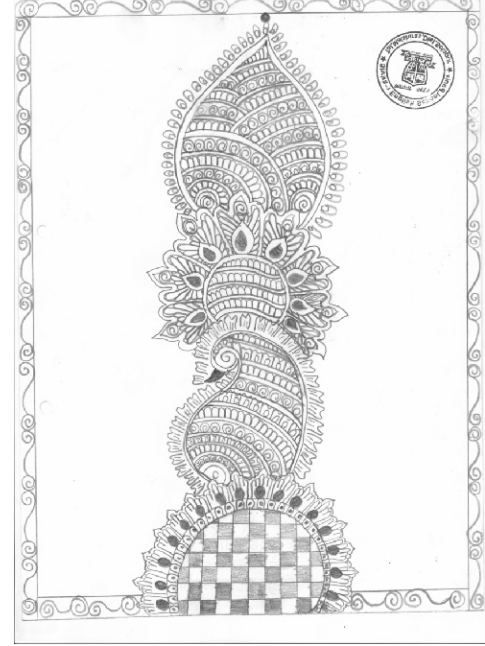

कु. धोत्रे सिध्दी समीर
एस.ई.एस.(इ. ६ वी.)

माने अभिजीत
एस.आय.ई.टी. (अंतिम वर्ष)

कु. तांबवे सुप्रिया गोरख
एस.ई.एस. (इ. ३ री)

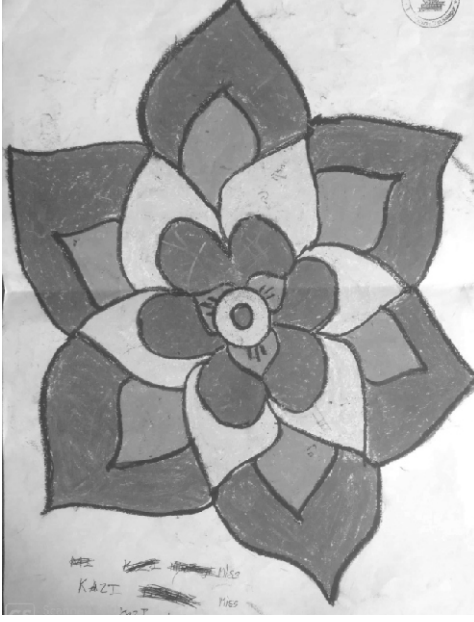
कु. तांबवे विशाखा रावसो.
एस.ई.एस. (इ. ७ वी)

पवार नानासाहेब
एस.आय.आय.टी. (प्रथम वर्ष बी.सी.एस.)

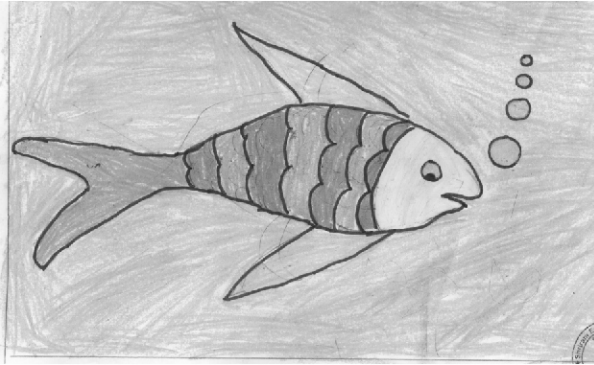
कु. तांबवे सुप्रिया गोरख
एस.ई.एस. (इ. ३ री)

कु. होनमाने केतकी पांडुरंग
एस.ई.एस. (इ. ३ री)

जाधव गुरुदेव आण्णासो.
एस.एम.व्ही. (इ. १२ वी वाणिज्य)

कु. शेंडगे ऋतुजा विठ्ठलराव
एस.ई.एस.(इ. १ ली)

माने अभिजीत
एस.आय.ई.टी. (अंतिम वर्ष)

I like these types of lectures because these are motivate for me. I like your S.D & B.M concepts. These are useful for the motivation & also for success. I had enjoyed your lecture.

Thank you

Most liked sentence from your lecture is —
Plan your work & work according to plan.

कु. जरतार जानीस नासीर

मनशक्ती व्यक्तिमत्व विकास हा कार्यक्रम मला खूप आवडला. व मी पु. स्वामीजी यांच्या वंथाचे प्राचन करणे आनंदगुण करीत व लोणावळा येईल. नाकूपद्वैत वगैरिनाही लोणावळाला येईल. तुमच्या प्रत्येक कार्यक्रमात मी सहभागी होईल.

॥ धन्यवाद ॥

दोरकर सौरभ सतिश

मी आज मनशक्ती प्रयोगशाळेचे वर्कशॉप ऐकल्यामुळे मला शकारात्मक विचार करायला येऊ शकतो हे समजले. आपले ध्येय आपण करी मिळवावे. आपण आपली स्वप्ने कधी पूर्ण करावीत. स्वप्न मोगी पाहावीत. व ते पूर्ण करायच्या खूप प्रयत्न केला पाहिजे. कष्ट केले पाहिजे.

मनशक्ती खेलेकर ऐकून मी खूप आभारी आहे. असेना योग्य विचार, विद्या पाहण्याची जाणीव करून दिली.

आपण आनंदी करी राहावे हे शिकलो.

तुम्ही आमच्या रवताचे व्यक्तिमत्व आकृष्टासाठी जाणीव करून दिली योग्य मार्गदर्शक केले.

Thank you.

कु. वाघमोडे मेघा मल्हारराव

मला जटले होतं की हे लोक आपल्याला काय मनशक्ती देणार? मनशक्ती काय प्रकार आहे? शब्ददुल काहीच माहित नव्हतं. पण कार्यक्रम सुरु झाल्यापासून संपूर्णत मांडला गेलेला प्रत्येक विचार माझ्या आयुष्याशी संबंधित होता. मला माझी जाणीव करून देणारा होता.

Thanks Manshakti...

कु. वाघमोडे अर्चना शहाजी

हा कार्यक्रम खूपच छान आहे.
 हा कार्यक्रम जसा सामान्यापर्यंत
 सामान्या कॉलेज मध्ये सावा आणला
 तो प्रोद्युक्ता व्यक्ती खूप खूप आभार
 जसाही हा कार्यक्रम मंगळती सायंकाळी
 पर्यंत पोहचला त्याच हा मंगळती
 कार्यक्रम गावाकडे वळत पाहिले.
 या मी पुढे पुढे पर्याप्त करीत.
 जसा कॉलेज मधील विद्यार्थ्यांची
 धार्य असतात. ती कधी कधी
 ही जसतात जी आणली
 हे करणे.

खरात सुशांत सुनिल

कुठे तरी माहितीसाठी भरत होमिच
 जी माझ्या वृत्तीची आणीव करून
 देणारा आणि माझी जे विचार आहेत
 त्याला कुठे तरी बंधनकारक पाठवला
 मिळाल्या आरंभ वाटला की
 आपण ही कधी समाजासाठी काही
 तरी करू इच्छिते. जे मी माझ्या
 स्वप्नातला भारत असो हा
 महाराष्ट्र त्या इच्छिते पाहिले
 आहोय हे दृष्टी असो असे
 वाटते असा कार्यक्रम आयोजित
 करून असल्या कॉलेज व कार्या
 युक्तीचे कुठे अस विकृत वाटून
 नाही आणि १०० रुपये कारणा
 लागत हे याच आमाहाज शहीद

कु. काळे ऋतुजा देविदास

मनशाकती हा कार्यक्रम १ दिवसाचा
 आहे असा वाटलाच नाही. तो १ तासा-
 चा असल्यासारखा वाटला.
 ल्यामिद्ये जे माहितीने ते इच्छिते
 एक गोष्ट आम्हाला घेण्यासारखा
 होतो. मला वाटते ते पुन्हा एकदा
 आयोजित करावे. व नक्की प्रयत्न
 करून ते लागवळ्याला च
 जावून करावे.
 Thank You!

कु. पाटील स्वप्नाली रामचंद्र

मी आज मनशाकती कार्यक्रम कधी
 पाहिलाच नाही पण हा कार्यक्रम
 खूप छान होता.
 आम्हाला या वृत्ती कार्यक्रमातून काही
 चांगल्या गोष्टी शिकायला मिळाल्या.
 मनशाकती कार्यक्रम हा आम्ही
 लक्षात घेतात होता पण आम्ही
 या कार्यक्रम आम्ही सहभागी
 झाल्यावर वाटले की आम्हाला
 अजून असे कार्यक्रम उपलब्ध
 असोवत.

कु. वाघमोडे मेधा अरुण

Art of living हा कोर्स केव्हाचने माझे मन शान्त
बसले. व दररोजची योगासने व सूर्यनमस्कार केव्हाचने
माझे शरीर सहज बनत आहे. म्हणजे माझे concentration
ताला अधून मो माझा वेळ योगाच्या कामात घालवता
व दररोज नियमित अभ्यास करता. यापुढील
कोर्स करण्याकठी मी इच्छुक आहे. आपण
या कोर्स मध्ये सहभागी होण्याची संधी दिली
त्याबद्दल मी आभारी आहे. कळकळ

जाधव किशोर धनाजी (ए.बी.एम.,द्वितीय वर्ष)

मी आर्ट ऑफ लिव्हिंग प्रोग्रॅम केला आणि माझे
खरचं आयुष्यच बदलून गेले. म्हणजे मी आता दररोज
सकाळी लवकर उठते आणि सगळा व्यायाम त्यांनी
जंसा सांगितला तसा करेते. सूर्यनमस्कार सुद्धा मी
दररोज घालते.
आणि विशेष म्हणजे माझा राग खरच कमी
शाला आहे. आर्ट ऑफ लिव्हिंग मध्ये खरच जगण्याची
एक नवी दिशा दिली आहे. मुला अस वारत की खुप
छान शाल की मी नी हा प्रोग्रॅम कंप्लसरी केला होता
आपल्या स्वतःच्या जबाबदाऱ्या आणि गरजा घालील फरक
खूपच छान प्रकार सांगितला.

कु. खाडे ऋतुजा अनिल (कृषी महाविद्यालय, द्वितीय वर्ष)

त्या कोर्समधून माझी सर्वात मोठी problem solve माझी
आहे. मी दररोज तो व्यायाम व सूर्यनमस्कार केव्हाचने
माझ्या भारतातील युवांचे प्रमाण कमी शाले आहे.
Thank you for that Art of living.

कु. माने प्रियंका नवनाथ (डी.फार्मसी,द्वितीय वर्ष)

खर तर हा प्रोग्रॅम जिविताला नवीन दिशा
देणारा होता. हा प्रोग्रॅम खूप आवडला आज्ञा करते कि,
यापुढे पुढील youth leadership development Programme.
करण्याची संधी याच संस्थेत मिळेल.

कु. लेंडवे स्नेहल भारत (कृषी महाविद्यालय, तृतीय वर्ष)

समाधान ही परमेश्वराची देणगी आहे.

कु. सावंत अश्विनी नारायण
(डी.फार्मसी, द्वितीय वर्ष)

मी या कार्यक्रमाची खूप मोठी आभारी आहे कारण मी यामध्ये माझे घाडस वाढवण्यास शिकले जे की ते माझ्यामध्ये absent होते आणि खरे सांगायचे म्हटले तर या सहा दिवसात माझ्यात असमर्थ/असंगठित पदल झाले. आतापर्यंत मी खूप वेगळी होत आहे आणि या कार्यक्रमातून मी खूप शिकलेली आहे कुणाचा दिसो ना दिसो परंतु मला ते पदल जागवत आहेत.

अस्य सर्व गोष्टींवरैव अह्यात्म व शरीर
या दोन गोष्टींची सांगड घालणे महत्त्वाचे आहे. या
जीवन दोन परस्परविरोधी गोष्टी या एकमेकांना
पुरक असतात. *Art of living*
या मधून खूप काही
शिकण्यास, करण्यास मिळाले. त्याबद्दल मी ना पण
धन्यवाद. व *Art of living* चे सर्व शिक्षकांना
पण धन्यवाद.

कु. भोसले अर्चना
(डी.फार्मसी, द्वितीय वर्ष)

कु. माने छाया तुकाराम
(महिला बी.एससी., तृतीय वर्ष)

मी पहिल्या दिवशी *happiness program*
मध्ये आले तेव्हा पहिला काही काळ चांगले
नाही वाटले. पण नंतर तेथे आम्हाला
अभदी आपल्या *life* मध्ये आपण करे
जिवन जगले पाहिजे याचे नोलिज मिळाले

हा कोर्स करत असताना सुरुवातीचे २-३
दिवस कंटाळा आला परंतु नंतरच्या राहिलेल्या दिवसात
अनुभव आला तो चांगला. या कोर्स दरम्यान मी माझ्या
जीवनातील सर्व प्रकारचा तावा-तणाव विसरून गेले
आणि यामध्ये *mind freshness* मिळाला.
मी पुन्हा एकदा *Art of Living* कोर्सचे आभार मानते
तसेच त्यांच्या *Team* चे आभार.

कु. गमे मोहिनी दादासो.
(डी.फार्मसी, द्वितीय वर्ष)

अहवाल विभाग

अनुक्रमणिका

अ.नं.	अहवालाचे नांव
१	राष्ट्रीय सेवा योजना (श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव)
२	राष्ट्रीय सेवा योजना (श्रीराम कॉलेज ऑफ अॅग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग, पानीव)
३	क्रिडा स्पर्धा अहवाल (श्रीराम कृषी व कृषी संलग्न महाविद्यालय, पानीव)
४	क्रिडा स्पर्धा अहवाल (श्रीराम कॉलेज ऑफ अॅग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग, पानीव)
५	क्रिडा स्पर्धा अहवाल (श्रीराम इन्स्टिट्युट ऑफ इंजिनिअरिंग टेक्नॉलॉजी (पॉली.) पानीव)
६	Experiential Learning अहवाल (श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव)
७	मुक्त विद्यापीठ अहवाल
८	ट्रेनिंग आणि प्लेसमेंट सेल (श्रीराम इन्स्टिट्युट ऑफ इंजिनिअरिंग टेक्नॉलॉजी (पॉली.) पानीव)
९	ट्रेनिंग आणि प्लेसमेंट सेल (श्रीराम कॉलेज ऑफ अॅग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग, पानीव)
१०	RAWE PROGRAMME REPORT (Shriram College of Agriculture, Paniv.)

राष्ट्रीय सेवा योजना शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव

प्रा. श्री. बोडके तुकाराम अर्जुन
कार्यक्रम अधिकारी
राष्ट्रीय सेवा योजना

श्रीराम शिक्षण संस्था संचलित श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव या महाविद्यालयामध्ये सन २०१६ पासून राष्ट्रीय सेवा योजनाचे एक युनिट सुरू आहे. दरवर्षी प्रमाणे याही शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत समाज उपयोगी विविध उपक्रम पार पाडले. यामध्ये ग्रामीण भागातील लोकांच्या जीवनाचा स्तर उंचवण्यासाठी विविध कार्यक्रमांच्या माध्यमातून समाज प्रबोधनाचे कार्य करण्यात आले त्याचा घोषवारा खालीलप्रमाणे

सहभागी विद्यार्थी संख्या : ५०

कॉलेजच्या वतीने दि. १८ फेब्रुवारी २०१९ ते २५ फेब्रुवारी २०१९ या सप्ताहमध्ये विशेष शिबीर विज्ञोरी या गावात घेण्यात आले. यामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेतील २५ स्वयंसेवक सहभागी झाले. या शिबिरामध्ये विविध सामाजिक कार्यक्रम व उपक्रम घेण्यात आले.

दि. १८ फेब्रुवारी २०१९ रोजी विद्यार्थ्यांनी ग्रामस्थांमध्ये स्वच्छता, आरोग्य, जलपुनर्भरण व औषधी वनस्पती लागवड व महत्व या विषयावर व्याख्यान प्रा. ए. एन. शेख माजी प्राचार्य, श्रीराम कृषी महाविद्यालय, पानीव. मार्गदर्शन केले..

दि. १९ फेब्रुवारी २०१९ रोजी विद्यार्थ्यांनी विज्ञोरी गावातील स्वच्छता गृहाची व गावाची स्वच्छता केली. तसेच ग्रामस्थांना एकात्मिक शेती व्यवस्थापन या विषयावरती प्रा. जे. बी. शिंदे माजी प्राध्यापक कृषी विद्या एम.पी.के.व्ही. राहुरी यांनी मार्गदर्शन केले.

दि. २० फेब्रुवारी २०१९ रोजी गावामध्ये स्वच्छतेबद्दल जागरूकता निर्माण करण्यासाठी विविध ठिकाणी विद्यार्थ्यांनी पथनाट्य सादर केले. तसेच सायंकाळी प्राध्यापक श्री. सुर्यकांत चव्हाण,

हिपनॉटिझमकार यांनी व्यक्तिमत्व विकास याविषयावरती व्याख्यान दिले.

दि. २१ फेब्रुवारी २०१९ रोजी विद्यार्थ्यांनी गावात प्रत्येक घरात भेटी देऊन सरकारच्या आरोग्यविषयी योजनांची माहिती दिली. तसेच सायंकाळी प्राध्यापक श्री. ए. बी. भोसले सर (अकलूज)

यांनी 'अंधश्रद्धा निर्मूलन काळाजी गरज' या विषयावरती व्याख्यान दिले.

दि. २२ फेब्रुवारी २०१९ रोजी सायंकाळी प्रा. श्री. डी. एस. देशमुख यांनी व्यसनमुक्त युवक काळाची गरज या विषयावर व्याख्यान दिले.

दि. २३ फेब्रुवारी २०१९ रोजी श्री. निंबाळकर यांनी आयुर्वेद उपचार या विषयावरती मार्गदर्शन केले व गरजू लोकांची मोफत तपासणी करण्यात आली.

दि. २४ फेब्रुवारी २०१९ रोजी विद्यार्थ्यांनी प्रार्थना व योगाचे धडे देण्यात आले. विद्यार्थांकडून श्रमदान करण्यात आले.

दि. २५ फेब्रुवारी २०१९ रोजी विज्ञोरी गावामध्ये वृक्ष लागवड व निरोप समारंभ पार पडला.

याशिवाय राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये आंतरराष्ट्रीय योगादिन, महात्मा फुले पुण्यतिथी, जागतिक एड्स दिन, कृषि शिक्षक दिन, राष्ट्रीय युवक दिन, स्वातंत्र्य दिवस, शिवजयंती इ. दिन साजरे करण्यात आले व वृक्ष लागवड, रक्तदान शिबीर, श्रमदान, वक्तृत्व स्पर्धा, स्वच्छता मोहिम इ. कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.

***

राष्ट्रीय सेवा योजना शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ श्रीराम कॉलेज ऑफ अँग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग, पानीव

प्रा. श्री. जाधव एम. आर.

(कार्यक्रम अधिकारी, राष्ट्रीय सेवा योजना)

श्रीराम शिक्षण संस्था संचलित श्रीराम कॉलेज ऑफ अँग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग (बी.टेक.) पानीव. शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत समाज उपयोगी विविध उपक्रम पार पाडले. यामध्ये ग्रामीण भागातील लोकांच्या जीवनाचा स्तर उंचवण्यासाठी व राष्ट्रीय सेवा योजनेमार्फत स्वयंसेवाकांचा सर्वांगीण विकास होण्यासाठी विविध कार्यक्रमाच्या माध्यमातून समाज उपयोगी कार्य करण्यात आले या उपक्रमात ५० विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता.

महाविद्यालयाच्यावतीने दि. १२ डिसेंबर ते २२ डिसेंबर २०१८ या कालावधीमध्ये विशेष शिबीर पानीव या गावात आयोजित केले होते. या विशेष शिबीराचे उद्घाटन समारंभ दि. १२ डिसेंबर २०१८ रोजी प्राचार्य डॉ. ए. व्ही. झांबरे यांच्या हस्ते करण्यात आले. या शिबीरमध्ये विद्यार्थ्यांनी गावातील ग्रामस्थानमध्ये आरोग्य, जलपुर्नभरण, जलसंधारण व स्वच्छता या विषयावरती सखोल माहिती देवून जनजागृती केली.

तसेच गावांमध्ये आरोग्य शिबीर, योग शिबीर व मोफत जनावरांचे लसीकरण पानीव गावामध्ये प्राथमिक आरोग्य केंद्र, प्राथमिक शाळा, पोस्ट ऑफीस, स्थानिक रस्ते व इतर भागामध्ये स्वच्छतेचे महत्व पटवून देवून स्वच्छता केली. या शिबीरामध्ये स्वयंसेवकांनी पटनाट्य व सांस्कृतिक कार्यक्रमाद्वारे गावकरी व शेतकरी वर्गामध्ये जनजागृती करण्यात आली. दि. २२ डिसेंबर २०१८ रोजी गावाबाहेर व रस्त्याच्या बाजूने वृक्ष लागवड करून शिबीराचा निरोप समारंभ करण्यात आला.

याशिवाय राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये नियमित कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले. यामध्ये योग दिवस, आंतरराष्ट्रीय योगादिन, महात्मा फुले पुण्यतिथी, शाहू महाराज पुण्यतिथी, जागतिक एड्स दिन, कृषि शिक्षक दिन, राष्ट्रीय युवक दिन, स्वातंत्र्य दिवस, शिवजयंती इ. दिन साजरे करण्यात आले व वृक्ष लागवड, रक्तदान शिबीर, श्रमदान, वक्तृत्व स्पर्धा, गणित दिवस, मृदा दिवस, श्रमदानामार्फत स्वच्छता मोहिम इ. कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.

क्रिडा स्पर्धा अहवाल २०१८-२०१९ (श्रीराम कृषी व कृषी संलग्न महाविद्यालय)

प्रा. श्री. सरगर एस.टी.
(क्रिडा शिक्षक)

राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रीय एकात्मता, सर्व धर्म सहिष्णुता, स्त्री-पुरुष समानता, श्रमप्रतिष्ठा, वैज्ञानिक दृष्टीकोन, संवेदनशिलता, वक्तशिरपणा, सौजन्यशिलता आणि निटनेटकेपणा या मुल्यांचा आंतर्भाव मुल्यशिक्षणात केले आहे. शारीरिक शिक्षणाच्या कार्यक्रमातून विद्यार्थ्यांमध्ये वरील मुल्ये रुजतात. संस्कृतीला अनुसरून असणारी मार्गदर्शक जीवनमुल्ये आणि नितीमुल्ये खेळ व शारिरीक शिक्षणाच्या माध्यमातून यशस्वीपणे रुजविता येतात.

यासाठी महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरी अंतर्गत विविध आंतरमहाविद्यालयीन क्रिडा स्पर्धेचे आयोजन करण्यात येते. त्याचबरोबर श्रीराम शिक्षण संस्थेमध्ये दरवर्षी अशा स्पर्धेचे आयोजन करून विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय पातळी, तसेच आंतरराष्ट्रीय पातळीवर पोहचविण्यासाठी प्रयत्न केले जातात. या स्पर्धेमध्ये विद्यार्थीही अगदी आनंदाने सहभागी होतात व खिलाडूवृत्तीचे प्रदर्शन करून आपल्या महाविद्यालयाचे, संस्थेचे तसेच विद्यापीठाचे नेतृत्व करत असतात.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरी अंतर्गत सुरुवातीस बुद्धिबळ स्पर्धेचे आयोजन कृषी महाविद्यालय राजमाची या ठिकाणी करण्यात आले. या स्पर्धेसाठी कृषी व कृषी संलग्न महाविद्यालयाचा संघ सहभागी झाले होते. या स्पर्धेमध्ये सुहास सरडे (बी.एस्सी अॅग्री, तृतीय वर्ष) या विद्यार्थ्यांची ऑल इंडिया बुद्धिबळ स्पर्धेसाठी निवड झाली.

दि. २० व २१ जुलै २०१८ रोजी बॅटमिंटन स्पर्धा कृषी महाविद्यालय, शहादा या ठिकाणी पार पडली. या स्पर्धेसाठी कृषी व कृषी संलग्न महाविद्यालयाचे मुले व मुली दोन्ही संघ सहभागी झाले होते यामध्ये चिन्मय कुलकर्णी (बी.टेक. द्वितीय वर्ष) याची ऑल इंडिया बॅटमिंटन स्पर्धेसाठी निवड झाली.

दि. २८ व २९ जुलै २०१८ रोजी फुटबॉलच्या स्पर्धेचे आयोजन कृषी जैव तंत्रज्ञान महाविद्यालय, लोणी याठिकाणी पार पडले. यामध्ये कृषी व कृषी संलग्न संघ

सहभागी झाला. यामध्ये हरिशंकर के. पी. (बी.एस्सी अॅग्री, चतुर्थ वर्ष) याची ऑल इंडिया फुटबॉल स्पर्धेसाठी निवड झाली.

यानंतर दि. २७ व २८ ऑगस्ट २०१८ रोजी कृषी महाविद्यालय पानीव या ठिकाणी कबड्डी स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धेच्या उद्घाटनासाठी प्रोकबड्डी खेळाडू दादासो आव्हाड यांना आमंत्रित करण्यात आले. तसेच संस्थेचे अध्यक्ष प्रकाश पाटील, सचिव श्रीलेखा पाटील, एस.ई.ओ. भाऊसो. वणवे, खजिनदार दिनेश शिंदे तसेच कृषी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एच. बी. हाके, उद्यानविद्याचे प्राचार्य डॉ. एन. बी. उबाळे, कृषी व्यवसाय व्यवस्थापनचे प्राचार्य डॉ. एस. टी. गोरे व कृषी अभियांत्रिकी प्राचार्य झांबरे ऐ. व्ही. तसेच महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाचे विद्यार्थी कल्याण अधिकारी प्रा. शरद पाटील यांच्या उपस्थितीत उद्घाटन समारंभ पार पडला या स्पर्धेमध्ये कृषी व कृषी संलग्न महाविद्यालयाचे मुलां-मुलींचे दोन्ही संघ सहभागी झाले व मुलांच्या संघाची प्रथम क्रमांक मिळवून सुवर्णपदक मिळविले. तसेच अश्वमेध स्पर्धेसाठी सचिन पालवे (उद्यानविद्या), अमित गायकवाड (ए.बी.एम.) व रोहिणी खताळ (कृषी) या विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली होती. अश्वमेध स्पर्धेसाठी अमित गायकवाड या विद्यार्थ्यांची महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरीच्या कबड्डी संघाचा कर्णधार म्हणून निवड झाली तसेच प्रा. सरगर एस. टी. यांची महात्मा फुले कृषि विद्यापीठच्या कबड्डी संघाच्या संघ व्यवस्थापक म्हणून निवड झाली.

दि. ११ व १२ सप्टेंबर २०१८ रोजी व्हॉलीबॉल स्पर्धा कृषी महाविद्यालय, नाशिक याठिकाणी आयोजित करण्यात आल्या. यामध्ये मुला-मुलींचा संघ सहभागी झाला. कु. शिवाणी मेढे (कृषी) या विद्यार्थीनीची व्हॉलीबॉल अश्वमेध स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली.

दि. ५ व ६ ऑक्टोबर २०१८ रोजी खो-खो

क्रिडा स्पर्धा अहवाल २०१८-२०१९ (श्रीराम कॉलेज ऑफ अॅग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग)

स्पर्धा कृषी महाविद्यालय, कडेगाव या ठिकाणी पार पडली. यामध्ये राहुल सावंत (ए.बी.एम.) व प्रशांत कुलाळ (उद्यानविद्या) या विद्यार्थ्यांची अश्वमेध स्पर्धेसाठी निवड झाली.

दि. ९ व १० ऑक्टोबर २०१८ रोजी कुस्ती स्पर्धा जैनापूर या ठिकाणी पार पडली. यामध्ये सौरभ दोरकर (कृषी) या विद्यार्थ्यांस द्वितीय क्रमांक मिळाला व सचिन पालवे (उद्यानविद्या) व सौरभ दोरकर या विद्यार्थ्यांची ऑल इंडिया कुस्ती स्पर्धेसाठी निवड झाली. ऑल इंडिया कुस्ती स्पर्धा हरियाणा याठिकाणी पार पडल्या. यामध्ये महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरीच्या कुस्ती संघाचे संघ व्यवस्थापक म्हणून प्रा. सरगर एस. टी. यांची निवड करण्यात आली.

तसेच श्रीराम शिक्षण संस्थेमध्ये दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी विविध स्पर्धा आयोजन करण्यात आले. यामध्ये श्रीराम कृषी व संलग्न महाविद्यालयास जनरल चॅम्पियनशिप ट्रॉफी मिळाली आहे. यासाठी मुलांचा कबड्डी स्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांक, खो-खो (मुले) द्वितीय क्रमांक, व्हॉलीबॉल (मुले) प्रथम क्रमांक, व्हॉलीबॉल (मुली) द्वितीय, क्रिकेट (मुले) प्रथम क्रमांक मिळवून कृषी व कृषी संलग्न महाविद्यालयाच्या शिरपेचात मानाचा तुरा रोवला.

***

श्रीराम शिक्षण संस्था संचलित श्रीराम कॉलेज ऑफ अॅग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग (बी.टेक.) पानीव या विभागामध्ये शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये क्रिडा स्पर्धा सेलच्या वतीने विद्यार्थ्यांच्या क्रिडा गुणांना वाव देण्यासाठी कॉलेज स्तरावरती प्रत्येक वर्षी क्रिडा सप्ताहाचे आयोजन करण्यात येते. यामध्ये खालील क्रिडा स्पर्धेमध्ये श्रीराम कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंगचे विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

अ.क्र.	तपशील	सहभागी विद्यार्थी संख्या
१	क्रिकेट (महिला)	१३
२	क्रिकेट (पुरुष)	०७
३	कबड्डी (महिला)	०३
४	कबड्डी (पुरुष)	०४
५	खो-खो (महिला)	०२
६	खो-खो (पुरुष)	०२
७	व्हॉलीबॉल (महिला)	०१
८	व्हॉलीबॉल (पुरुष)	०३
९	अॅथलेटिक्स (महिला)	०४
१०	अॅथलेटिक्स (पुरुष)	०१

तसेच आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमध्ये सोलापूर, राहुरी, पुणे, नासिक, नंदुरबार, सातारा, सांगली या ठिकाणी वरील स्पर्धेसाठी विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. कु. कुलकर्णी चिन्मय या विद्यार्थ्यांने बॅटमिंटनमध्ये विद्यापीठ संघामध्ये निवड होवून वेस्ट झोन इंटर युनिव्हर्सिटी कॉम्प्युटिशन, नांदेड या स्पर्धेत सहभागी झाला. कबड्डी या स्पर्धेमध्ये बी. टेक कृषी अभियांत्रिकीच्या चार विद्यार्थ्यांने सहभाग घेतला होता. त्यांना प्रथम क्रमांक मिळाला. नोंदवला.

***

क्रिडा स्पर्धा अहवाल २०१८-२०१९ (एस.आय.ई.टी.)

प्रा. श्री. घुले एस. एल.
(क्रिडा शिक्षक)

तंत्रनिकेतन महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासामध्ये शारीरिक व मानसिक जडणघडणासाठी क्रिडा स्पर्धा आयोजित केल्या जातात. यामध्ये आंतरमहाविद्यालयीन क्रिडा स्पर्धा व आय.ई.डी.एस.एस.ए. क्रिडा स्पर्धा या विविध स्पर्धेत आमच्या तंत्रनिकेतन महाविद्यालयातील विद्यार्थी मोठ्या संख्येने सहभागी होतात.

आंतरमहाविद्यालयीन क्रिडा स्पर्धा २०१८-१९ :

सन २०१८-१९ या वर्षी दि. २४/१२/२०१८ ते दि. ३०/१२/२०१८ या कालावधीत संस्थेच्या विविध क्रिडा स्पर्धेचे आयोजन केले गेले याचा तपशिल पुढीलप्रमाणे

दि. २५ सप्टेंबर २०१८ रोजी एस. आय. ई. टी. (पॉली) आयोजित महाविद्यालयाद्वारे दि. २५/१२/२०१८ रोजी खो-खो स्पर्धेचे आयोजन केले होते. त्यामध्ये तंत्रनिकेतन महाविद्यालयाने खो-खो मुलांच्या संघाने विजेतेपद पटकावले.

आय.ई.डी.एस.एस.ए. क्रिडा स्पर्धा :

एम.एस.बी.टी.ई. तर्फे तंत्रनिकेतन मधील विद्यार्थ्यांसाठी दरवर्षी आय.ई.डी.एस.एस.ए. क्रिडा स्पर्धेचे आयोजन जिल्हा व राज्यस्तरावर केले जाते. यामध्ये श्रीराम तंत्रनिकेतन महाविद्यालयाने उत्स्फूर्त भाग घेऊन यश मिळविले याचा तपशिल पुढीलप्रमाणे

१) एस.व्ही.आय.टी. सोलापूर महाविद्यालयाद्वारे दि. ४/१/२०१९ ते दि. ५/१/२०१९ रोजी कबड्डी व खो-खो स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये कबड्डी व खो-खो या दोन्ही क्रिडा प्रकारात विजेतेपद मिळवले.

२) एस.व्ही.ई.आर.आय. कॉलेज पंढरपूर महाविद्यालयाद्वारे

दि. ३/१/२०१९ रोजी व्हॉलीबॉल या स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धेमध्ये उपविजेते पद मिळाले.

३) एस.ई.एस. सोलापूर महाविद्यालयाने दि. ५/१/२०१९ ते दि. ६/१/२०१९ रोजी कुस्ती व वजन उचलने या स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. कुस्तीस्पर्धेत ५ विद्यार्थ्यांनी प्रथम क्रमांक व २ विद्यार्थ्यांनी द्वितीय क्रमांक पटकविला. त्याचप्रमाणे वजन उचलणे या क्रिडा प्रकारात २ विद्यार्थ्यांना प्रथम क्रमांक व एका विद्यार्थ्याने द्वितीय क्रमांक पटकविला.

४) कर्मयोगी पॉलीटेक्निक, शेळवे यांनी दि.९ ते १० जानेवारी २०१९ रोजी अॅथलेटिक्स आयोजित केले या स्पर्धेमध्ये महाविद्यालयाने पाच प्रकारात प्रथम क्रमांक व द्वितीय क्रमांक पटकविला. तसेच ४ X १०० रिले या स्पर्धेचे विजेतेपद पटकविले.

५) आय.ई.डी.एस.एस.ए. राज्यस्तरीय स्पर्धा तात्यासाहेब कोरे इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी, वारणानगर-कोल्हापूर येथे आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेत अॅथलेटिक्स स्पर्धेतील ४ X १०० रिले या खेळातील उपविजेतेपद महाविद्यालयास मिळाले. एस.व्ही.ई.आर.आय. कॉलेज पंढरपूर महाविद्यालयाद्वारे आयोजित कुस्ती स्पर्धेमध्ये ९७ किलो वजन गटात महाविद्यालयातील एका विद्यार्थ्याने द्वितीय क्रमांक मिळविला.

***

Experiential Learning **अहवाल २०१८-१९**
श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव

प्रा. कर्चे एस. एम.
अधिव्याख्याता

प्रा. श्री. माळी एस.
अधिव्याख्याता

श्रीराम शिक्षण संस्था संचलित श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव या महाविद्यालयामध्ये सन २०१८-१९ या वर्षामध्ये Experiential Learning ७ व्या व ८ व्या सत्रासाठी महाविद्यालयात घेण्यात आले. त्याचा अहवाल खालील प्रमाणे.

अ.क्र.	तपशील	सहभागी विद्यार्थी संख्या
१	Nursery Management of Horticultural crops	३३

अ.क्र.	तपशील	सहभागी विद्यार्थी संख्या
१	Processing of Fruits & Vegetables for value addition	३५

Experiential Learning मध्ये विद्यार्थ्यांनी उत्तम प्रकारे सहभाग नोंदविला.

मुक्त विद्यापीठ अहवाल

य.च.म.मु. विद्यापीठ नाशिक चे अभ्यासकेंद्र (६५१२९)
श्रीराम कॉलेज ऑफ एज्युकेशन अँड ट्रेनिंग, पानीव
ता. माळशिरस, जि. सोलापूर
शैक्षणिक वर्ष २०१८-२०१९

प्रा. श्री. शेख ए. एच.
(अभ्यासकेंद्र संयोजक)

प्रवेश
बी.ए. : प्रथम वर्ष २७१
द्वितीय वर्ष १८२
तृतीय वर्ष ११९
बी.कॉम : प्रथम वर्ष ७३
द्वितीय वर्ष ७६
तृतीय वर्ष ४२
पुर्वतयारी प्रमाणपत्र : ४९
अभ्यासकेंद्रातील भविष्यातील अभ्यासक्रम :
एम.बी.ए., बी.एस्सी.अॅग्री, एम.ए., डी.सी.एम.

ज्ञानगंगा घरोघरी

विद्यापीठाचे शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ पासून प्रयोगशील उपक्रम :
कुलगुरु डॉ. माणिकराव सालुंखे यांच्या प्रेरणेने
१) सर्व शिक्षणक्रमाचे प्रवेश ऑनलाईन पध्दतीने.

- २) विद्यापीठाकडून शैक्षणिक प्रक्रियेविषयी विद्यार्थ्यांशी मोबाईल मेसेज व ई-मेल माध्यमातून थेट संपर्क.
- ३) सर्व शिक्षणक्रमाचे अध्ययन साहित्य विद्यापीठाकडून एस.टी. अंकल पार्सल व भारतीय पोस्ट बी.एन.पी.एल. पार्सल मार्फत थेट विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोच.
- ४) सर्व शिक्षणक्रमाचे अध्ययन साहित्य विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन उपलब्ध.
- ५) प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या स्वाध्याय साहित्याचे ऑनलाईन सादरीकरण.
- ६) विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक व प्रशासकीय समस्येचे ऑनलाईन समाधान.
- ७) विद्यापीठाच्या वार्षिक अंकासाठी उपयुक्त लेखन साहित्याची विद्यार्थी व समंत्रक यांच्याकडून विद्यापीठाची ऑनलाईन मागणी.
- ८) ऑनलाईन उत्तरपत्रिका तपासणी कार्य प्रारंभ करणारी भारतातील एकमेव विद्यापीठ.

ट्रेनिंग आणि प्लेसमेंट सेल श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरींग टेक्नॉलॉजी (पॉली.) पानीव

प्रा. श्री. माने पी. व्ही.
(एस.आय.ई.टी.)

श्रीराम शिक्षण संस्था संचलित श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरींग टेक्नॉलॉजी (पॉली.) पानीव या विभागामध्ये शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ मध्ये ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेल संस्थेच्या सचिव सौ. श्रीलेखा पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली व एस.आय.ई.टी. चे एस.ई.ओ. श्री. वणवे बी. बी., प्राचार्य श्री. खंदारे पी. पी. यांच्या मार्गदर्शनाखाली स्थापन करण्यात आली. या योजनेमुळे विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयीन शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर नोकरीसाठी वेगवेगळ्या कंपन्याकडे धाव घेण्यापेक्षा नोकरीसाठी कंपन्याच महाविद्यालयाच्या मार्फत विद्यार्थ्यांची निवड करतात. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना नोकरीची हमी मिळते.

या योजने अंतर्गत विविध नामांकित आणि दर्जेदार कंपन्या दरवर्षी महाविद्यालयात येऊन हुशार होतकरू विद्यार्थ्यांची निवड करतात. महाविद्यालयात ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेलच्या माध्यमातून येणाऱ्या कंपन्यांची नांवे पुढीलप्रमाणे

१) फ्लॅश इलेक्ट्रॉनिक्स प्रा. लि. पुणे २) पोस्को स्टील इंडिया लि; मानेगांव रायगड ३) रिजन पावर टेक लि, जयपूर राजस्थान ४) महिंद्रा आणि महिंद्रा लि; मुंबई ५) लार्सन आणि टर्बो लि., तळेगांव ६) अँड्रोजन सॉफ्टवेअर सोल्यूशन लि; पुणे ७) टायटो टेक्नॉलॉजी प्रा. लि. पुणे ८) विप्रो अप्लाइंग थॉट, पुणे ९) डब्ल्यू. एन. एस. विमाननगर, पुणे १०) अँस्पायर टेक्नॉलॉजी प्रा. लि; पुणे ११) टी.व्ही.एस. लुकास प्रा. लि; पुणे १२) परांजपे स्कीम कंस्ट्रक्शन लि; १३) पियाजो व्हेईकल प्रा.लि; बारामती १४) क मिन्स इंडिया प्रा.लि; फलटण १५) जॉन डेअर प्रा.लि; १६) जनरल मोटर्स प्रा.लि; रांजणगांव पुणे १७) टाटा मोटर्स या आणि अशा अनेक कंपन्या दरवर्षी ट्रेनिंग आणि प्लेसमेंट सेलच्या माध्यमातून अनेक विद्यार्थ्यांची निवड आजपर्यंत

झालेली आहे.

शैक्षणिक वर्ष २०१३-१४ मध्ये महाविद्यालयातील १००% विद्यार्थ्यांची निवड झाली. तसेच शै. वर्ष २०१४-१५ मध्ये १००% विद्यार्थ्यांची निवड झाली. आणि शै. वर्ष २०१५-१६ मध्ये ९०% विद्यार्थ्यांची निवड झाली व शै.वर्ष २०१६-१७ मध्ये टाटा मोटर्स मध्ये ३३, श्रद्धा मोटर्स मध्ये २० व शारदा मोटर्स मध्ये २५ विद्यार्थ्यांची निवड या सेलच्या माध्यमातून झालेली आहे. शै.वर्ष २०१७-१८ मध्ये वेरॉक इंजि, पुणे मध्ये ६१, ईटॉन इंडस्ट्रियल सिस्टिम प्रा.लि. मध्ये २८, शारदा मोटर्स मध्ये १५, दुध ट्रान्समिशन कंपनी मध्ये १८, अँम्वा स्वॉफ्टवेअर प्रा.लि; पुणे मध्ये ५ विद्यार्थ्यांची निवड या सेलच्या माध्यमातून झालेली आहे.

शै.वर्ष २०१८-१९ मध्ये चालू वर्षी वेरॉक इंजि, पुणे मध्ये ४०, ईटॉन इंडस्ट्रियल सिस्टिम प्रा.लि. मध्ये २३, शारदा मोटर्स मध्ये १०, दुध ट्रान्समिशन कंपनी मध्ये १८, अँम्वा स्वॉफ्टवेअर प्रा.लि; पुणे मध्ये ४ विद्यार्थ्यांची निवड या सेलच्या माध्यमातून झालेली आहे.

आज महाविद्यालयातून शिक्षण घेवून गेलेले अनेक विद्यार्थी या योजनेच्या माध्यमातून विविध नामांकित कंपन्यांमध्ये वेगवेगळ्या पदांवर कार्यरत आहेत.

***

ट्रेनिंग आणि प्लेसमेंट सेल श्रीराम कॉलेज ऑफ अँग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग, पानीव

प्रा. श्री. बोहरी एम.आय.
(ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट अधिकारी, बी.टेक.)

श्रीराम शिक्षण संस्था संचलित श्रीराम कॉलेज ऑफ अँग्रीकल्चरल इंजिनिअरिंग (बी.टेक.) पानीव या विभागामध्ये शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेल संस्थेच्या सचिव सौ. श्रीलेखा पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली व एस.ई.ओ. श्री. वणवे व प्राचार्य श्री. अ. वि. झांबरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली स्थापन करण्यात आली.

शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये विद्यार्थ्यांची दर्जेदार कंपन्यांमध्ये निवड होण्यासाठी व विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी प्रोत्साहित करण्यासाठी खालील उपक्रम राबवण्यात आले.

ट्रेनिंग मॉड्युल	ट्रेनिंग कंपनी	सहभागी विद्यार्थी संख्या
English Comm. Training	M.S.C. Associates,Pune	39
Soft Skill Training	M.S.C. Associates,Pune	34
Aptitude Training	M.S.C. Associates,Pune	24
AutoCAD & CREO Software Training	Shiksha IT Education Satara	24
Campus to Corporate Training	Enlight Knowledge Network Pvt.Ltd. Kolhapur	39
Aptitude & Reasoning Training	Enlight Knowledge Network Pvt.Ltd. Kolhapur	36

विद्यार्थ्यांची नावाजलेल्या कंपन्यांमध्ये निवड झाली असून विद्यार्थी M.I.T.R.A. Agro Equipments pvt Ltd. नासिक व एकात्मिक विस्तार सेवा प्रा.लि. मध्ये कार्यरत आहेत.

ब) इतर प्रशिक्षण

In-Plant Training कालावधी -४ महिने

अ.क्र.	कंपनीचे नांव	सहभागी विद्यार्थी संख्या
१	पाणी फाऊंडेशन, मुंबई	०४
२	अॅक्शन फॉर अँग्रीकल्चर रिन्युवल इन महाराष्ट्र, पुणे	०२
३	नेटाफिम इरिगेशन इंडिया प्रा.लि. पुणे	०२
४	अलबेलो फाऊंडेशन, नाशिक	०९
५	वैश्विक फुडस् प्रा.लि; पुणे	०५
६	मॅफ्रो फुड पार्क, वाई	०९
७	महिंद्रा शुभलाभ सर्व्हिस लि; नासिक	०२
८	सॅमा ड्यूज-फहार इंडिया प्रा.लि.पुणे	०४
९	विज्ञान आश्रम,पुणे	०२

Hands On Training कालावधी -१ महिना

अ.क्र.	ट्रेनिंग इन्स्टिट्यूट / कंपनी	सहभागी विद्यार्थी संख्या
१	पुणे जिल्हा सहकारी दुध उत्पादक संघ लि; कात्रज	८
२	इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ फुड प्रोसेसिंग टेक्नॉलॉजी, तंजावर, तामिलनाडू	११
३	भास्कराचार्य इन्स्टिट्यूट फॉर स्पेस अॅप्लीकेशनस् अँड जिओ इन्फॉर्मेटिक्स (बिसाग), गुजरात	८
४	इस्कॉर्ट ट्रेनिंग सेटर, कर्नाटक	२
५	आय.सी.ए.आर. इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सॉइल अँड वॉटर कॉन्झर्वेशन उटी, तामिळनाडू	८
६	नॉर्थन रिजन फार्मा मशिनरी ट्रेनिंग व टेस्टिंग इन्स्टिट्यूट, हिसार, हरियाणा	५
७	जैन इरिगेशन सिस्टीम लि; जळगाव	५
८	वॉटरशेड ऑर्गनायझेशन ट्रस्ट, (WOTR) औरंगाबाद	५
९	रिजनल प्रोडक्ट ट्रेनिंग सेंटर, (TAFE),पुणे	४
१०	फार्म मशिनरी ट्रेनिंग व टेस्टिंग इन्स्टिट्यूट,आसाम	३
११	महेत्रे फुडस् प्रा.लि; उरळीकांचन, पुणे	२

Shriram College of Agriculture, Paniv.

RAWE PROGRAMME REPORT 2018-19

Duration of RAWE Programme: June 2018 to October 2018

Introduction :

The Rural Agriculture Work Experience (RAWE) is a compulsory course offered in VII Semester to B.Sc. (Agri) students primarily to understand the rural situations, status of Agricultural technologies adopted by farmers, prioritize the farmer's problems and to develop skills & attitude of working with farms families for all round development in rural area.

Name of selected Villages and No. of student allotted under RAWE Programme

Sr. No.	Name of Village	No. of Students allotted
1	Khandali	08
2	Maloli	08
3	Velapur	06
4	Mahalung	08
5	Mire	13
6	Tondale	08
7	Bondale	12
8	Ughadewadi	09
Total No. of Students :		72
Total No. of Groups		08

Activities carried out by the students during the RAWE Programme 2018- 19

Sr. No.	Name of Activities
1	Formation of Information Corner.
2	Celebration of Agriculture Day.
3	Organizing Campaign For Information of Pomegranate new variety super Bhagwa.
4	Celebration of Independence Day.
5	Organizing of Vaccination Campaign For Cattle.
6	Visit to KVK, Mohol.
7	Visit to Yugandhara Agro Industries Mohol.
8	Visit to KrushivikasHitech nursery, Jadhavwadi
9	KrishiMelava

✽ श्रीराम शिक्षण संस्था शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद ✽

श्रीराम माध्यमिक विद्यालय व कनिष्ठ महाविद्यालय, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. घुले सुभाष काशीनाथ	प्राचार्य	१७	कु. चव्हाण दिपाली सखाराम	सह-शिक्षिका
२	कु. देवकर लता रामचंद्र	सह-शिक्षिका	१८	कु. कचरे जयश्री पोपट	सह-शिक्षिका
३	श्री. कुंभार दादासाहेब नामदेव	सह-शिक्षक	१९	श्री. बागल सागर विठ्ठल	सह-शिक्षक
४	श्री. वाघमोडे विश्वास तुळशिराम	सह-शिक्षक	२०	श्री. राजमाने गजानन जनार्दन	सह-शिक्षक
५	श्री. सर्जे सुभाष भगवान	सह-शिक्षक	२१	कु. पाटील स्नेहल तुकाराम	सह-शिक्षिका
६	श्री. बोडके संतोष पांडुरंग	सह-शिक्षक	२२	कु. घुले सावित्री साहेबराव	सह-शिक्षिका
७	श्री. गायकवाड विष्णूपंत रामदास	सह-शिक्षक	२३	कु. वेदपाठक मुग्धा हेमंतकुमार	सह-शिक्षिका
८	श्री. गोरवे श्रीनिवास हनुमंत	सह-शिक्षक	२४	श्री. ऐवळे संतोष मारुती	लिपीक
९	श्री. पाटील सुशेनराव रामराव	सह-शिक्षक	२५	श्री. घुले संतोष दादा	प्रयो.सहाय्यक
१०	श्री. गायकवाड अमर सुधाकर	सह-शिक्षक	२६	श्री. गुजरे अजित देविदास	प्रयो.सहाय्यक
११	श्री. ननवरे श्रीकांत खंडू	सह-शिक्षक	२७	कु. पाटील कविता पोपट	प्रयो. परिचर
१२	श्री. काळे तानाजी ज्ञानदेव	सह-शिक्षक	२८	श्री. तोरणे मनोज वसंत	शिपाई
१३	कु. सातपुते प्रिया रमेश	सह-शिक्षिका	२९	श्री. नरुटे बाबासो. परमेश्वर	शिपाई
१४	कु. कुडल राधिका सुभाष	सह-शिक्षिका	३०	श्री. देवकुळे कुमार कुंडलिक	शिपाई
१५	कु. सरगर कविता दिलीप	सह-शिक्षिका	३१	श्री. खवळे राहुल अंकुश	शिपाई
१६	कु. थोरात भाग्यश्री ज्ञानेश्वर	सह-शिक्षिका			

कॉलेज ऑफ फार्मसी, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	डॉ. जेडगे एच. डी.	प्राचार्य	११	कु. खडके सुनिता हनुमंतराव	लॅब टेक्निशियन
२	कु. देवकाते कविता रघुनाथ	विभाग प्रमुख	१२	श्री. कुंभार सोमनाथ मनोहर	लॅब टेक्निशियन
३	श्री. वाघमोडे सचिन शामराव	अधिव्याख्याता	१३	श्री. राऊत देवीदास दाजीराम	ग्रंथपाल
४	श्री. रासकर अमोल आण्णा	अधिव्याख्याता	१४	श्री. पिसे धिरज संभाजी	अकॉउंट क्लार्क
५	कु. वगरे रूपाली सर्जेराव	अधिव्याख्याता	१५	श्री. बाबर विक्रम सुर्यकांत	लॅब अटेंडंट
६	कु. शेख शमीम इमाम	अधिव्याख्याता	१६	श्री. गोरवे दिपक रानबा	लॅब अटेंडंट
७	श्री. जाधव दिगंबर चांगदेव	अधिव्याख्याता	१७	श्री. घुले केतन साहेबराव	लॅब अटेंडंट
८	कु. लोंढे अर्चना दत्तात्रय	अधिव्याख्याता	१८	श्री. बाबर कृष्णा मच्छिंद्र	लॅब अटेंडंट
९	श्री. पवार परशुराम लक्ष्मण	कार्यालय अधिक्षक	१९	श्री. लोखंडे अनिल भागवत	लॅब अटेंडंट
१०	श्री. दुपडे भास्कर पुंडलिक	स्टोअर किपर			

श्रीराम इंग्लिश स्कूल, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. जोशी नितीन काळूराम	मुख्याध्यापक
२	कु. कर्णवर सुनिता देवबा	सहशिक्षिका
३	कु. जावळे रेणूका वसंत	सहशिक्षिका
४	श्री. होनमाने बापू लक्ष्मण	सहशिक्षक
५	श्री. मखर भाऊराव नागू	सहशिक्षक
६	श्री. सुर्यवंशी पोपट ज्ञानदेव	सहशिक्षक
७	कु. कुदळे सृष्टी दिपक	सहशिक्षिका
८	श्री. घुले सतीश आदनू	सहशिक्षक
९	कु. चंदनशिवे अर्चना निलेश	सहशिक्षिका
१०	कु. रणवरे उज्वला राहुल	सहशिक्षिका

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
११	कु. एकतपूरे स्वप्नाली सावता	सहशिक्षिका
१२	कु. खटके मयुरी महेश	सहशिक्षिका
१३	सौ. काझी मिनाज इशाख	सहशिक्षिका
१४	श्री. घुले धनंजय आदनू	कलाशिक्षक
१५	सौ. पवार सुमित्रा महेश	सहशिक्षिका
१६	श्री. गोफणे धनाजी लक्ष्मण	लिपीक
१७	श्री. साठे दिगंबर बबन	लिपीक
१८	श्री. जाधव प्रसाद अनिल	शिपाई
१९	सौ. शिंदे पारूबाई चंद्रकांत	शिपाई

श्रीराम औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. मुंडफणे लक्ष्मण शंकर	प्राचार्य
२	श्री.माने-देशमुख दिनेश बाळासाहेब	निदेशक
३	श्री. चव्हाण नरहरी तुकाराम	निदेशक
४	श्री. अनगरकर तुकाराम रामलिंग	निदेशक
५	श्री. मोरे रोहित बाळासो.	निदेशक
६	श्री. रूपनवर शिवाजी लक्ष्मण	निदेशक
७	श्री. हुंबे अतुल मोहन	निदेशक
८	श्री. गोरे सोमनाथ नामदेव	निदेशक

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
९	श्री. गुळवे वैभव मधुकर	निदेशक
१०	श्री. शेंडे शामराव हरिभाऊ	निदेशक
११	श्री. खराडे जितेंद्र हनुमंत	निदेशक
१२	श्री. घुले दत्तात्रय सुरेश	निदेशक
१३	श्री. मालगते दिपक वसंतराव	ग्रंथपाल/स्टोअरकिपर
१४	श्री. बोरकर कुंडलिक रामचंद्र	लिपीक
१५	श्री. काळे विलास लक्ष्मण	शिपाई

श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	डॉ. श्री. पवार शिवाजी आप्पाराव	प्राचार्य
२	श्री. डावकरे राजेंद्र रामचंद्र	उपप्राचार्य
३	श्री. ननवरे योगेश किसन	अधिव्याख्याता
४	श्री. सुरवसे गुरुलिंग महादेव	अधिव्याख्याता
५	श्री. नाळे विशाल ज्ञानदेव	अधिव्याख्याता
६	कु. होनराव चारुशिला प्रकाश	अधिव्याख्याता
७	श्री. मदन गणेश शिवदास	अधिव्याख्याता
८	श्री. सस्ते कैलास श्रीरंग	अधिव्याख्याता
९	श्री. इंगोले अभिमन्यू भास्कर	अधिव्याख्याता
१०	सौ. घुले शोभा सोपान	अधिव्याख्याता

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
११	श्री. ताटे शंकर रामचंद्र	अधिव्याख्याता
१२	श्री. वाघमोडे संतोष धुळा	अधिव्याख्याता
१३	श्री. येलपेले मयुर मोहन	अधिव्याख्याता
१४	कु. होनराव भाग्यश्री प्रकाश	अधिव्याख्याता
१५	श्री. जगताप सुनिल रामचंद्र	प्रयोगशाळा सहा.
१६	श्री. कांबळे मोहन बाबू	वरिष्ठ लिपीक
१७	श्री. कोडग समाधान हरी	लिपीक
१८	सौ. हेगडकर यशोदा दत्तू	ग्रंथपाल
१९	श्री. बाबर जगन्नाथ हरिचंद्र	शिपाई

श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अॅन्ड टेक्नॉलॉजी (पॉली), पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. खंदारे प्रमोद प्रकाश	प्राचार्य	२६	श्री. दिरंगे महेशकुमार हरीभाऊ	वि.प्र.ई अॅन्ड टी.सी.
२	श्री. पवार अमर माणिकराव	विभाग प्रमुख सिव्हिल	२७	श्री. माने परमेश्वर विष्णू	अधिव्याख्याता
३	श्री. शिंदे विजय नामदेव	अधिव्याख्याता	२८	श्री. डोंबाळे अमोल बापू	अधिव्याख्याता
४	श्री. झंजे नाना विठ्ठल	अधिव्याख्याता	२९	कु. चव्हाण आश्विनी लक्ष्मण	अधिव्याख्याता
५	श्री. सावंत विक्रम विजय	अधिव्याख्याता	३०	कु. बनसोडे तेजस्विनी महादेव	अधिव्याख्याता
६	श्री. नरळे संतोष रघुनाथ	अधिव्याख्याता	३१	सौ. टेंगले किर्ती अनिल	अधिव्याख्याता
७	कु. तावरे मोनिका नंदकुमार	अधिव्याख्याता	३२	श्री. ठवरे सचिन गणपत	अधिव्याख्याता
८	श्री. गाडे सुहास पोपट	अधिव्याख्याता	३३	श्री. कडलासकर नवनाथ सुरेश	अधिव्याख्याता
९	श्री. इनामदार संकेत जितेंद्र	अधिव्याख्याता	३४	कु. बागल प्रणाली तानाजी	अधिव्याख्याता
१०	श्री. लावंड सागर शशीकांत	विभाग प्रमुख मेक.	३५	कु. एकतपूरे तृप्ती गोरख	अधिव्याख्याता
११	श्री. गुंजेगावकर विजयकुमार प्रकाशराव	अधिव्याख्याता	३६	श्री. तांबोळी शब्बीर इस्माईल	वि.प्रमुख जन.साय.
१२	श्री. काळे आनंद दत्तात्रय	अधिव्याख्याता	३७	श्री. शिंदे दत्तात्रय रामचंद्र	अधिव्याख्याता
१३	श्री. शिंदे रणजित राजाराम	अधिव्याख्याता	३८	श्री. रामपूरे चनबसप्पा सुभाष	अधिव्याख्याता
१४	श्री. सरगर प्रविण जगन्नाथ	अधिव्याख्याता	३९	श्री. कोळवले गणू औदुंबर	अधिव्याख्याता
१५	श्री. वाघ प्रसाद रामचंद्र	अधिव्याख्याता	४०	कु. पोळ रोहिणी बाळकृष्ण	अधिव्याख्याता
१६	श्री. बोडरे सागर तानाजी	अधिव्याख्याता	४१	श्री. निकम रणजित पांडुरंग	अधिव्याख्याता
१७	श्री. देशपांडे गौरव गिरीधर	अधिव्याख्याता	४२	श्री. राजमाने गजानन जनार्दन	अधिव्याख्याता
१८	श्री. काळे नवनाथ तानाजी	अधिव्याख्याता	४३	कु. जाधव कोमल दशरथ	अधिव्याख्याता
१९	श्री. शेते योगेश कृष्णा	अधिव्याख्याता	४४	श्री. लावंड अर्जुन शशिकांत	वि.प्र. इलेक्ट्रीकल
२०	श्री. शिंदे गणेश मारुती	विभागप्रमुख कॅम्प्यु.	४५	श्री. साळुंखे सुरज हनुमंत	अधिव्याख्याता
२१	कु. एकतपूरे सोनाली अशोक	अधिव्याख्याता	४६	श्री. चौगुले सतिश गणपत	अधिव्याख्याता
२२	श्री. शेख शाहरुख इन्नुस	अधिव्याख्याता	४७	कु. फुले पल्लवी गणेश	अधिव्याख्याता
२३	सौ. गिरमे प्रगती जयकुमार	अधिव्याख्याता	४८	श्री. पाटील संदेश बाळासो.	अधिव्याख्याता
२४	सौ. काळे सुप्रिया हनुमंत	अधिव्याख्याता	४९	कु. नाईकनवरे सोनाली जालिंदर	अधिव्याख्याता
२५	श्री. कचरे जितेंद्र विलास	अधिव्याख्याता			

**श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी (पॉली), पानीव
शिक्षकेतर कर्मचारी**

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. चौगुले नयनकुमार बबनराव	कार्यालय अधीक्षक	१४	श्री. पवार दिगंबर महादेव	लॅब असिस्टंट
२	श्री. चव्हाण आबासाहेब सिताराम	स्टोअर किपर	१५	श्री. शेख वसिम मुबारक	लॅब असिस्टंट
३	श्री. भांगे हनुमंत शंकर	हिशोब तपासणीस	१६	श्री. रूपनवर हरिदास मधुकर	लॅब असिस्टंट
४	श्री. वाघ अस्तिक विष्णू	कनिष्ठ लिपिक	१७	श्री. जोशी विश्वजित विनायक	लॅब असिस्टंट
५	श्री. पालवे पांडुरंग जगन्नाथ	लिपिक	१८	श्री. कुलाळ संतोष सतिश	लॅब असिस्टंट
६	श्री. कर्चे निरंजन ब्रम्हदेव	लिपिक	१९	श्री. नरुटे सचिन परमेश्वर	शिपाई
७	श्री. शिंदे दत्तात्रय दामू	ग्रंथपाल	२०	श्री. मंडले बापू भगवान	शिपाई
८	श्री. पटेल शब्बीर ईस्माईल	फोरमन	२१	श्री. काटे रूपेश ब्रम्हदेव	शिपाई
९	श्री. दणाणे प्रदिप अर्जुन	लॅब असिस्टंट	२२	श्री. फुले अभिजीत रामचंद्र	शिपाई
१०	श्री. बिदरे रशीद मुसा	लॅब असिस्टंट	२३	श्री. देवकते ज्ञानदेव तुकाराम	शिपाई
११	श्री. काळे महादेव ज्ञानदेव	लॅब असिस्टंट	२४	श्री. चव्हाण वैभव राजाराम	शिपाई
१२	श्री. शेंडगे शिवाजी आण्णा	लॅब असिस्टंट	२५	श्री. पठाण समीर बाळासो.	शिपाई
१३	श्री. झेंडे महेश अशोक	लॅब असिस्टंट	२६	श्री. कदम दत्तात्रय शहाजी	शिपाई

श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी सेंटर (डिग्री) पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. धार्डे प्रकाश भगवान	उपप्राचार्य	१२	श्री. खंदारे विक्रान्त शशिकांत	अधिव्याख्याता
२	श्री. खंडागळे सागर प्रकाश	विभागप्रमुख सिव्हिल	१३	श्री. काळे नवनाथ तानाजी	अधिव्याख्याता
३	श्री. देवकाते रामचंद्र अंकुश	अधिव्याख्याता	१४	श्री. शिंदे गणेश मारुती	विभागप्रमुख कॅम्प्यु.
४	श्री. रिसवडकर वैभव शशिकांत	अधिव्याख्याता	१५	कु. हांडे प्रिती नवनाथ	अधिव्याख्याता
५	श्री. शिंदे विजय नामदेव	अधिव्याख्याता	१६	कु. कांबळे कोमल सुर्यकांत	अधिव्याख्याता
६	कु. मुजावर जुलेखा तैय्यब	अधिव्याख्याता	१७	कु. मोरे अनुराधा अनिल	अधिव्याख्याता
७	श्री. काळे आनंद दत्तात्रय	विभागप्रमुख मेक.	१८	कु. काळे सुजाता बाळासो.	अधिव्याख्याता
८	श्री. कोल्हटकर राहुल बाळकृष्ण	अधिव्याख्याता	१९	कु. पिसे प्रतिभा अभिमन्यु	अधिव्याख्याता
९	श्री. घाडगे मयुर मोहन	अधिव्याख्याता	२०	कु. राऊत सोनाली पोपट	अधिव्याख्याता
१०	श्री. अग्रवाल गजमुख भगवानसिंग	अधिव्याख्याता	२१	कु. माळी अमृता अशोक	अधिव्याख्याता
११	श्री. खराडे विजय गुलाब	अधिव्याख्याता	२२	कु. जाधव सुनिता रावसाहेब	वि.प्रमुख जन.साय.

श्रीराम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी सेंटर (डिग्री) पानीव शिक्षकेतर कर्मचारी

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. चंदनशिवे दत्तात्रय गंगाधर	लिपिक	६	श्री. बुधनवर विजय आण्णा	शिपाई
२	श्री. कर्चे निरंजन ब्रम्हदेव	लिपिक	७	श्री. कांबळे सिध्दार्थ नामदेव	शिपाई
३	श्री. सातपुते जय शिवाजी	लॅब असिस्टंट	८	श्री. जमदाडे आकाश लक्ष्मण	शिपाई
४	श्री. मोहिते विशाल शहाजी	लॅब असिस्टंट	९	श्री. काळे संदिप शिवाजी	शिपाई
५	श्री. सय्यद अस्लम सलीम	लॅब असिस्टंट	१०	सौ. खवळे वंदना रमेश	मावशी

श्रीराम कृषि महाविद्यालय, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	डॉ. हाके हरी बाबूराव	प्राचार्य
२	श्री. वणवे भाऊ बबन	समन्वयक
३	श्री. काकडे प्रफुल्ल अशोक	अधिव्याख्याता
४	कु. शेख जबीना इमाम	अधिव्याख्याता
५	श्री. शिंदे दत्तात्रय सुरेश	अधिव्याख्याता
६	कु. घोगरे रूपाली बिभीषण	अधिव्याख्याता
७	श्री. मदन किशन तानाजी	अधिव्याख्याता
८	श्री. बडके विजयकुमार हरिदास	अधिव्याख्याता
९	श्री. गोरड दादा शिवाजी	अधिव्याख्याता
१०	श्री. मुरुमकर संदिप भाऊराव	अधिव्याख्याता
११	श्री. शेख सद्दामहुसेन अमिनभाई	अधिव्याख्याता
१२	श्री. कौलगे सुहास आप्पा	अधिव्याख्याता
१३	डॉ. राऊत सुरजकुमार ज्ञानेश्वर	अधिव्याख्याता
१४	डॉ. देशमुख कविता उध्दव	अधिव्याख्याता
१५	श्री. सावंत धनाजी मोहन	अधिव्याख्याता
१६	श्री. पारसे रामचंद्र निवृत्ती	अधिव्याख्याता

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१७	डॉ. पगारे कृषीअंजली अरविंद	अधिव्याख्याता
१८	कु. धोंडे राजश्री महादेव	अधिव्याख्याता
१९	श्री. सरगर संतोष तानाजी	अधिव्याख्याता
२०	श्री. तरंगे प्रशांत महादेव	अधिव्याख्याता
२१	श्री. काळे अच्युतराव सदाशिव	लेखापाल
२२	श्री. सुरवसे सोमनाथ महादेव	लिपिक
२३	श्री. घुले संदिप ज्ञानदेव	कनिष्ठ लिपिक
२४	श्री. उकिरडे बन्सी कडूबाळ	सहाय्यक ग्रंथपाल
२५	श्री. दगडे हनुमंत बळवंत	प्रयोगशाळा सहाय्यक
२६	श्री. लोखंडे मनोज बळवंत	प्रयोगशाळा सहाय्यक
२७	श्री. गायकवाड शिवाजी कृष्णा	प्रयोगशाळा सहाय्यक
२८	श्री. गवळी अमोल विजयकुमार	प्रयोगशाळा सहाय्यक
२९	सौ. शिंदे दिपाली निवृत्ती	प्रयोगशाळा सहाय्यक
३०	श्री. सोनवले आप्पा तुकाराम	शिपाई
३१	श्री. मंडले बापू भगवान	शिपाई

श्रीराम महिला विज्ञान महाविद्यालय, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. बाबर विनोद विष्णू	प्राचार्य
२	कु. शेख शहेनाज युनुस	अधिव्याख्याता
३	श्री. बाबर अभिजीत मच्छिंद्र	अधिव्याख्याता
४	कु. भोंगळे शिल्पा बाळासाहेब	अधिव्याख्याता
५	श्री. देशमाने सागर जयचंद	अधिव्याख्याता
६	श्री. रेडे सत्यजित शिवाजी	अधिव्याख्याता
७	श्री. राजगुरु योगेश भरत	अधिव्याख्याता
८	कु. खराडे मोहिनी वसंत	अधिव्याख्याता

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
९	श्री. भाकरे दत्तात्रय शिवाजी	ग्रंथपाल
१०	श्री. जगताप गजेश नारायण	कार्यालय अधीक्षक
११	श्री. गणेशकर सुधीर बाळू	प्रयोगशाळा सहाय्यक
१२	श्री. शिंदे संदिप शिवाजी	प्रयोगशाळा परिचर
१३	श्री. वाघ कार्तिक लक्ष्मण	प्रयोगशाळा परिचर
१४	श्री. जमदाडे आकाश लक्ष्मण	प्रयोगशाळा परिचर
१५	श्री. शिंदे विश्वनाथ शामराव	शिपाई

श्रीराम कृषि व्यवसाय व्यवस्थापन महाविद्यालय, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	डॉ. श्री. गोरे सुदर्शन तानाजी	प्राचार्य
२	श्री. शिंदे सुगंध निवृत्ती	अधिव्याख्याता
३	श्री. डाके अमोल सुखदेव	अधिव्याख्याता
४	कु. काळे सोनाली सुभाष	अधिव्याख्याता
५	श्री. तरंगे विजय तुकाराम	अधिव्याख्याता
६	कु. शेळके भाग्यश्री नारायण	अधिव्याख्याता
७	श्री. दोरकर धिरज प्रभाकर	अधिव्याख्याता
८	श्री. आगलावे सागर भारत	अधिव्याख्याता

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
९	श्री. इंदलकर सचिन भानुदास	अधिव्याख्याता
१०	कु. कामटे रेश्मा दत्तात्रय	अधिव्याख्याता
११	श्री. नरळे महादेव सुरेश	अधिव्याख्याता
१२	श्री. विधाते उध्दव अशोक	अधिव्याख्याता
१३	श्री. मुलाणी सद्दामहुसेन मुबारक	लिपिक
१४	श्री. ठेंगल रमेश ज्ञानदेव	लिपिक
१५	श्री. सावंत अमोल विलास	शिपाई
१६	श्री. शेगर महावीर बाळासो.	शिपाई

श्रीराम कृषि अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. झांबरे अमित विष्णूपंत	प्राचार्य	११	श्री. देवकर अरविंद ईश्वर	अधिव्याख्याता
२	श्री. पाटोळे महेश भगवान	अधिव्याख्याता	१२	कु. पाटील संध्याराणी नारायण	अधिव्याख्याता
३	श्री. दडस हनमंत भाऊ	अधिव्याख्याता	१३	श्री. बोहरी मोहसीन इब्राहिम	टी.पी.ओ.
४	श्री. कुलकर्णी धनंजय अरुणोदय	अधिव्याख्याता	१४	श्री. कुटे राजेंद्र गोपाळराव	कार्यालय अधीक्षक
५	श्री. वाघमोडे अरुण सर्जेराव	अधिव्याख्याता	१५	श्री. लोखंडे हनुमंत एकनाथ	वरिष्ठ लिपिक
६	श्री. साठे महेश प्रभाकर	अधिव्याख्याता	१६	श्री. गुजरे शिवप्रसाद मुकुंद	कनिष्ठ लिपिक
७	कु. टेंबरे अश्विनी भिमराव	अधिव्याख्याता	१७	श्री. घोडके मनोज कुंडलिक	वर्कशॉप सुपरवायझर
८	श्री. जाधव मंदार राजेंद्र	अधिव्याख्याता	१८	श्री. जाधव वैभव उमाजी	शिपाई
९	श्री. रूपनवर हेमंतकुमार दत्तात्रय	अधिव्याख्याता	१९	श्री. शिंदे राहुल तानाजी	शिपाई
१०	श्री. बिवळ विक्रम दिलीप	अधिव्याख्याता	२०	श्री. भानवसे सचिन भिमराव	शिपाई

श्रीराम उद्यानविद्या महाविद्यालय, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. कोळेकर पांडुरंग तुकाराम	प्राचार्य	११	कु. यादव शुभांगी वैजीनाथ	अधिव्याख्याता
२	श्री. राऊत दत्तात्रय महादेव	अधिव्याख्याता	१२	श्री. चव्हाण रोहीत मोहन	अधिव्याख्याता
३	कु. कर्चे सविता अजिनाथ	अधिव्याख्याता	१३	श्री. वाघमोडे जयवंत अर्जुन	अधिव्याख्याता
४	श्री. माळी अमित सदाशिव	अधिव्याख्याता	१४	श्री. घोरपडे संदेश	अधिव्याख्याता
५	श्री. बोडके तुकाराम अर्जुन	अधिव्याख्याता	१५	श्री. फुले अनिल पांडुरंग	लिपिक
६	कु. भोसले पुष्पांजली बाळासो.	अधिव्याख्याता	१६	श्री. कोळेकर बंडू विठ्ठल	लिपिक
७	श्री. घागरे रजनीकांत भारत	अधिव्याख्याता	१७	श्री. पिसे अजित श्रीराम	लॅब असिस्टंट
८	श्री. शेख अस्सलम इन्नुस	अधिव्याख्याता	१८	श्री. भगत धोंडिराम अनंता	शिपाई
९	श्री. ढेरे ज्ञानेश्वर अनिरुध्द	अधिव्याख्याता	१९	श्री. तोरणे शंकर रामचंद्र	शिपाई
१०	कु. फुटाणे अश्विनी सदाशिव	अधिव्याख्याता	२०	श्री. खवळे अमोल मोहन	शिपाई

सेंट्रल ऑफिस

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. सुरवसे गुरुलिंग महादेव	रजिस्ट्रार	६	श्री. भोसले उदय तानाजी	लेखापाल
२	श्री. शिंदे संतोष धोंडिबा	लेखापाल	७	श्री. सुरवसे सोमनाथ महादेव	रोखपाल
३	श्री. चव्हाण सुनिल महादेव	लेखापाल	८	श्री. लोखंडे हनुमंत एकनाथ	रोखपाल
४	श्री. गोरवे जयसिंग सुभाष	लेखापाल	९	श्री. काळे सागर बाळासो.	रोखपाल
५	श्री. भांगे हनुमंत शंकर	लेखापाल	१०	श्री. खवळे राहुल अंकुश	शिपाई

सौ. उज्वलाताई शिंदे महिला वसतिगृह, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	सौ. वसेकर यशोदा शांताराम	रेक्टर / नर्स	६	श्री. साठे नाना रामचंद्र	वॉचमन
२	श्री. तोरणे अनिल तुकाराम	वॉचमन	७	श्री. बाबर सचिन पोपट	वॉचमन
३	श्री. बाबर जालिंदर तुकाराम	वॉचमन	८	श्री. मिसाळ ज्ञानेश्वर लक्ष्मण	वॉचमन
४	श्री. तोरणे बाळू जालिंदर	वॉचमन	९	श्री. सोलंकी राज संतोष	सफाई कामगार
५	श्री. सरतापे दत्तात्रय चांगदेव	वॉचमन	१०	श्री. सोलंकी विशाल संतोष	सफाई कामगार

श्री. सुशिलकुमार शिंदे मुलांचे वसतिगृह, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. शिंदे नागेश नारायण	रेक्टर	६	श्री. इंगोले सुभाष ज्ञानू	वॉचमन
२	श्री. बाबर प्रविण सुरेश	क्लार्क	७	श्री. मद्दने निवृत्ती तुकाराम	वॉचमन
३	श्री. घुले कैलास भानुदास	वॉचमन	८	श्री. शिंदे विश्वनाथ शंकर	वॉचमन
४	श्री. तोरणे गौतम उत्तम	वॉचमन	९	श्री. बिटले विठ्ठल दत्तात्रय	वॉचमन
५	श्री. तोरणे रमेश शिवाजी	वॉचमन			

श्रीराम शिक्षण संस्था, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	श्री. नलवडे नवनाथ विश्वनाथ.	बस विभाग प्रमुख	१२	श्री. पवळ नाना मारुती	चालक
२	श्री. भोसले शिवाजी लक्ष्मण	बस चालक प्रमुख	१३	श्री. निकम नवनाथ शिवदास	चालक
३	श्री. खरात विकास शिवाजी	चालक	१४	श्री. देवकर प्रकाश शंकर	चालक
४	श्री. पाटील सुरेश हनुमंत	चालक	१५	श्री. कुंभार पोपट विठोबा	चालक
५	श्री. ऐवळे विजय दलू	चालक	१६	श्री. केंगार सुनिल सुखदेव	चालक
६	श्री. वाघमोडे शंकर अगतराव	चालक	१७	श्री. जमादार इकबाल रमजान	चालक
७	श्री. बरकडे तानाजी नामदेव	चालक	१८	श्री. पाटील आप्पासो. भिमराव	चालक
८	श्री. सोत्रे मच्छिंद्र काशीनाथ	चालक	१९	श्री. निंबाळकर सुभेदार दिंगबर	बाग कामगार
९	श्री. शिंदे सिताराम केराप्पा	चालक	२०	श्री. मद्दने सतिश तुकाराम	पार्किंग
१०	श्री. क्षीरसागर दत्तात्रय रंगनाथ	चालक	२१	श्री. बाबर रमेश	वॉचमन
११	श्री. जठार भिमराव बबन	चालक			

श्रीराम शिक्षण संस्था कर्मचारी, पानीव

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा	अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नांव	हुद्दा
१	सौ. इंगोले शारदा सुभाष	शिपाई	९	सौ. खवळे अलका सुरेश	शिपाई
२	सौ. शिंदे पारुबाई चंद्रकांत	शिपाई	१०	सौ. खवळे मनिषा लक्ष्मण	शिपाई
३	सौ. शिंदे नंदा विश्वनाथ	शिपाई	११	सौ. खवळे शर्मिला विठ्ठल	शिपाई
४	सौ. शिंदे मालन शंकर	शिपाई	१२	सौ. साठे उज्वला दगडू	शिपाई
५	सौ. शिंदे छाय्या सुभाष	शिपाई	१३	सौ. साठे सुनंदा पांडुरंग	शिपाई
६	सौ. खवळे माया विश्वास	शिपाई	१४	सौ. गायकवाड सुरेखा भिमराव	शिपाई
७	सौ. खवळे वंदना रमेश	शिपाई	१५	सौ. तोरणे आशा प्रमोद	शिपाई
८	सौ. खवळे विद्या पोपट	शिपाई			